

Yleinen kirjasto kuntalaisten toimissa

Tutkimus kirjastojen hyödyistä kuntalaisten arkielämässä

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:21

Sami Serola ja Pertti Vakkari

Yleinen kirjasto kuntalaisten toimissa

Tutkimus kirjastojen hyödyistä kuntalaisten arkielämässä

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:21

Sami Serola ja Pertti Vakkari

Opetus- ja kulttuuriministeriö • Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto • 2011

Undervisnings- och kulturministeriet • Kultur-, idrotts- och ungdomspolitiska avdelningen • 2011

Opetus- ja kulttuuriministeriö / Undervisnings- och kulturministeriet
Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto / Kultur-, idrotts- och ungdomspolitiska avdelningen
PL / PB 29
00023 Valtioneuvosto / Statsrådet
<http://www.minedu.fi/OPM/julkaisut>

ISBN 978-952-263-050-6 (PDF)
ISSN 1799-0351 (PDF)
ISSN-L 1799-0343

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja /
Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2011:21

Esipuhe

Opetus- ja kulttuuriministeriön Kirjastopolitiikka 2015 -ohjelmassa painotetaan yleisten kirjastojen ja niiden palvelujen kehittämistä osaamisen ja laadun näkökulmasta. Ohjelman keskeisenä tavoitteena on varmistaa kansalaisten tiedon ja kulttuurin saatavuus ja saavutettavuus nopeasti muuttuvassa toimintaympäristössä. Kehittyneet ja asukkaiden tarpeita vastaavat kirjasto- ja tietopalvelut vähentävät digitaalista kuilua ja tiedollista syrjäytymistä asukkaiden keskuudessa. Opetus- ja kulttuuriministeriö on ohjelman tavoitteiden edistämiseksi julkaissut ministeriön asettaman työryhmän laatiman Yleisten kirjastojen laatusuosituksen ja kehittänyt yleisten kirjastojen tilastotietokantaa kuntien itsearvioinnin ja kehittämisen työvälineiksi.

Opetus- ja kulttuuriministeriön ja Tampereen yliopiston Informaatiotutkimuksen ja interaktiivisen median laitoksen yhteistyönä toteutettiin ajalla 1.11.2009–31.3.2011 tutkimushanke, jossa kartoitettiin yleisten kirjastojen käyttöä ja sen tarjoamia hyötyjä kuntalaisten arjessa. Keskeisenä tavoitteena oli selvittää, mikä asema yleisellä kirjastolla on kuntalaisten päivittäisissä toiminna verrattuna muihin vastaaviin palvelujen tarjoajiin.

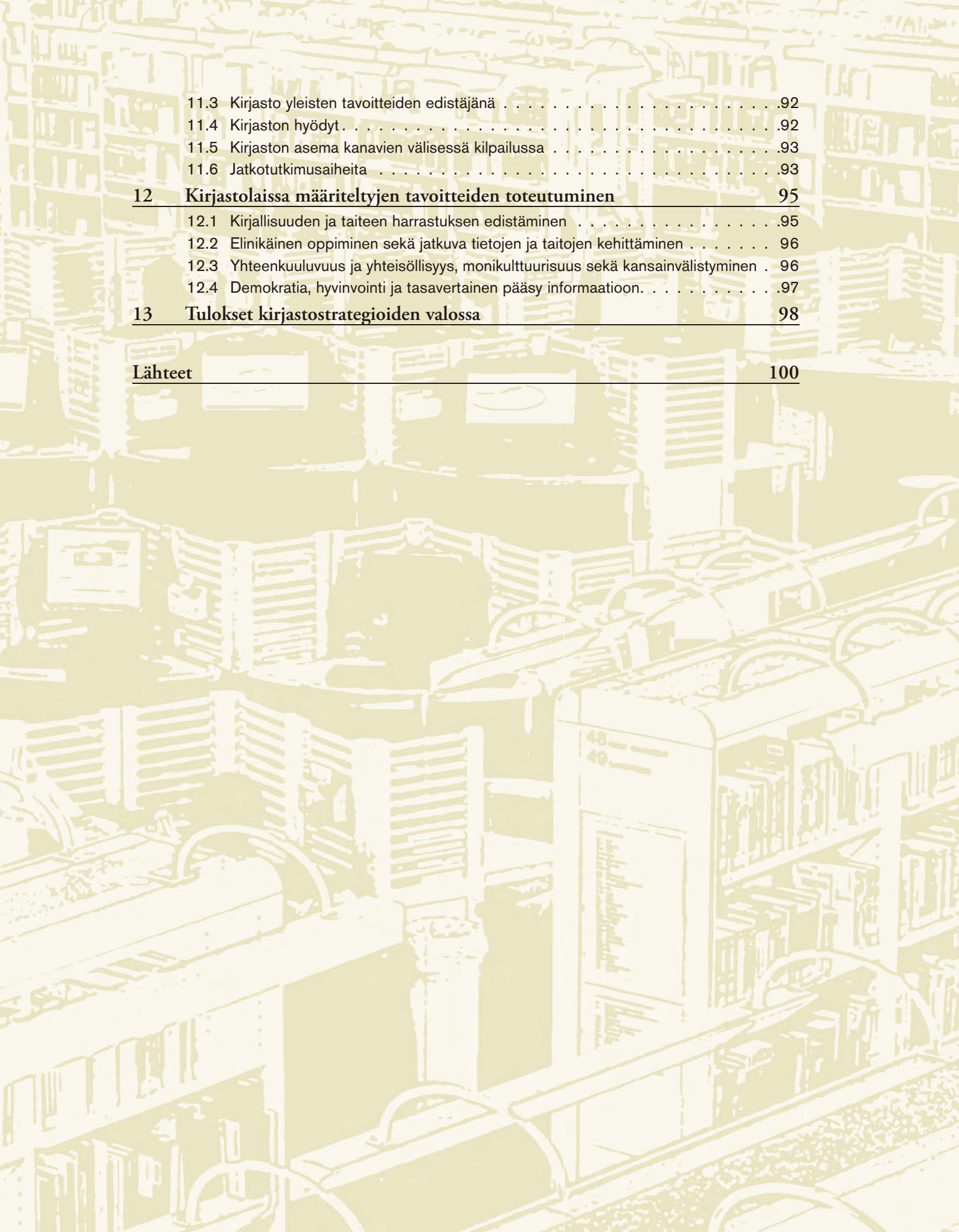
Tutkimushankkeen vastuullisena johtajana on toiminut professori Pertti Vakkari ja tutkijana FT Sami Serola. Heidän lisäksi tutkimushankkeen ohjausryhmässä ovat olleet kulttuuriasiainneuvos Hannu Sulin opetus- ja kulttuuriministeriöstä ja sivistystoimentarkastaja Marjariitta Viiri Länsi-Suomen lääninhallituksesta (1.1.2010 alkaen Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus).

Tutkimuksen tulokset antavat arvokasta tietoa asukkaiden kokemista hyödyistä ja siten yleisten kirjastojen merkityksestä verrattuna muihin toimijoihin. Opetus- ja kulttuuriministeriö toivoo, että tutkimuksen tuloksia hyödynnetään aktiivisesti kirjasto- ja tietopalvelujen kehittämisessä.

Sisältö

1	Johdanto	8
2	Aikaisempi tutkimus	10
2.1	Kirjastonkäyttötutkimukset	10
2.2	Kanavienkäyttötutkimukset	16
2.3	Kirjastojen hyötyjä tarkastelevat tutkimukset	18
3	Aineisto ja menetelmät	22
3.1	Tutkimuskysymykset	22
3.2	Aineiston hankinta ja edustavuus	22
3.3	Muuttujat ja aineiston analyysi	25
4	Kanavat tiedontarjoajana keskeisillä elämänalueilla	29
4.1	Kanavien käyttöfrekvenssi elämänalueittain	29
4.2	Taustatekijöiden yhteys kirjaston käyttöön elämänalueittain	32
4.3	Taustatekijöiden yhteys internetin käyttöön elämänalueittain	34
5	Kanavien ominaisuudet tiedontarjoajina	37
6	Kanavien käyttötarkoitukset	39
	TV näyttää olevan suosituin viihteen ja rentoutumisen kanava	40
7	Kirjaston käyttö	41
7.1	Käyttöiheys ja käytetyt palvelut	41
7.2	Kirjaston keskeisten palveluiden käyttö	43
7.2	Kirjastopalveluiden käyttö eri elämänalueilla	44
7.4	Kirjaston merkitys	50
8	Kirjasto yleisten tavoitteiden edistäjänä	55
9	Kirjaston tarjoamat hyödyt	58
9.1	Saadut hyödyt	58
9.2	Hyödyt taustamuuttujien valossa	59
9.3	Ikä, koulutus ja hyödyt	64
9.4	Lukemisaktiivisuuden yhteys hyötyihin	70
10	Kirjaston hyötyjä selittävät tekijät	74
10.1	Kirjastopalveluiden käyttöiheyden ja koettujen hyötyjen yhteys	74
10.2	Vaihtoehtoisten kanavien käyttöiheyden ja koettujen hyötyjen yhteys eri elämänalueilla	76
10.3	Internetin ja yleisten kirjastojen käyttöiheyden yhteisjakaumat elämänalueittain	79
10.4	Internetin elämänalueittaisen käyttöiheyden yhteys kirjaston käyttöiheyteen	82
10.5	Kirjaston ja internetin ominaisuudet sekä kirjaston käyttö	84
10.6	Kirjaston hyötyjä selittävät mallit	86
11	Yhteenveto	90
11.1.	Kanavien käyttö	90
11.2	Kirjaston käyttö	91
11.2	Kirjaston merkitys	91

11.3	Kirjasto yleisten tavoitteiden edistäjänä	92
11.4	Kirjaston hyödyt	92
11.5	Kirjaston asema kanavien välisessä kilpailussa	93
11.6	Jatkotutkimusaiheita	93
12	Kirjastolaissa määriteltyjen tavoitteiden toteutuminen	95
12.1	Kirjallisuuden ja taiteen harrastuksen edistäminen	95
12.2	Elinikäinen oppiminen sekä jatkuva tietojen ja taitojen kehittäminen	96
12.3	Yhteenkuuluvuus ja yhteisöllisyys, monikulttuurisuus sekä kansainvälistyminen	96
12.4	Demokratia, hyvinvointi ja tasavertainen pääsy informaatioon.	97
13	Tulokset kirjastostrategioiden valossa	98
	Lähteet	100

Tiivistelmä

Suomessa ei ole aiemmin tehty valtakunnallisia yleisten kirjastojen palveluiden hyötyä tarkastelevia tutkimuksia. Aikaisemmissa tutkimuksissa on mitattu ainoastaan kirjastonkäytön ja lukemisen tiheyttä.

Tutkimuksessa selvitetään, mikä asema yleisellä kirjastolla on kuntalaisten arjen toiminnoissa verrattuna muihin vastaaviin kulttuurin ja tiedon tarjoajiin, sekä missä määrin kirjasto tyydyttää kuntalaisten tiedon, virkistykseen ja kulttuurin tarpeita. Tarkastelun lähtökohtana ovat kuntalaisten keskeiset päivittäiset toiminnot kuten opiskelu, työ, arjen askareet, ihmissuhteet ja harrastukset. Tutkimuksessa valotetaan niitä hyötyjä, joita kuntalaiset kokevat saavansa tarkasteltaviin toimiinsa käyttämällä kirjaston ja muiden vastaavien instituutioiden, kuten internet, televisio tai lehdet, tarjoamia palveluja.

Aineisto koottiin ositettuna satunnaisotantana 15-79 vuotiaista Manner-Suomen alueella asuvista suomalaisista, joiden yhteystiedot löytyvät väestörekisteristä. Kysely postitettiin 6000 henkilölle keväällä 2010. Tutkimukseen vastasi yhteensä 1000 henkeä.

Tulosten perusteella kirjasto hyödytti eniten kirjallisuuden hankinnassa sekä vapaa-ajan vietossa ja harrastuksissa. Muiden kanavien käyttötiheyden ei havaittu vähentävän kirjastonkäyttöä tai hyötykokemuksia. Ne jotka käyttivät usein muita kanavia tietyllä elämänalueella, kokivat myös kirjastopalvelut hyödyllisiksi vastaavassa tarkoituksessa.

Yleiset kirjastot hyödyttävät kuntalaisia yleisimmin erityisesti kaunokirjallisuuden (71%) ja tietokirjallisuuden (67%) tarjoajana sekä vapaa-ajan opiskelussa ja itseopiskelussa (58%). Kun hyödyt tiivistettiin arkeen, kulttuuriharrastuksiin ja uratavoitteisiin liittyviin hyötyihin, vähemmän koulutetut, keski-ikäiset ja vanhemmat sekä työntekijät ja yrittäjät kokivat eniten hyötyä kirjastopalveluista arjen askareissa. Hyöty kulttuuriharrastuksissa oli puolestaan yleisintä naisten, nuorten, opiskelijoiden ja ylioppilastutkinnon suorittaneiden ryhmissä. Uratavoitteissa (opiskelussa ja työssä) kokivat hyötynensä kirjastosta erityisesti työssä käyvät, naiset, ylioppilastutkinnon suorittaneet sekä johtajat ja ylempät toimihenkilöt.

Yleinen kirjasto on kuntalaisten mielestä kyennyt parhaiten edistämään tehtävistään yhdenvertaista tiedon saatavuutta, kirjallisuuden ja taiteen harrastusta, elinikäistä oppimista sekä demokratiaa. Kirjaston tavaramerkiksi yleisön käsityksissä nousee yhtäläinen mahdollisuuksien tarjonta kirjallisuudesta ja taiteesta nauttimiseen sekä itsensä kehittämisen.

Kirjasto ei pysty kilpailemaan viikoittaisessa käytössä muiden helpommin tavoitettavien kanavien kuten internetin, television, sekä sanoma ja aikakauslehtien kanssa. Kirjasto on kuitenkin suosittu ja keskeinen tiedonhankinnan kanava, sillä 49 % vastaajista ilmoitti käyneensä kirjastossa kuukausittain sekä 81% kuluneen vuoden aikana. Keskeisin käyttömuoto on kirjojen lainaus. Kirjaston valtteina muihin kanaviin verrattuna on taloudellisuus ja luotettavuus, sillä suurin osa vastanneista arvioi taloudellisuuden ja luotettavuuden kuvaavan kirjastoa erittäin hyvin. Vastaajat arvioivat internetin muuttaneen vain jossain määrin kirjastopalveluiden merkitystä itselleen.

Kanavien käytön kasaantumisen perusteella digitaalinen kuilu ja tiedollinen syrjäytyminen näyttävät olevan toisiinsa yhteydessä. Kirjastossa harvoin asioivat vanhat ja vähiten koulutetut käyttävät myös vähän internetiä.

1 Johdanto

Kirjasto on kunnan palveluista kiitetyimpiä. Kyselyissä kuntalaiset ilmaisevat olevansa järjestään yleiseen kirjastoon keskimäärin tyytyväisempiä kuin useisiin muihin kunnan palveluihin (Pekola-Sjöblom 2006). Myös kirjaston korkeat käyttöluvut viittaavat tähän. Noin kolme neljästä aikuisesta vierailee vuosittain kirjastossa (TNS Gallup 2008), lapsista vielä suurempi osa. Yleinen kirjasto on suosituin kulttuuripalvelumme.

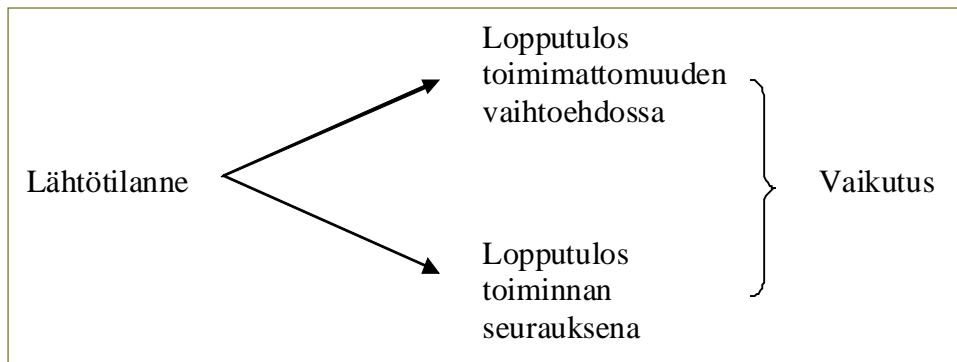
Näyttää siis siltä, että kirjastolla on merkittävä asema kuntalaisten elämässä. Tutkimuksissa ei kuitenkaan ole pyritty selvittämään tarkemmin, mikä on kirjaston anti yleisölleen. Niissä on keskitytty lähinnä kirjaston käytön yleisyyteen olipa kyse kotimaisista tai ulkomaisista tutkimuksista (Huysmans & Hillebrink 2008). Nämä tiedot saattavat sanoa jotain kirjaston suosiosta, mutta ne eivät kerro sen tarjoamien palveluiden merkityksestä ihmisten toimissa. Voidaan kuitenkin ounastella, että kulttuuripalvelut vahvistavat käyttäjiensä hyvinvointia (Liikanen 2010). Niistä on ilmeistä hyötyä käyttäjilleen.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, mikä asema yleisellä kirjastolla on kuntalaisten arjen toiminnoissa verrattuna muihin vastaaviin kulttuurin ja tiedon tarjoajiin, sekä missä määrin kirjasto tyydyttää kuntalaisten tiedon, virkistykseen ja kulttuurin tarpeita. Tarkastelun lähtökohtana ovat kuntalaisten keskeiset päivittäiset toiminnot kuten palkkatyö, opiskelu tai harrastukset. Tutkimuksessa valotetaan niitä hyötyjä, joita kuntalaiset kokevat saavansa tarkasteltaviin toimiinsa käyttämällä kirjaston ja muiden vastaavien instituutioiden, kuten internet, televisio tai lehdet, tarjoamia palveluja. Hankkeessa selvitetään kyseisten medioiden ja palveluiden tärkeyttä kansalaisten tavoittelemien hyötyjen lähteinä sekä niiden käyttötapoja ja käyttötiheyttä tässä tehtävässä. Näin saadaan hahmotettua kuva siitä, miten kuntalaiset painottavat yleistä kirjastoa ja muita medioita tiedon sekä virkistykseen lähteinä.

Kirjaston hyötyjä tarkastellaan kirjaston palveluiden arvon kannalta. Arvoilla tarkoitetaan periaatteita tai standardeja, jotka ohjaavat inhimillistä toimintaa. Arvo voidaan jakaa vaihtoarvoon ja käyttöarvoon. Vaihtoarvo tarkoittaa tavaroiden tai palveluiden markkina-arvoa, kun taas käyttöarvo viittaa hyötyyn, jonka henkilö saa tavaran tai palvelun käytöstä tai sen vaikutuksesta (Repo 1989). Tässä tutkimuksessa tarkastellaan kirjaston ja muiden tiedonvälitysmekanismien käyttöarvoa, siis niiden tarjoamaa hyötyä kuntalaisille. Näiden laitosten käyttö ymmärretään kuntalaisen keinoina toteuttaa joitakin tavoitteitaan. Siksi tarkastelussa lähdetään liikkeelle kuntalaisten toiminnoista, joita pidetään tavoitteina, jotka virittävät kirjaston tai muun

tiedonvälityksen palveluiden käyttöä. Kyse on siitä, missä määrin kuntalaiset kokevat näiden palveluiden tukevan toimintojaan, ja miten erityisesti kirjaston palvelut mielletään keskeisten toimintojen tukena.

Kirjastojen hyödyt eivät ole sama asia kuin kirjastojen vaikuttavuus. Esimerkiksi terveyden edistämistä tarkastelevien tutkimusten mukaan vaikuttavuudella (effectiveness) tarkoitetaan lähinnä toimintojen vaikutusta kuntalaisten elämään terveyden edistymisenä tai saavutettuina tuloksina (Kiiskinen ja kumpp. 2008; Rautava ja kumpp. 2009). Vaikuttavuustutkimuksen kannalta keskeistä on lopputulosten (outcome) mittaaminen (Konu ja kumpp. 2009). Jotta vaikutuksen suuruutta voitaisiin mitata, on toiminnan aiheuttamia lopputuloksia pystyttävä vertaamaan toimimattomuuden aiheuttamiin lopputuloksiin (Meklin 2005). Siten vaikutuksella tarkoitetaan toiminnan aiheuttaman lopputuloksen erotusta verrattuna siihen lopputulokseen, jos toimintaa ei olisi tapahtunut (Kuva 1).

Kuva 1. Toiminnan vaikutuksen mittaaminen.

Jotta kirjastojen vaikuttavuutta ja kirjastonkäytön vaikutuksia pystyttäisiin mittaamaan, pitäisi kirjastonkäytön lopputuloksia pystyä vertaamaan jollain tavoin. Kirjastonkäytön tiheys sinällään ei ole hyvä mitattava tekijä, sillä tilanteessa missä kirjastoa ei ole lainkaan, on myös kirjastonkäyttötiheys luonnollisesti nolla. Kirjastonkäytön vaikuttavuutta tarkastelevissa tutkimuksissa mitattavia tekijöitä olisivat lähinnä kirjastonkäytöstä johtuvat muutokset kuntalaisten sivistyksessä, työn saannissa, opiskelun tehostumisessa tai vapaa-ajan toimien rikastumisessa verrattuna esimerkiksi tilanteeseen missä kirjastopalveluita ei ole tai ne ovat vaikeasti saatavilla.

Tässä tutkimuksessa ei siis tarkastella kirjastonkäytön vaikuttavuutta vaan ainoastaan kirjastonkäytön lopputuloksia (outcome). Toisin sanoen tutkimuksessa ei tehdä vertailua tai arviota siitä miten kirjastopalvelut ovat vaikuttaneet kuntalaisten elämään, jos palveluita ei olisi ollut tai ne olisi järjestetty jotenkin toisin.

Tutkimuksen lähtökohtana ovat kuntalaisten keskeiset päivittäiset toimet työstä vapaa-aikaan. Nämä toiminnot jaetaan alaryhmiin käyttäen hyväksi mm. Chenin ja Hernonin (1982) jaotteluja. Kuntalaisia pyydettiin arvioimaan eri medioiden ja palveluiden tärkeyttä eri toimissaan tarvitsemansa informaation hankinnassa sekä miten usein he niitä käyttävät. Näin saadaan kuva siitä missä määrin kuntalaiset painottavat eri medioita ja palveluita informaation lähteenä keskeisissä toimissaan.

Tutkimuksessa valotetaan myös sitä, miten kuntalaisten taustaominaisuudet, kuten koulutus tai ammattiasema, ovat yhteydessä heidän medioiden käyttöönsä eri toimissa. Selitämme myös, missä määrin kirjasto kykenee edistämään yleisempiä yhteiskunnallisia tavoitteita kuten yhdenvertaisuutta, sosiaalista inklusioita ja integraatiota omalla sarallaan. Tutkimuksen tulosten avulla voidaan arvioida yleisten kirjastojen käyttöarvoa kuntalaisille sekä sen roolia heidän arjen toimissaan

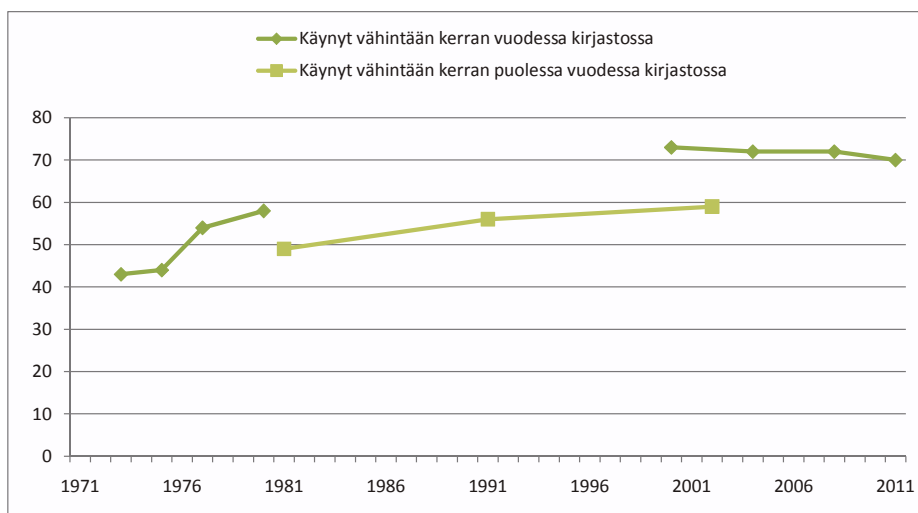
2 Aikaisempi tutkimus

2.1 Kirjastonkäyttötutkimukset

Suomessa ei ole juuri tehty valtakunnallisia, kattavasti yleisten kirjastojen palveluiden käyttöä tarkastelevia tutkimuksia. Useimmissa tutkimuksissa on mitattu ainoastaan kirjastonkäytön ja lukemisen tiheyttä (Eskola 1975 ja 1979; Lotti 1989; Tilastokeskus 1978 ja 2002). Poikkeuksena on Vakkarin (1983) tutkimus yleisistä kirjastoista kansalaisten lukemisharrastuksen tyydyttäjänä.

Kirjastonkäyttö eri vuosikymmeninä

1970-luvulla kirjastonkäyttö kasvoi voimakkaasti (Kuva 2). Kun vuonna 1970 kirjastossa vähintään kerran vuodessa käyneitä oli 30% aikuisväestöstä, niin vuonna 1980 osuus oli jo 58% (Vakkari 1983).

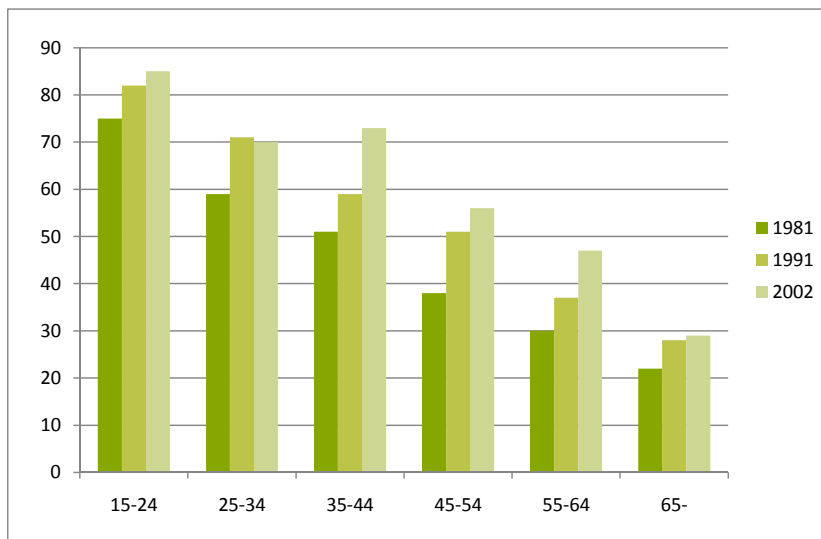
Kuva 2. Kirjastossa käyneiden osuus koko aikuisväestöstä vuosina 1970-2011 (%).

Tilastokeskuksen (2002) vapaa-aikatutkimuksen mukaan vuosina 1981-2002 kirjastojen käyttö edelleen lisääntyi. Tilastokeskuksen tutkimuksissa mittari poikkeaa muista vastaavista tutkimuksista, koska näissä tarkastellaan korkeintaan kerran puolessa vuodessa kirjastossa vierailteiden osuutta. Vuonna 1981 aikuisväestöstä 46% oli käynyt kirjastossa ainakin kerran viimeisen puolen vuoden aikana. Vastaava osuus vuonna 1991 oli 56% ja vuonna 2002 osuus oli noussut 59%:iin. Vaikka tilastokeskuksen tutkimuksessa ei mitattu kerran vuodessa kirjastossa käyneiden osuutta, on suuntaus kuitenkin ollut edelleen kasvava vuosien 1981 ja 2002 välillä.

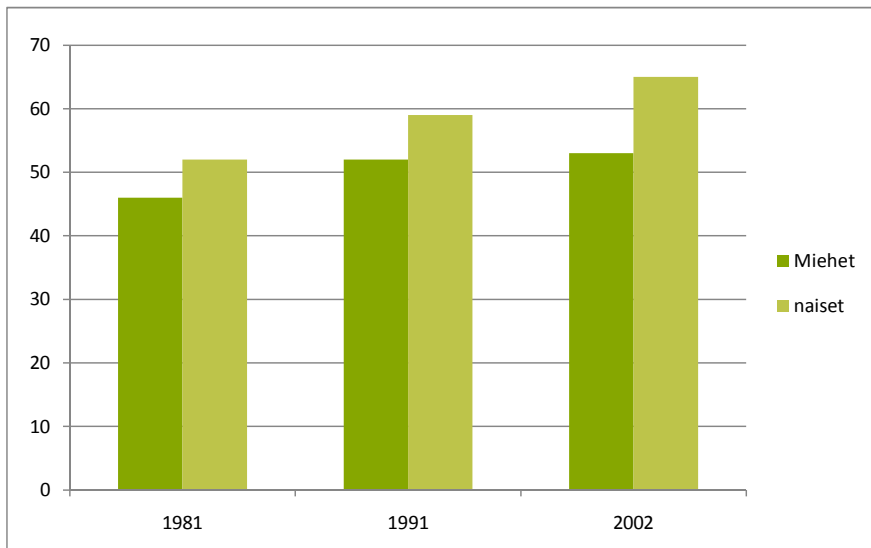
2000-luvulla kirjastonkäyttö on pysynyt jotakuinkin samana. Pekola-Sjöblomin (2006) mukaan vuonna 2000 yli 18-vuotiaista 73% ilmoitti käyttäneensä kirjastoa viimeksi kuluneen vuoden aikana, ja vuonna 2004 osuus oli 72%. TNS Gallupin (2008) kulttuuripalveluiden tärkeyttä mittaavan tutkimuksen mukaan kirjasto oli edelleen käytetyin kodin ulkopuolinen kulttuuripalvelu vuonna 2008, jolloin 15-75-vuotiaista 72 % oli käynyt kirjastossa ainakin kerran kuluneen vuoden aikana. TNS Gallupin (2011) tuoreimman tutkimuksen mukaan osuus on laskenut 70%:iin. Kaikkiaan kirjastonkäyttö näyttää yleistyneen aikaisväestössä 2000-luvun alkupuolelle, jonka jälkeen se on vakiintunut noin 70 % tienoille.

Tilastokeskuksen (2002) mukaan kirjastoa käyttävät ahkerimmin nuoret (Kuva 3). Kirjastonkäyttö näyttää yleistyneen kaikissa ikäryhmissä vuodesta 1981 vuoteen 2002. Miltei kaikissa ikäryhmissä kasvu oli voimakkainta 1980-luvulla selvänä poikkeuksena 35-44-vuotiaat, joiden käyttö yleistyi voimakkaimmin 1990-luvulla.

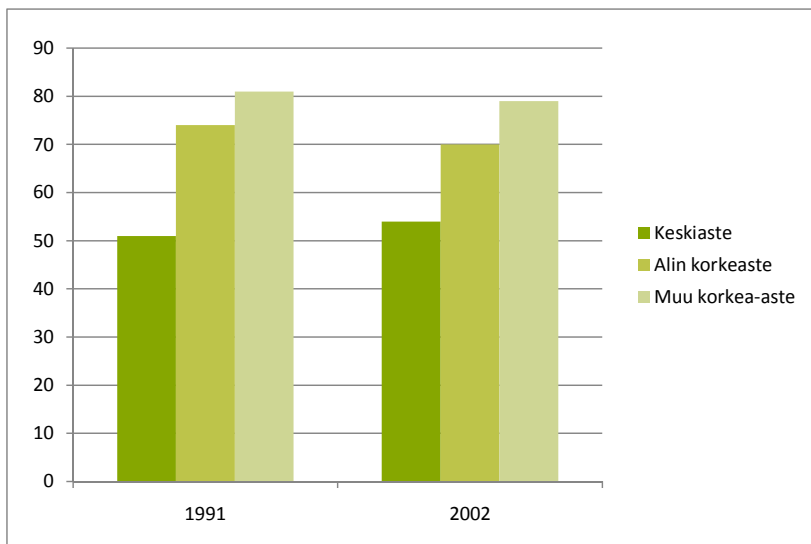
Kuva 3. Yli 15-vuotiaiden kirjastossa käyminen 6 kk:n aikana vuosina 1981, 1991 ja 2002 (%).

Vuonna 2002 naiset (67%) olivat aktiivisempia kirjastonkäyttäjiä kuin miehet (55%). Sekä miesten että naisten kirjastonkäyttö on yleistynyt vuodesta 1981 vuoteen 2002, joskin naisten ryhmässä kasvu on ollut miehiä voimakkaampaa (Kuva 4). (Tilastokeskus 2002.)

Kuva 4. Miesten ja naisten kirjastossa käyminen 6 kk:n aikana vuosina 1981, 1991 ja 2002 (%).

Vuonna 2002 koulutusasteen mukaan 54% korkeintaan keskiasteen tutkinnon suorittaneista, 70% alemman korkea-asteen suorittaneista ja peräti 79% muun korkea-asteen suorittaneista oli käyttänyt kirjastoa ainakin kerran viimeisen puolen vuoden aikana (Kuva 5). Korkeintaan keskiasteen suorittaneiden joukossa kirjaston käyttö oli yleistynyt, kun taas heitä korkeammin koulutetuilla kirjastonkäyttö oli lievästi vähentynyt vuoteen 1991 verrattuna. (Tilastokeskus 2002.)

Kuva 5. Kirjastossa käyminen 6 kk:n aikana koulutusasteen mukaan vuosina 1991 ja 2002 (%).

Kirjastopalveluiden käyttö ja suosio 2000-luvulla

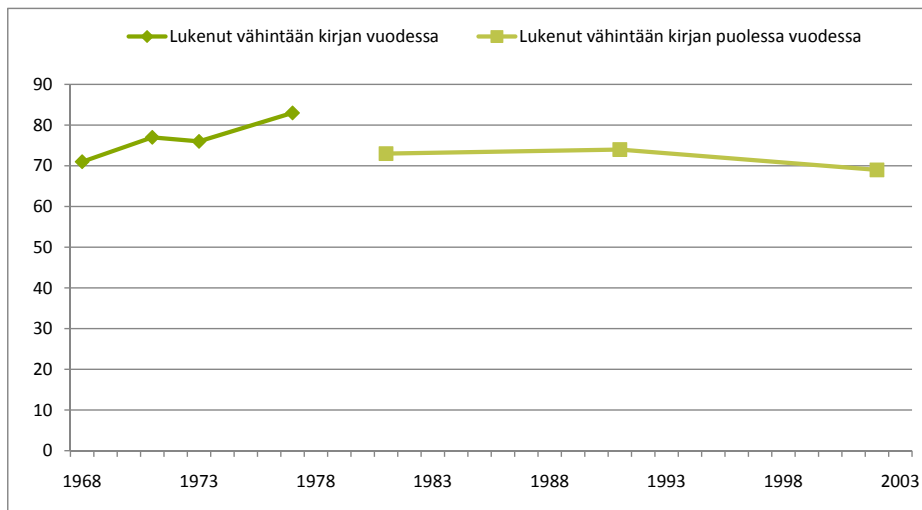
Tilastokeskuksen (2005) mukaan kirjastokäyttömuodoista yleisin oli kirjojen lainaaminen (60% oli lainannut 12 kuukauden aikana), kun taas muiden aineistojen lainaus ja käyttö vaihteli 10-30% välillä. Ammattiaseman osalta ylemmät toimihenkilöt kokivat kirjojen lukemisen ja kirjallisuuden seuraamisen itselleen tärkeämmäksi kuin tuotantotyöntekijöinä toimivat.

Tilastokeskuksen (2007) hyvinvointikatsauksen mukaan vuonna 2006 kirjallainoista oli kaksi kolmasosaa kaunokirjallisuutta ja kolmannes tietokirjallisuutta. Lainatuista kirjoista 61% oli aikuisten kirjoja ja loput lastenkirjoja.

Pekola-Sjöblomin (2006) tutkimuksessa tarkasteltiin kuntalaisten mielipiteitä muun muassa kulttuuritoimen palveluista vuosina 1996, 2000 ja 2004. Kysyttäessä, miten kirjastopalvelut oli kuntalaisten mielestä hoidettu, vuonna 2004 74% arvioi kirjastopalvelut melko tai erittäin hyvin hoidetuksi. Lisäpanostuksen osalta 38% ilmoitti, että kunnan tulisi panostaa entistä enemmän kirjastopalveluiden kehittämiseksi, kun taas 7% mielestä panostusta tulisi vähentää.

Kirjojen lukemisaktiivisuus

Kirjojen lukeminen yleistyi 1970-luvulla (Kuva 6). Kun vuonna 1968 yli 15-vuotiaasta väestöstä 71% oli lukenut kirjan vähintään kerran vuodessa, tilastokeskuksen vuoden 1977 mittauksen mukaan tämä osuus oli 83% (Vakkari1983).

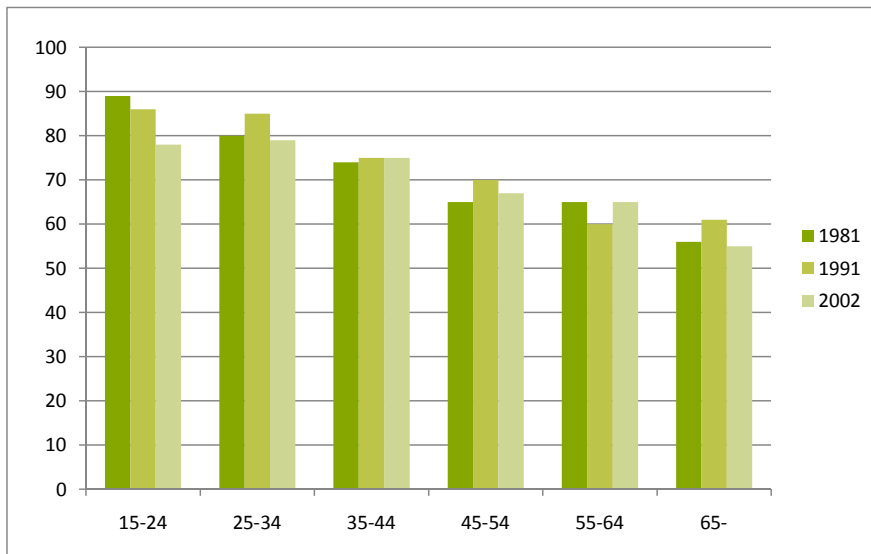

Kuva 6. Kirjoja lukeneiden osuus koko aikuisväestöstä vuosina 1970-2008 (%).

Kirjojen lukemisen yleisyys näyttää 1980-luvulta lähtien vakiintuneen ja 2000-luvun alussa jopa laskenut hieman. Tilastokeskuksen (2002) mukaan vuonna 1981 yli 15-vuotiaista 73% oli lukenut vähintään yhden kirjan viimeisen puolen vuoden aikana, kun vuonna 1991 osuus oli 74% sekä vuonna 2002 69% (Kuva 6).

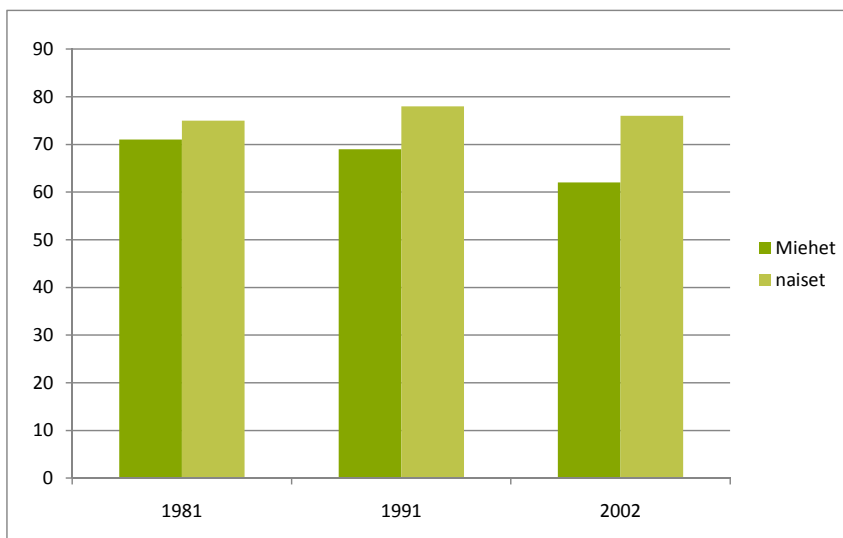
Vuodesta 1981 vuoteen 2002 kirjoja lukevien osuus näyttää vähentyneen erityisesti nuoremmassa ikäryhmässä (15-24-vuotiaat) jo 1980-luvulta alkaen. Muissa ikäryhmissä lukevien osuus kasvoi vielä 1980-luvulla ja alkoi supistua 1990-luvulla (Kuva 7), joskin muutamassa ryhmässä lukeminen näyttää tasaantuneen.

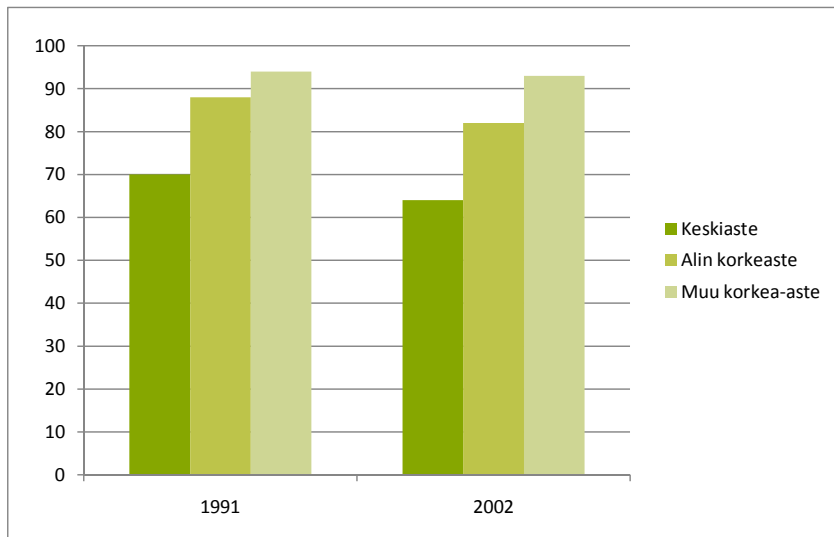
Kuva 7. Kirjojen lukeminen 6 kk:n aikana ikäluokittain vuonna 2002 (%).

Kirjojen lukeminen on vähentynyt erityisesti miesten osalta vuosien 1981 ja 2002 välillä, kun taas naisten lukeminen on pysynyt jotakuinkin ennallaan (Kuva 8). (Tilastokeskus 2002.)

Kuva 8. Kirjojen lukeminen 6 kk:n aikana sukupuolen mukaan vuosina 1981, 1991 ja 2002 (%).

Koulutustasoa koskevat tiedot ovat saatavissa vain vuosilta 1991 ja 2002. Kirjoja lukevien osuus on pysynyt ennallaan korkeimmin koulutettujen ryhmässä, jossa se oli kumpanakin vuonna 92 % (Kuva 9). Lukevien osuus oli supistunut hieman sekä vähemmän kuin alemman korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneiden sekä korkeintaan keskiasteen suorittaneiden ryhmässä.

Kuva 9. Kirjojen lukeminen 6 kk:n aikana koulutuksen mukaan vuosina 1991 ja 2002 (%).

Zacheuksen (2008) mukaan vuonna 2007 kirjoja luki vähintään useita kertoja kuussa 47% aikuisväestöstä. Naisista peräti 58% luki kirjoja vähintään useita kertoja kuussa, kun miehillä vastaava osuus oli 34%. Kirjojen lukeminen oli yleisintä yli 56-vuotiaissa, joista noin puolet luki kirjoja vähintään kerran kuussa. Akateemisesti koulutetut olivat ahkerampia lukemaan (70%) kuin alemman koulutuksen saaneet. (Zacheus 2008.)

Yhteenveto

Kirjastonkäyttö lisääntyi voimakkaasti 1970-luvulla (Vakkari 1983). 1980 ja 1990 luvuilla kirjastonkäyttö lisääntyi edelleen jonkin verran (Tilastokeskus 2002). 2000 luvulla kirjastonkäytön kasvu näyttää sen sijaan pysähtyneen (Pekola-Sjöblom 2006; TNS Gallup 2008). Kirjastoa käyttävät ja kirjoja lukevat aktiivisimmin nuoret. Kirjastonkäyttö ja lukemisen on siten sen vähäisempää mitä vanhempia ollaan. Korkeintaan keskiasteen suorittaneilla kirjastonkäyttö on lisääntynyt vuosien 1991 ja 2000 välillä, mutta korkeammin koulutetuilla puolestaan vähentynyt. Vähintään alemman korkeakouluasteen suorittaneet ovat kuitenkin edelleen aktiivisimpia kirjastonkäyttäjiä ja he myös lukevat enemmän kuin alemman koulutusasteen suorittaneet. Naiset ovat aktiivisempia kirjastonkäyttäjiä ja lukijoita kuin miehet. Naisten kirjastonkäyttö on myös lisääntynyt viime vuosikymmeninä, kun taas miehillä käytön kasvu on selvästi hidastunut 1990-luvulla. Miehet myös lukevat vähemmän kuin naiset ja miesten lukeminen on myös vähentynyt 2000-luvulle tultaessa.

Lukemisaktiivisuus lisääntyi 1970-luvulla (Vakkari 1983). Lukemisaktiivisuuden huippu näyttäisi olleen 1990-luvun alussa, jonka jälkeen lukemisaktiivisuus on kääntynyt vähitellen laskuun erityisesti miesten, 15-24-vuotiaiden sekä korkeintaan alimman korkea-asteen koulutuksen suorittaneiden osalta (Tilastokeskus 2002). Aktiivisimpia lukijoita vuonna 2002 olivat 25-34-vuotiaat, naiset sekä vähintään alemman korkeakouluasteen suorittaneet.

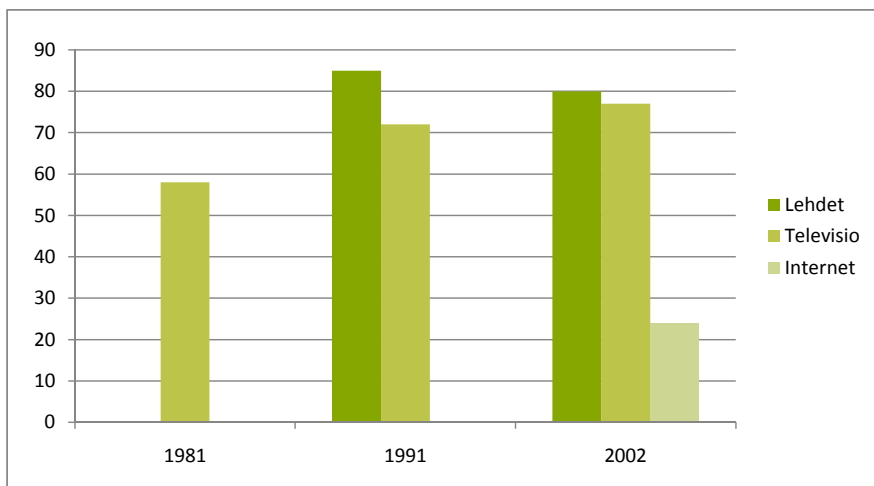
Kaiken kaikkiaan kirjastonkäytön ja lukemisaktiivisuuden eroja voidaan selittää demografisten tekijöiden, kuten sukupuolen, iän, ammatin ja koulutusasteen perusteella.

2.2 Kanavienkäyttötutkimukset

Eskolan (1975) mukaan kirjasto oli 1970-luvulla käytetyin kodin ulkopuolinen kulttuuri- ja taidepalvelu, mutta televisio ja radio olivat kuitenkin jo tuolloin useimmin käytetyt taide- ja kulttuuriohjelmien seurantanakanavat yleensä. Nuoret olivat ahkerampia kirjaston käyttäjiä kuin vanhemmat. Koulutuksellisten erojen vaikutus radion ja television taide- ja kulttuuriohjelmien käyttöön oli vähäisempää kuin kirjaston käyttöön (vrt. Vakkari 1983). Keskikoulun käyneet ja vanhemmat ikäpolvet näyttivät kuitenkin suosivan erityisesti taideohjelmiä ja konserttimusiikkia enemmän kuin nuoremmat ja kansakoulun käyneet. (Eskola 1975.)

Vakkari (1983) tutki suomalaisten lukemista ja kirjallisuudenhankintakanavien käyttöä Eskolan (1975) vuonna 1973 keräämään aineistoon perustuen. Keskeisimpiä kirjallisuudenhankintakanavia olivat kirjakaupat, tuttavat ja kirjastot. Koulutuksella havaittiin olevan vaikutusta kirjaston käyttötiheyteen suhteessa muihin kanaviin. Kansakoulun käyneet hankkivat kirjansa lukuaktiivisuudesta riippumatta yleensä ystävyysuhteiden avulla. Keskikoulun käyneille kirjakauppa oli yleensä useimmin käytetty hankintakanava. Vähintään ylioppilastutkinnon suorittaneet hankkivat luettavansa ensisijaisesti kirjastoista ja toissijaisesti kirjakaupoista. Ahkerat lukijat käyttivät kuitenkin kirjastoa yleensä aktiivisemmin kuin vähemmän lukevat. Kirjallisuudenhankintakanavan saavutettavuutta oli selvitetty erityisesti kirjaston osalta. Kirjaston etäisyyden kasvaessa väheni myös lainausaktiivisuus.

Tilastokeskuksen (2002) vapaa-aikatutkimuksen mukaan vuosina 1981-2002 sanomalehtiä luettiin ahkerasti, mutta lukeminen oli kuitenkin vähentynyt ja seurattujen lehtien määrä myös laskenut (Kuva 10). Vuonna 1991 yli 15-vuotiaista peräti 85% luki sanoma- tai iltapäivälehtiä päivittäin, kun vuonna 2002 lehtien lukijoita oli 80%. Myös aikakauslehtien lukeminen on vähentynyt. 1981 ja 1991 aikakauslehtiä luki yli 60% aikuisväestöstä, mutta vuonna 2002 osuus oli laskenut lähes puoleen (53%).

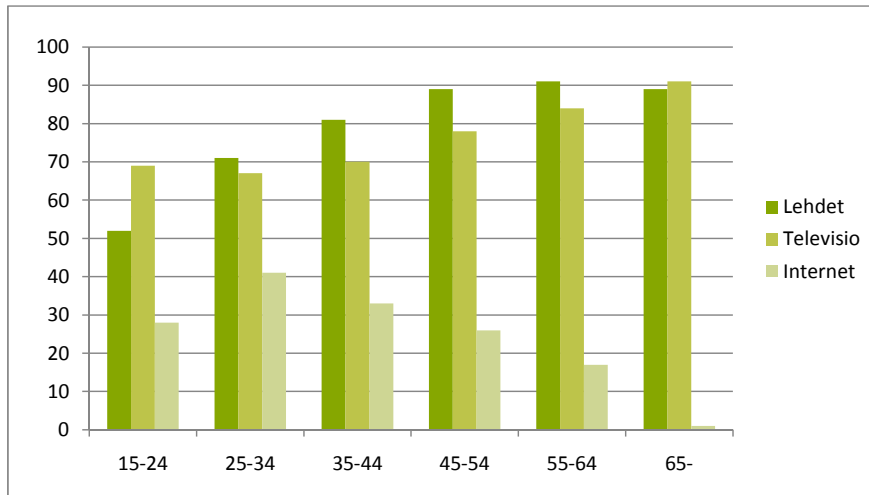
Kuva 10. Sanoma ja iltapäivälehtien, television ja internetin päivittäin käyttävien osuus yli 15-vuotiaista vuosina 1981, 1991 ja 2002 (%).

Television katsominen on yleistynyt viime vuosikymmeninä (Kuva 10) ja myös radio on säilyttänyt asemansa tärkeänä arjen mediana. Vuonna 1981 televisiota katsoi 58% aikuisväestöstä, ja vuonna 2002 television päivittäiskatsojien osuus oli peräti 77%. Tilastokeskuksen 2002 ajankäyttötutkimuksessa oli

ensi kertaa otettu mukaan myös internetin käyttö. Tuolloin yli 15-vuotiaista noin neljännes (24%) käytti internetiä päivittäin. (Tilastokeskus 2002.)

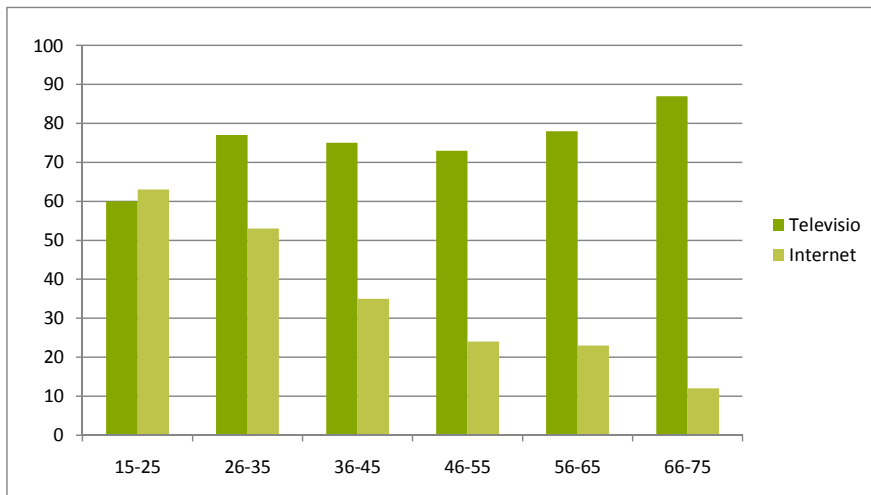
Tilastokeskuksen vuoden 2002 tutkimuksen mukaan aikuisväestöstä televisiota katsoivat eniten yli 65-vuotiaat (91%) (Kuva 11). Nuoremmissa ikäluokissa televisiota katsoi noin 70%. Myös sanoma- ja iltapäivälehtien lukeminen on tyypillisempää vanhemmille ikäluokille. Yli 45-vuotiaiden ikäluokissa osuus oli noin 90%. 15-24-vuotiaissa lehtiä lukevien osuus oli ainoastaan 52%. Internetiä käytti vuonna 2002 päivittäin peräti 41% 25-34-vuotiaista. (Tilastokeskus 2002.)

Kuva 11. Sanoma ja iltapäivälehtien, television sekä internetin päivittäiskäyttäjien osuus ikäluokittain vuonna 2002 (%).

Matkapuhelimesta on tullut keskeinen viestintäväline lähes kaikille, mikä voi tarkoittaa ystävyysuhteiden käytön lisääntymistä esimerkiksi tiedonhankinnan keskeisenä kanavana. Tietokonetta käytetään lähinnä internetissä surffailuun, sähköpostiyhteyksiin, tekstin kirjoittamiseen ja pelaamiseen. Koulutusaste ja ikä takaavat yleensä mahdollisuuden oman tietokoneen käyttöön. (“Tilastokeskus - Ajankäyttötutkimus - Ensimmäinen tutkimus perheiden ajankäytöstä,” n.d.)

Vuonna 2007 tehdyn vapaa-ajankäyttötutkimuksen perusteella televisionkatselu on keskeisin vapaa-ajanviettotapa (Zacheus 2008). Tilastokeskuksen 2002 tutkimukseen verrattuna television katselu on yleistynyt nuorten aikuisten ja keski-ikäisten keskuudessa (26-45 -vuotiaat). Vuonna 2007 väestöstä peräti 74% katseli televisiota päivittäin ja 14% useita kertoja viikossa. Naiset olivat aavistuksen aktiivisempia television päivittäiskatselijoita (76%) kuin miehet (73%). 15-25-vuotiaista 60% katsoi televisiota päivittäin, kun taas 26-35-vuotiailla osuus oli 77%. Television päivittäiskatselu väheni jonkin verran 46-55 ikäluokkaan mennessä (73%), mutta lisääntyi jälleen, ollen suosituinta 66-75-vuotiailla (87%) (Kuva 12).

Kuva 12. Internetiä vapaa-ajallaan päivittäin käyttävien osuus ikäluokittain vuonna 2008 (%).

Internetiä tai tietokonetta käytti päivittäin 35%, useita kertoja viikossa 22% ja useita kertoja kuukaudessa 14% vastanneista. Naisten ja miesten päivittäiskäyttö oli yhtä yleistä. Internetistä ja tietokoneesta on muodostunut keskeinen vapaa-ajanviettoväline erityisesti nuorten ja opiskelijoiden keskuudessa (Kuva 12). 15-25-vuotiaista peräti 63% käytti päivittäin internetiä tai tietokonetta vapaa-ajallaan. Päivittäin käyttävien osuus laski ikäluokittain ollen 66-75-vuotiailla ainoastaan 12%. Ammattikorkeakoulun suorittaneissa päivittäiskäyttäjiä oli 54%, akateemisesti koulutetuissa 43%, opistotasoisien tai ylioppilastutkinnon suorittaneissa 40%. Alemman tutkinnon suorittaneilla osuus oli 27%. (Zacheus 2008.)

Tilastokeskuksen (2002) vuoden 2002 tilaston sekä Zacheuksen (2008) tutkimuksen perusteella televisio on keskeinen media erityisesti vanhemmille ikäluokille, kun taas alle 25-vuotiaiden osalta television katselu näyttäisi vähentyneen 2000-luvulla. Myös lehdet ovat tärkeä media erityisesti vanhemmille ikäluokille (Tilastokeskus 2002). Internetistä on puolestaan muodostunut merkittävä kanava nuoremmille ikäluokille (Zacheus 2008).

2.3 Kirjastojen hyötyjä tarkastelevat tutkimukset

Tutkimuksessamme keskeisenä käsitteenä ovat kirjastonkäytön koetut hyödyt. Hyödyillä tässä tarkoitetaan kirjastonkäytöstä saatua hyötyä, kuten hankitun tiedon tai aineiston käyttöä johonkin tiettyyn tarkoitukseen. Tarkastelemme hyötyjä, joita kuntalaiset kokevat saavansa eri toimiinsa käyttämällä kirjaston ja muiden vastaavien instituutioiden kuten internet, televisio tai lehdet, tarjoamia palveluja. Käyttötarkoituksena voivat olla esimerkiksi elämäntilanteet, kuten opiskelu, työ ja vapaa-aika (esim. Chen & Hernon 1982, Chulef & al. 2001, Meegan & Berg 2001, Salmela-Aro & Little 2007).

Chen ja Hernon (1982, 84) keräsivät puhelinhaastattelun avulla tietoa siitä mihin tarkoitukseen kirjastoa käytettiin. Kaikkiaan 2.400 haastateltua pyydettiin palauttamaan mieleen yksi työhön liittyvän ja toisen työhön liittymättömän tilanne (situations) viimeisen kuukauden aikana, jolloin haastateltavan tarvitsi löytää vastaus johonkin kysymykseen, oppia uutta, ymmärtää jotain, tai etsiä jotakin tietoa. Edelleen kysyttiin oliko kirjaston palveluita käytetty tilanteeseen liittyen ja mikä oli käytön syy.

Tilanteet oli luokiteltu 15 luokkaan. Neljä liittyi työhön (työn suorittaminen, työn hankinta, organisaation sisäiset suhteet, palkka). Muita luokkia olivat kuluttaminen, asuminen, opinnot, ajanviete, talousasiat, terveys, lastenhoito, henkilösuhteet, liikenne ja matkustaminen (transportation), energia sekä muut.

Useimmin kirjaston käyttöön liittyvät tilanteet koskivat työn suorittamista (job performance) 14%, työn hankintaa (10%) ja kuluttamista (13%). Suurin osa tilanteista liittyi työhön (32%). (Chen ja Hernon 1982.)

Useimmin käytettyjä kanavia olivat oma kokemus (74%), ystävät ja sukulaiset (57%), sanoma- ja aikakauslehdet (45%) sekä kaupat tai yritykset (45%). Kirjasto mainittiin käytetyksi kanavaksi 17%:ssa tilanteista. Tilanteet, joissa käytettiin kirjastoa, keskittyivät työn suorittamiseen (25%), opiskeluun (32%), kuluttamiseen (11%) sekä työn hankintaan (15%). (Chen ja Hernon 1982.)

McClure ja Bertot (1998) kartoittivat lomakekyselyn avulla yli 13000 Pensylvanian yleisten kirjastojen asiakkaiden käsityksiä siitä, miten he ovat hyötäneet yleisten kirjastojen palveluista. Tutkimuksen tarkoituksena oli saada selville mitkä ovat kirjastonkäytön hyödyt (values, benefits) kirjaston käyttäjille.

Tutkimuksessa käytetyssä haastattelulomakkeessa kysyttiin valmiiden vastausvaihtoehtojen avulla, ovatko kirjastot auttaneet tekemään työn tehokkaammin (more productive), työpaikan etsinnässä sekä yritystoiminnan perustamisessa ja kehittämisessä. Lisäksi pyydettiin nimeämään kaksi muuta tärkeintä kirjaston tarjoamaa hyötyä (benefits). Tutkimustulosten tarkastelun kannalta keskeisiksi taustamuuttujiksi tutkijat olivat valinneet muun muassa asiakkaan käyttämän kirjaston sijainnin (maaseutu, esikaupunki, kaupunkialue) sekä sukupuolen. McClure ja Bertot (1998.)

McClure ja Bertot (1998, 65) mukaan kirjastojen keskeisimmät hyödyt työ- ja yritystoiminnan kannalta olivat työn tuottavuuden (productivity) lisääntyminen (32%), tiedon saanti erilaisista ammateista ja yritysmahdollisuuksista (22%), sekä tukea taloudelliseen menestymiseen (14%). Muita avoimen vastausvaihtoehdon perusteella esille tulleita kirjastojen keskeisiä hyötyjä olivat formaalin koulutuksen tukeminen (21%), ja ei formaalin opiskelun tukeminen (61%).

Yhteyttä taustamuuttujiin tutkimuksessa tarkasteltiin taajamatyypin ja sukupuolen osalta. Naiset olivat tutkimuksessa vahvasti yliedustettuna (72%). Kaupunkikirjastojen käyttäjät kokivat kirjastot hyödyllisemmäksi kuin maaseudulla tai esikaupunkialueella asuvat kaikilla osa-alueilla (työ, yritystoiminta ja opiskelu). Miehet kokivat hyötävänsä kirjastoista työssä, yritystoiminnassa ja opiskelussa useammin kuin naiset. Miehistä 35% ja naisista 30% arvioi hyötynensä kirjastojen palveluista työn tuottavuudessa. Tietoa erilaisista ammateista ja yritysmahdollisuuksista sai 24% miehistä ja 16% naisista. Tukea taloudelliseen menestymiseen puolestaan 21% miehistä ja 11% naisista. Miehistä 24% ja naisista 20% sai tukea formaaliin koulutukseen liittyen, ja miehistä 65% ja naisista 60% ei-formaaliin koulutukseen.

Vavrek (1995) keräsi vuonna 1989 lomakehaastattelun avulla tietoa, joka koski 3500 aikuisen kirjastoasiakkaan kirjastonkäyttöä, tiedontarpeita, kirjastokäynnin syitä ja käsityksiä kirjastopalvelusta yleensä. Tutkimus oli kohdennettu pieniin enintään 25.000 asukkaan kuntiin ja aineistossa olivat naiset (72%) erittäin voimakkaasti yliedustettuna. Valtaosa kirjastonkäyttäjistä kävi kirjastossa viikoittain (68%). Tärkeimmiksi kirjokäyntien syiksi ilmoitettiin viihdetarkoitukseen liittyvien painomateriaalien lainaus (37%), tiedon tai viitteiden hankinta (15%), lapsille suunnatut palvelut tai materiaalit (9%) sekä aineiston palautus (9%). Vastanneista 48% koki kirjaston myös kunnan elinvoimaisuuden kannalta erittäin tärkeäksi.

Vavrekin (2000) tutkimuksessa haastateltiin puhelimitse 1057 aikuista eri puolilla Yhdysvaltoja. Haastateltavia pyydettiin vapaasti luettelemaan mahdollisimman monta tarkoitusta (purpose) jota varten he käyttivät kirjastoa. Keskeisiä käyttötarkoituksia, joissa kirjasto toimi informaation hankintakanavana, olivat ajanviete, harrastukset, opiskelu ja työ. Yleisin tarkoitus oli kirjojen lainaaminen (50%). Kirjastoa käytettiin usein myös viihteen (enjoyment) tai harrastusten (hobbies) takia (42%), mutta tutkimuksessa ei täsmennetty, millä tavoin viihde- tai harrastekäyttö ilmeni.

Tutkimuksessa havaittiin myös nuorten käyttäjien suuri osuus, sillä kirjaston palveluihin turvauduttiin usein koulutehtävien suorittamiseksi (28%). Haastateltavat mainitsivat myös saavansa kirjastosta tietoa henkilökohtaiseen käyttöön kuten kuluttamiseen tai terveyteen (28%). Kirjastoa käytettiin myös työtehtävien suorittamiseen tai työssä pärjäämiseen (13%). (Vavrek 2000.)

Lancen ja kumppanien (2001) tutkimuksessa kartoitettiin Yhdysvalloissa maan laajuisesti yli 5500 kirjaston asiakkaan käsityksiä siitä, miten kirjaston palvelut olivat hyödyttäneet heitä elämän eri osa-alueilla sekä erilaisissa toimissa. Hyödyillä tutkimuksessa tarkoitettiin, miten kirjaston käyttö vaikuttaa asiakkaiden elämään kuten työssä suoriutumiseen, henkilökohtaisen hyvinvointiin ja sosiaalistumiseen. Kirjastossa käyneitä pyydettiin täyttämään monivalintalomake, missä oli lisäksi avoin vastausalue.

Lancen ja kumppaneiden (2001) mukaan kirjaston useimmin tarjoamia hyötyjä ovat luku- ja kirjoitustaidon kehittäminen, ammatin ja urakehityksen tukeminen, kirjaston käyttö tilana, yleisen tiedon tarjonta ja informaatiolukutaidon tukeminen. Luku- ja kirjoitustaidon kehittämisessä kirjaston palveluiden todettiin auttavan eniten kansalaistaitojen hankkimisessa (helped to become a citizen, 42%) sekä lasten kotiläksyissä (36%).

Kirjaston hyötyjä ammatin ja urakehityksen tukena olivat muun muassa yrityksen perustamiseen liittyvän tiedon saanti (36%), ammattitaidon kehittämisessä auttava tieto (31%), urakehityksessä auttava tieto (28%), sekä eläkkeelle siirtymisessä auttava tieto (26%). Kirjastotila tarjoaa paikan esimerkiksi uutuusien löytämiseen (66%), sekä hiljaisen tilan lukea, kirjoittaa, mietiskellä ja opiskella (59%). Kirjasto toimi yleisenä tiedon hankintakanavana, kun esimerkiksi haluttiin lukunautintoa (74%), faktatietoa (42%), sekä tietoa erilaisista harrastuksiin liittyvistä taidoista (56%), sekä lakiasioista ja politiikasta (24%). (Lance ja kumppanit 2001.)

Lance ja kumppanit tarkastelivat tuloksia myös sukupuolen, iän ja peruskoulutuksen suhteen. Sukupuolen osalta tilastollisesti merkitsevästi erosivat hyödyt viihdelukemisen, faktatiedon hankinnan, opiskeluun liittyvän tiedonhankinnan, sekä lakiasioihin ja politiikkaan liittyvien uuden tiedon oppimisen osalta. Naiset (79%) käyttivät kirjastoa viihdelukemisen hankintaan useammin kuin miehet (63%). Miehet (46%) hankkivat puolestaan faktatietoa useammin kuin naiset (40%). Naiset (49%) löysivät miehiä (40%) useammin tietoa koulu- tai työtehtäviä varten. Lakiasioihin ja politiikkaan perehdyttävää tietoa löysi useampi mies (30%) kuin nainen (21%).

Lähes kaikki tarkastellut muuttujat erosivat tilastollisesti merkitsevästi iän suhteen. Mitä vanhempia oltiin, sitä useammin hyödyttiin kirjastosta viihdelukemisen hankinnassa. Yli 60-vuotiaista 85% ilmoitti hyötyvänsä kirjastosta viihdelukemiseen liittyen, kun alle 24-vuotiailla vastaava osuus oli 63%. Faktatietoa hankkivat vähiten alle 24-vuotiaat (37%) ja eniten 40-59-vuotiaat (44%). Erilaisiin harrastuksiin liittyvän tiedon hankinta painottui myös 40-59-vuotiaisiin (59%) ja sen osuus oli pienin alle 24-vuotiaissa (51%). Koulu- tai työtehtäviä varten hyödyllistä tietoa löysivät eniten alle 24-vuotiaat (68%), ja hyötyjien osuus väheni ikäluokittain ollen alimmillaan yli 60-vuotiaiden ryhmässä (25%). (Lance ja kumppanit 2001.)

Koulutuksen osalta Lance ja kumppanit vertasivat keskenään vähintään alemman korkeakoulututkinnon suorittaneita (college degree) niihin joilla ei ollut vastaavan tasoista koulutusta. Korkeakoulututkinnon suorittaneista 79% hyötyi kirjastosta viihdelukemiseen liittyen, kun muilla vastaava osuus oli 72%. Myös faktatiedon hankinnassa korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus (47%) oli suurempi kuin muiden (40%).

Aiempien tutkimusten perusteella kirjastojen tarjoamat hyödyt voidaan jakaa elämänalueiden perusteella ainakin työhön, opiskeluun ja vapaa-aikaan liittyviksi (Chen ja Hernon 1982; McClure ja Bertot 1998; Vavrek 2000; Lance ja kumpp. 2001; Debono 2002) (Taulukko 1). Debonon (2002) mukaan voidaan lisäksi puhua kirjastojen sosiaalisista vaikutuksista (social impacts), jolloin kirjastot tukevat muun muassa yhteisöllisyyttä, tarjoavat taide- ja kulttuuripalveluita, parantavat elämänlaatua, edistävät tasa-arvoisuutta, mahdollistavat aineistojen vapaan saatavuuden, lisäävät sosiaalista yhteenkuuluvuutta, sekä auttavat yhteisötoiminnassa ja henkilökohtaisessa kehityksessä.

Taulukko 1. Aiempien tutkimusten havainnot, mittaustaso ja vertailukelpoisuus.

Tutkimus	Keskeiset hyödyt	Mittaustapa	Vertailukelpoisuus
Chen ja Hernon 1982	Työ/yritys Koulutus Kuluttaminen Terveys Asuminen	Käytön syy tuoreessa tapauksessa	Kattava ja edustava otos. Melko tarkka alaluokitus tilanteisiin, mutta vain kahden tuoreen tapauksen osalta.
McClure ja Bertot	Työ/yritys Koulutus Talous	Keskeiset hyödyt yleensä	Kattava otos, mutta otos rajoittunut vain kirjaston käyttäjiin painottuen naisiin. Taustamuuttujina ikä ja asuinalueen tyyppi. Keskittynyt työhön ja yritystoimintaan.
Vavrek 1995	Viihde Tieto/viitteet	Kirjastokäynnin syy	Otannassa ainoastaan kirjaston käyttäjät ja painottunut naisiin. Taustamuuttujien yhteyttä ei tarkasteltu.
Vavrek 2000	Viihde/harraste Koulutus Kulutus/terveys Työ	Käyttötarkoitus yleensä	Kattava ja edustava otos. mutta luokitus suppea.
Lance ja kumpp. 2001	Koulutus Työ/yritys Tila	Miten kirjasto auttoi yleensä	Kattava ja edustava otos. Taustamuuttujina sukupuoli, ikä ja koulutus. Luokitus suppeahko.

Tutkimusten tuloksia on vaikea verrata keskenään erilaisista hyödyn mittaustavoista ja hyötymistilanteen vaihtelevasta laajuudesta johtuen. Chen ja Hernon (1982) tarkastelevat käytön syitä viimeksi tapahtuneissa tiedonhankinnan tilanteissa. Muissa tutkimuksissa kysyttiin kärsitystä kirjastonkäytön syistä ja saaduista hyödyistä yleensä rajaamatta käyttöä tai hyötyjä esimerkiksi käyttöiheyden perusteella.

3 Aineisto ja menetelmät

3.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymykset ovat:

- 1 Mitkä ovat kuntalaisten keskeiset tietokanavat hankkia päivittäisissä toimissaan tarvitsemaansa informaatiota (tieto, taide, viihde)?
- 2 Kuinka tiheästi kuntalaiset käyttävät mainittuja kanavia?
- 3 Mitä tarkoituksia varten kuntalaiset kanavia käyttävät?
- 4 Millaisia hyötyjä he kokevat saavansa yleisten kirjastojen käytöstä arjen toimiensa tukena?
- 5 Missä määrin edellä mainitut seikat ovat yhteydessä kuntalaisten keskeisiin taustaominaisuuksiin?
- 6 Missä määrin kirjasto kykenee edistämään palvelullaan tiettyjä yleisiä yhteis-kunnallisia tavoitteita kuten yhdenvertaisuus, sosiaalinen inklusio ja integraatio?

3.2 Aineiston hankinta ja edustavuus

Aineisto koottiin ositettuna satunnaisotantana 15-79 vuotiaista Manner-Suomen alueella asuvista suomalaisista, joiden yhteystiedot löytyvät väestörekisteristä. Ositusta käytettiin lisäämään nuorempien vastaajien osallistumisen todennäköisyyttä, koska nuoret ovat yleensä passiivisempia vastaamaan kyselyihin. Kysely postitettiin 6000 henkilölle 18.5. – 31.7.2010 välisenä aikana. Tutkimukseen vastasi yhteensä 1000 henkeä. Vastausprosentti oli alhainen (17%) mikä on tyypillistä vastaavan tyyppisille kyselyille.

Aineiston edustavuutta tarkastellaan suhteessa Tilastokeskuksen tuoreimman, 31.12.2009 väestötilaston tietoihin. Vertamme aineistomme tietoja väestötilaston vastaaviin tietoihin Manner-Suomessa asuvien 15-74-vuotiaiden osalta. Olemme rajanneet tarkastelun 15-74 vuoden ikäisiin, koska Tilastokeskuksen tilastoista ei ollut mahdollista rajata luokkaa 65-79-ikäisiin.

Taulukko 2 esittää tutkimukseen osallistuneiden ikäjakauman verrattuna Tilastokeskuksen 2009 vastaavaan jakautumaan. Taulukoista 3 ja 4 käyvät ilmi vastaajien ja Manner-Suomessa asuvan väestön jakautumat siviilisäädyn ja asuinmaakunnan osalta..

Taulukko 2. Tutkimukseen osallistuneiden 15-74-vuotiaiden ikäjakauma verrattuna Tilastokeskuksen 2009 väestölaskentaan (%).

Ikä	KIRJO 2010	Tilastokeskus 2009
15-24	14	16
25-34	17	17
35-44	18	16
45-54	23	19
55-64	17	20
65-74	11	12
Yht.	100	100
N	960	3887455

Verrattuna koko väestöön otos on hyvin edustava iän osalta. Ainostaan 45-54-vuotiaat olivat lievästi yliedustettuina sekä 55-64-vuotiaat lievästi aliedustettuina aineistossa.

Tilastokeskuksen siviilisäätystä koskeva luokitus ei erotellut avoliitossa asuvia. Jos aineistossamme naimattomat ja avoliitossa elävät ryhmitellään yhteen, niin voimme verrata aineistomme jakautumaa Tilastokeskuksen vastaavaan (Taulukko 3). Aineisto on suhteellisen edustava myös siviilisäädyn osalta. Eronneet ovat jossain määrin aliedustettuja sekä naimattomat tai avoliitossa elävät hieman yliedustettuja aineistossamme.

Taulukko 3. Vastanneiden ja Tilastokeskuksen 2009 väestölaskennan 15-74 vuoden ikäisten Suomessa asuvien siviilisäätystä (%).

Siviilisäätty	KIRJO 2010	Tilastokeskus 2009
Naimaton	23	40
Avoliitossa	20	-
Naimisissa	47	45
Eronnut	8	12
Leski	3	3
Yht.	100	100
N	960	4036025

Myös vastaajien asuinalueen suhteen aineistomme vastasi hyvin tarkoin valtakunnallista jakautumaa (Taulukko 4). Iän, siviilisäädyn sekä asuinalueen osalta aineistomme on siis hyvin edustava.

Taulukko 4. Vastanneiden ja Tilastokeskuksen 2009 väestölaskennan 15-74 vuoden ikäisten Suomen kansalaisten asuinmaakunnan jakautumat (%).

Asuinmaakunta	KIRJO 2010	Tilastokeskus 2009
Uusimaa	25	27
Itä-Uusimaa	3	2
Varsinais-Suo	10	9
Satakunta	4	4
Häme	3	3
Pirkanmaa	10	9
Päijät-Häme	3	4
Kymenlaakso	2	3
Etelä-Karjala	2	3
Etelä-Savo	4	3
Pohjois-Savo	5	5
Pohjois-Karj	4	3
Keski-Suomi	7	5
Etelä-Pohjanm	3	4
Vaasan rannik	2	3
Keski-Pohjan	1	1
Pohjois-Pohj	8	7
Kainuu	1	2
Lappi	4	4
Yht.	100	100
N	960	3887455

Edellisestä poiketen aineistossa naiset ovat kuitenkin vahvasti yliedustettuja. Tutkimukseen osallistuneista 15-74 vuoden ikäisistä 38% oli miehiä ja 62% naisia. Tilastokeskuksen 2009 väestölaskennan mukaan Manner-Suomen alueella asuvien 15-74 vuoden ikäististä 50 % oli miehiä ja 50 % naisia.

Vertailimme aineistomme edustavuutta myös osallistujien ammatillisen koulutustason suhteen. Oma ammatillisen koulutustason luokituksemme verrattuna Tilastokeskuksen koulutusastejaotteluun on esitetty taulukossa 5. Tilastokeskuksen käyttämään keskiasteen koulutukseen luetaan mm. ylioppilastutkinnot, 1-3-vuotiset ammatilliset tutkinnot, ammatilliset perustutkinnot, ammattitutkinnot ja erikoisammattitutkinnot (esim. lähihoitaja, sähköasentaja). Alin korkea-aste vastaa puolestaan tässä tutkimuksessa käytettyä opistotasosta ammattikoulutusta mihin luetaan mm. teknikon, agrologin, hortonomin, artenomien ja sairaanhoitajan tutkinnot. Tilastokeskuksen mukaiset luokat alempi korkeakouluaste, ylempi korkeakouluaste sekä tutkijakouluaste menevät puolestaan yksin tutkimuksessa käyttämiemme korkeakoulututkinnon sekä yliopisto- tai korkeakoulututkinnon kanssa, käsittäen mm. insinöörin, maisterin ja tohtorin tutkinnot.

Taulukko 5. Tutkimuksessa käytetty ammatillisen koulutuksen luokitus verrattuna Tilastokeskuksen käyttämään luokitukseen.

KIRJO 2010	Tilastokeskuksen luokitus
Ei ammatillista koulutusta	
Ammattikurssi	Korkeintaan keskiaste
Ammattikoulu	
Opistotasoinen ammattikoulutus	Alin korkea-aste
Ammattikorkeakoulututkinto	
Yliopisto- tai korkeakoulututkinto	Vähintään alempi korkeakouluaste

Taulukko 6 osoittaa aineiston olevan voimakkaasti vinoutunut koulutustason osalta. Sekä alimman korkea-asteen että vähintään alemman korkea-asteen koulutuksen suorittaneet ovat selvästi yliedustettuina aineistossa, kun taas korkeintaan keskiasteen käyneet ovat vastaavasti huomattavan aliedustettuja. Ero jälkimmäisen osalta on peräti 15 prosenttiyksikköä. Aineisto on siis vinoutunut korkeammin koulutettujen suuntaan.

Taulukko 6. Vastanneiden koulutustaso verrattuna Tilastokeskuksen 2008 väestötutkimukseen, kun mukana ovat 15-74 vuoden ikäiset Manner-Suomen alueella asuvat (%).

Koulutus	KIRJO 2010	Tilastokeskus 2008
Korkeintaan keskiaste	44	59
Alin korkea-aste	23	16
Vähintään alempi korkeakouluaste	33	25
Yht.	100	100
N	931	2778534

Tilastokeskuksen (2002) tutkimus osoittaa naisten käyttävän kirjastoja useammin kuin miehet. Samoin korkeasti koulutetut käyttävät kirjastoja useammin verrattuna vähemmän koulutettuihin. Aineistossa siis painottuvat jossain määrin ahkerien kirjastonkäyttäjien vastaukset. Lomakekyselyissä on yleistä, että tutkimuksen aihepiiristä kiinnostuneet valikoituvat keskimääräistä runsaammin vastaajiksi. Aineiston vinoutuneisuus merkitsee, että sukupuolen ja koulutusasteen vaikutus on kontrolloitava tuloksissa.

3.3 Muuttujat ja aineiston analyysi

Tutkimuksessa käytetyt muuttujat voidaan jakaa seuraaviin ryhmiin: kirjaston käyttö, kirjaston hyödyt, valittujen kanavien käyttö ja hyödyt, kirjojen lukeminen ja kulttuuriharrastukset sekä vastaajien taustatiedot. Esittelemme käytetyt muuttujat ryhmittäin. Kyselylomake on liitteenä 1.

Kirjaston käyttö

Kirjaston käyttöä tarkasteltiin usealta kannalta, joiden voidaan otaksua olevan yhteydessä kirjaston koettuihin hyötyihin. Muodostettujen muuttujien avulla haluttiin myös saada yleiskuva kirjaston eri palveluiden käytöstä. Lisäksi haluttiin kartoittaa yleisön tyytyväisyyttä kirjastopalveluihin. (Liite 1.)

Yleistä kirjaston käytön tiheyttä mitattiin kysymyksellä 1 ”Kuinka usein nykyisin käytte yleisessä kirjastossa?” Sisällytimme muuttujan luokituksen arvon ”en lainkaan nykyisin, aiemmin kyllä”, jotta olisi mahdollista eritellä tarkemmin kirjaston käytöstä luopumisen syitä. Tätä ei kuitenkaan käsitellä tässä raportissa.

Kirjaston eri palvelumuotojen käyttötiheyttä mitattiin kysymyksen 3 avulla. Sen lisäksi vastaajilta tiedusteltiin miten he yleensä etsivät kirjoja tai muuta aineistoa yleisestä kirjastosta (kysymys 13). Koska kirjojen lukeminen on kirjaston käytön keskeinen ponnin (Vakkari 1983), tiedusteltiin kysymyksessä 15 vastaajilta kuinka suuren osan lukemistaan kirjoista he ovat lainanneet yleisestä kirjastosta.

Halusimme myös saada tietoa kirjaston käytön muutoksista. Tiedustelimme vastaajien kirjaston käyttötiheyden muutoksia kysymyksen 2 avulla. Lisäksi luotasimme kysymyksellä 6 onko kirjastopalvelujen merkitys vastaajalle muuttunut internetin vuoksi.

Kirjastopalvelujen merkitystä mitattiin kahdella kysymyksellä. Tiedustelimme kysymyksessä 4 vastaajien tyytyväisyyttä kirjastopalveluiden keskeisiin puoliin sekä kysymyksessä 5 kirjaston merkitystä osana kunnan palveluja.

Kirjaston hyödyt

Järjestelmän tai palvelun vaikutus käyttäjille voidaan mitata palvelun tuottamana havaittuna hyötynä (Rossi & al. 2004). Havaitun hyödyn mittaamiseksi pyysimme vastaajia arvioimaan hyötyjään yleisen kirjaston palveluista 22 tehtävässä eri elämänalueilla. Luokittelun lähtökohtana käytimme aiemmista tutkimuksista löytyviä ihmisten jokapäiväistä elämää kuvaavia pääluokkia, joita ovat opiskelu, työ ja yritystoiminta, arkitoimet, perhe ja sosiaaliset suhteet, sekä vapaa-ajan toimet ja harrastukset (esim. Chen & Hernon 1982, Chulef & al. 2001, Meegan & Berg 2001, Salmela-Aro & Little 2007).

Kysymyksessä 9 vastaajilta tiedusteltiin kuinka usein he kokivat saaneensa hyötyä yleisten kirjastojen palveluista luetelluissa 22 tehtävässä. Ne voidaan myös käsittää elämänalueiksi. Vastaajat valitsivat arvon neliportaisesta asteikosta ääripäinä ”usein” sekä ”ei koskaan”.

Kartoittaaksemme kirjaston pääpalvelumuotojen yhteyttä koettuihin hyötyihin, tiedustelimme kysymyksessä 10 vastaajilta sitä, olivatko käyttäneet viimeksi kuluneen 12 kk aikana lueteltuja palvelumuotoja viidellä keskeisellä elämän alueella.

Henkilökohtaisten hyötyjen ohella luodattiin kysymyksessä 7 vastaajien käsitystä siitä, missä määrin yleinen kirjasto on kyennyt edistämään yleisiä yhteiskunnallisia tavoitteita. Yhteiskunnalliset tavoitteet johdettiin lähinnä kirjastolain (904/1998) tavoitepykälästä (§ 2). Sen mukaan yleisten kirjastojen tavoitteena on edistää väestön yhtäläisiä mahdollisuuksia sivistykseen, kirjallisuuden ja taiteen harrastukseen, jatkuvaan tietojen, taitojen ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseen, kansainvälistymiseen sekä elinikäiseen oppimiseen. Näistä poimimme tavoitteet ”yhtäläiset mahdollisuudet” (tasavertainen pääsy informaatioon), ”kirjallisuuden ja taiteen harrastus”, ”jatkuva tietojen kehittäminen”, ”jatkuva taitojen kehittäminen”, ”kansainvälistyminen” sekä ”elinikäinen oppiminen”. Tämän lisäksi yleisiä kirjastoja koskevissa strategioissa (Kirjastostrategia 2010, Opetusministeriön kirjastopolitiikka 2015) on tuotu esiin ”yhteenkuuluvuuden ja yhteisöllisyyden”, ”monikulttuurisuuden”, ”demokratian” sekä ”hyvinvoinnin” edistäminen. Sisällytimme myös mainitut neljä tavoitetta kysymykseen 7.

Vastaajat arvioivat kirjastoa näiden tavoitteiden edistäjinä neliportaisella asteikolla ”erittäin hyvästä” ”erittäin huonoon”.

Kanavien käyttö ja hyödyt

Halusimme suhteuttaa kirjaston koetut hyödyt keskeisten tiedonhankintakanavien koettuihin hyötyihin. Vertailtaviksi valitsimme yleisön suosimia kanavia kuten internet, televisio, sanoma- ja aikakauslehdet (Tilastokeskus 2002; Zacheus 2008). Sisällytimme mukaan myös ”sukulaiset, tuttavat ja työtoverit” sekä ”asiantuntijat”, koska tiedonhankinnassa hyödynnetään runsaasti inhimillisiä tiedonvälittäjiä (Chen & Hernon 1982; Case 2007). Lisäsimme yleisestä kiinnostuksesta valittavien listaan myös korkeakoulu- ja erikoiskirjastot.

Yllä mainittujen kanavien käyttöä tarkasteltiin viidellä keskeisellä elämänalueella, opiskelussa, palkkatyössä ja yritystoiminnassa, arkitoimissa, perhe- ja ihmissuhteissa sekä vapaa-ajan toimissa ja harrastuksissa.

Kysymyksessä tiedusteltiin 11 kunkin elämänalueen osalta kuinka usein vastaajat olivat käyttäneet listattua kahdeksaa tiedonhankintakanavaa viimeksi kuluneen 12 kk aikana.

Tämän lisäksi lomakkeessa tiedusteltiin joidenkin kanavien käyttötarkoituksia. Pyrkimyksenä oli hahmottaa tarkemmin mihin tarkoituksiin valittuja kanavia käytetään. Käyttötarkoitusten luokituksen

lähtökohtana on joukkoviestinnän ”uses and gratifications” –tutkimusperinne (McQuail 1988). Sen mukaan tutkimukset ovat toistuvasti osoittaneet, että yleisön jäsenten median käyttötarkoitukset voidaan karkeasti jakaa neljään luokkaan, oppiminen ja informaatio, henkilön identiteetti, sosiaaliset kontaktit ja vuorovaikutus sekä viihtyminen (McQuail 1988, 72-74, 233-237).

Oppiminen ja informaatio –kategoriaan kuuluu tilanteita, joissa ihminen haluaa tyydyttää uteliaisuuttaan, hakee neuvoa käytännön asioista tai pyrkii oppimaan. Identiteettiä koskevat tarpeet liittyvät mm. henkilökohtaisten arvojen vahvistamiseen tai itsensä tuntemiseen. Sosiaalinen vuorovaikutus viittaa haluun tietää toisten arvoista, liittyä muihin tai saada vaikkapa keskustelun aiheita. Viihde tarkoittaa tarvetta rentoutumiseen, irtautumiseen arjen paineista tai esteettiseen nautintoon. (McQuail 1988, 72-74)

Suomalaisessa tiedotustutkimuksessa käyttötarkoitukset on usein jaettu praktiseen, orientoivaan ja viihteelliseen orientaatioon (Tiuhonen 1972). Praktinen käyttötarkoitus viittaa informaation välittömään käyttöön jonkin tehtävän suorittamisessa tai ongelman ratkaisemisessa. Orientoiva käyttötarkoitus viittaa tarpeeseen jäsentää ja seurata toimintaympäristön muutoksia pidemmällä tähtäimellä pyrkimättä välittömään hyötyyn. Viihteellinen käyttötarkoitus sisältää tarpeen viihtyä ja rentoutua.

Käyttäen lähtökohtana McQuailin (1988, 72-74) tyypittelyä laadimme kolmeoista käyttötarkoitusta, jotka kattoivat hänen mainitsemansa neljä käyttötarkoitusten perustyyppiä. Tiedustelimme vastaajilta kysymyksessä 12, mitä listatuista viidestä kanavasta he käyttivät useimmin annettuihin kolmeentoista käyttötarkoitukseen. Tarkasteltaviksi valitsimme kirjaston ohella internetin, television, lehdet sekä sukulaiset ja tuttavat. Nämä ovat yleisön tyyppillisesti käyttämiä tiedonhankinnan kanavia.

Yllä mainittujen viiden kanavan tarkempaa vertailua varten pyysimme kysymyksessä 8 vastaajia arvioimaan niitä neljän ominaisuuden suhteen. Nämä ominaisuudet olivat ”nopea pääsy informaatioon”, ”vaivaton pääsy informaatioon”, käytön taloudellinen edullisuus” sekä ”informaation luotettavuus”. Nopeus, vaivattomuus ja edullisuus ovat usein tutkimuksissa esiin tuotuja viestimien menestyksen kriteerejä. Varsinkin internetin myötä keskustelu viestinten tarjoaman informaation luotettavuudesta on voimistunut. Lueteltujen ominaisuuksien sopivuutta kuvaamaan kanavia mitattiin neliportaisella asteikolla ääripäinä ”erittäin hyvin” sekä ”erittäin huonosti”.

Muut tiedot

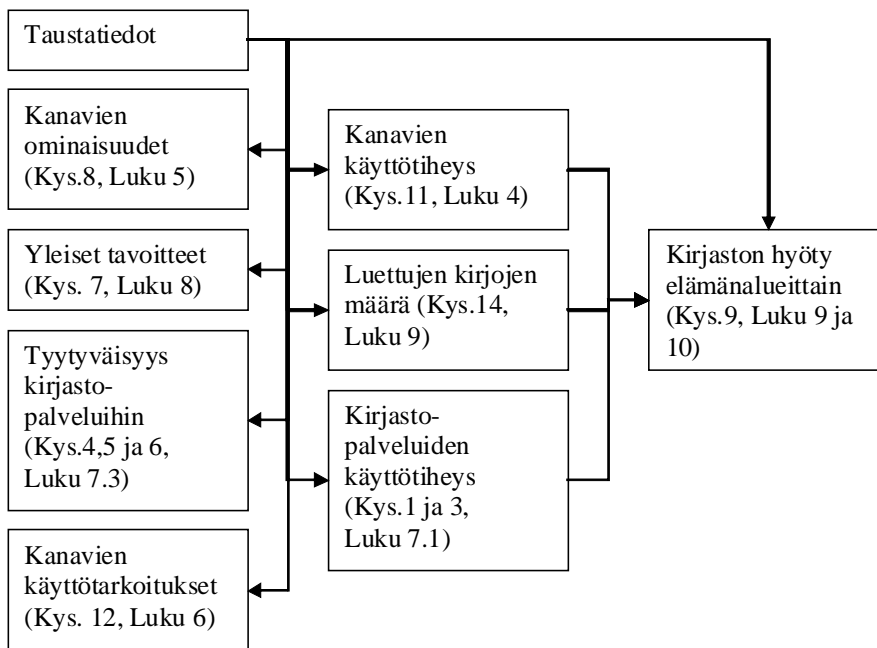
Koska kirjallisuuden lukeminen on kirjaston käytön pääponnin (Vakkari 1983), pyysimme kysymyksessä 14a arviota vastaajien viimeksi kuluneen 12 kk aikana lukemien kirjojen kokonaismäärää (pois lukien oppikirjat) sekä kysymyksessä 14b arviota heidän lukemiensa tietokirjojen kokonaismäärästä.

Karkeaa kulttuuriharrastusindeksiä varten pyysimme kysymyksessä 16 vastaajia arvioimaan olivatko he käyneet viimeksi kuluneen puolen vuoden aikana teatterissa, klassisen musiikin konsertissa, kevyen musiikin konsertissa, elokuvissa sekä taidemuseossa tai taidenäyttelyssä. Kulttuurin harrastamisen on osoitettu olevan positiivisesti yhteydessä kirjaston käyttöön (Huismans ja Hildebrink 2008), joten sitä haluttiin käyttää koettuja hyötyjä selittävänä tekijänä.

Kaavakkeen lopussa luodattiin tyyppillisiä vastaajien taustaominaisuuksia kuten sukupuoli, ikä, siviilisäätö, perus- ja ammatillinen koulutus, ammattiryhmä sekä alueellisia tietoja.

Aineiston analyysi

Kuva 1 hahmottaa ensisijaisesti niitä tekijöitä, joita tarkastelemme aineiston analyysissä. Siinä on osoitettu käytettävät muuttujat, niitä mittaavat kysymykset sekä luku, jossa tiettyä muuttujaryhmää on ensi sijassa analysoitu. Nuolet osoittavat mitä muuttujien välisiä suhteita on analysoitu. Kuviota käytetään myöhemmin kehittelyn pohjana, kun tarkastelemme lähemmin mitkä tekijät selittävät parhaiten kirjaston koettuja hyötyjä.

Tutkimuksen keskeinen selitettävä muuttuja on kirjaston koettu hyöty tarkastelluilla elämäntilueilla (Kuva 13). Selittäviä muuttujia ovat muun muassa kirjastopalveluiden käyttöfrekvenssi, muiden kanavien käyttöfrekvenssi, taustatekijät (sukupuoli, ikä ja koulutus) sekä kirjojen lukuaktiivisuus.

Kuva 13. Tutkimuksen keskeiset muuttujat. Suluissa haastattelulomakkeen kysymykset ja luvut joissa muuttujia käsitellään.

Tarkastelemme ensin missä määrin kansalaiset käyttävät tiedonvälityskanavia keskeisillä elämäntilueilla (luku 4). Siten vertaamme eri kanavien ominaisuuksia tiedontarjoajina (luku 5). Tämän jälkeen käsittelemme lyhyestä mihin annettuihin tarkoituksiin kansalaiset kyseisiä kanavia käyttävät (luku 6). Sitten keskitymme yleisten kirjastojen käytön tarkempaan erittelyyn (luku 7). Kaiken tämän taustoituksen päätteeksi siirrymme tarkastelemaan missä määrin kansalaiset kokevat saavansa hyötyä yleisten kirjastojen palveluista keskeisillä elämäntilueillaan (luku 9) sekä miten kirjasto on pystynyt edistämään yleisiä yhteiskunnallisia tavoitteita (luku 8). Tässä yhteydessä analysoimme myös tarkemmin mitkä tekijät ovat yhteydessä hyötykokemuksiin. Analyysi päätetään rakentamalla malleja siitä, mitkä tekijät parhaiten selittävät hyötykokemusten vaihtelua (luku 10). Päätämme raportin suhteuttamalla tuloksemme aikaisempiin tutkimustuloksiin sekä joihinkin kirjastopoliittisiin päätelmiin, joihin tulokset antavat aihetta (luku 13).

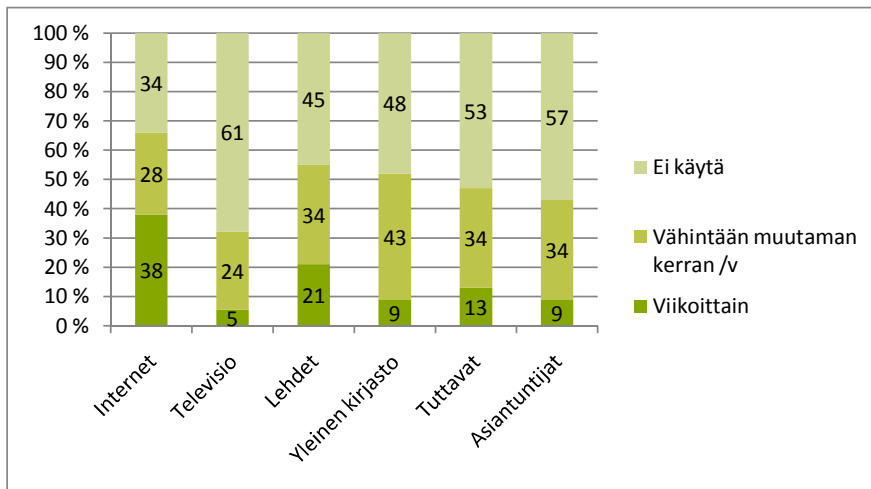
4 Kanavat tiedontarjoajana keskeisillä elämäalueilla

4.1 Kanavien käyttöfrekvenssi elämäalueittain

Tässä tuloksia esittelevässä luvussa tarkastelemme kuutta yleisesti käytettyä informaatiokanavaa, jotka ovat internet, televisio, sanoma- ja aikakauslehdet, yleinen kirjasto, tuttavat (mukaan lukien sukulaiset ja työtoverit), sekä asiantuntijat (tarkoittaen mm. lääkäreitä, opettajia, tai myyjiä). Elämäalueita puolestaan ovat opiskelu, palkkatyö tai yritystoiminta, arkitoimet, perhe- ja ihmissuhteet sekä vapaa-ajan toimet tai harrastukset. Selvästi käytetyimpiä kanavia eri alueilla olivat internet, televisio sekä sanoma- ja aikakauslehdet, joiden käyttö painottui erityisesti kodin arkitoimien ja vapaa-ajan alueille.

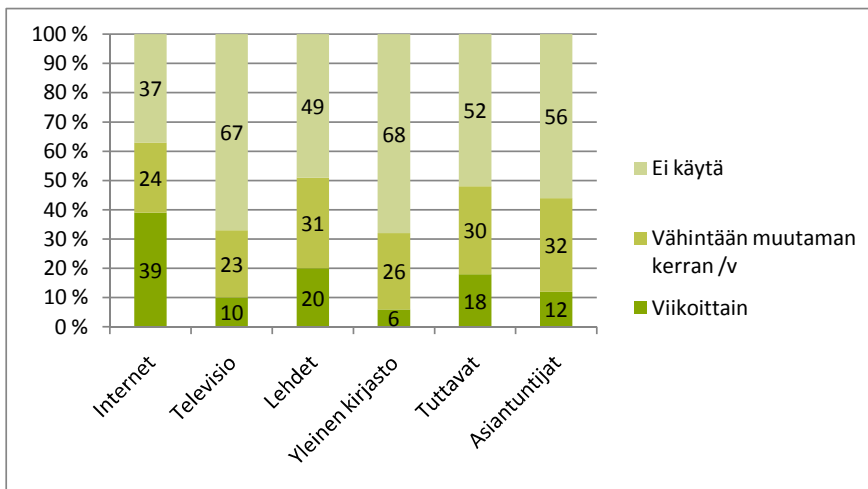
Opiskeluun liittyvän tiedon tai aineiston hankinnassa internet oli selvästi käytetyin kanava (Kuva 14). Noin neljä kymmenestä tutkimukseen osallistuneista ilmoitti käyttävänsä internetiä opiskeluun ainakin viikoittain (38%) ja vajaa kolmannes vähintään muutaman kerran vuodessa (28%). Sanoma- ja aikakauslehtiä opiskeluun käytti viikoittain lähes viidennes (21%) ja reilu kolmannes korkeintaan kerran kuussa (34%). Televisiota (15%), tuttavia (13%), kirjastoa (9%) sekä asiantuntijoita (9%) aktiivisesti tiedon tai aineiston hankinnan kanavina käyttäviä oli selvästi vähemmän. 42% vastanneista ilmoitti kuitenkin käyttävänsä yleistä kirjastoa opiskeluun vähintään muutaman kerran vuodessa. Internet ja lehdet ovat siten käytetyimpiä kanavia opiskeltaessa, kun taas kirjastoa kyllä käytetään opiskelun tukena, mutta siellä käydään yleensä harvemmin kuin viikoittain.

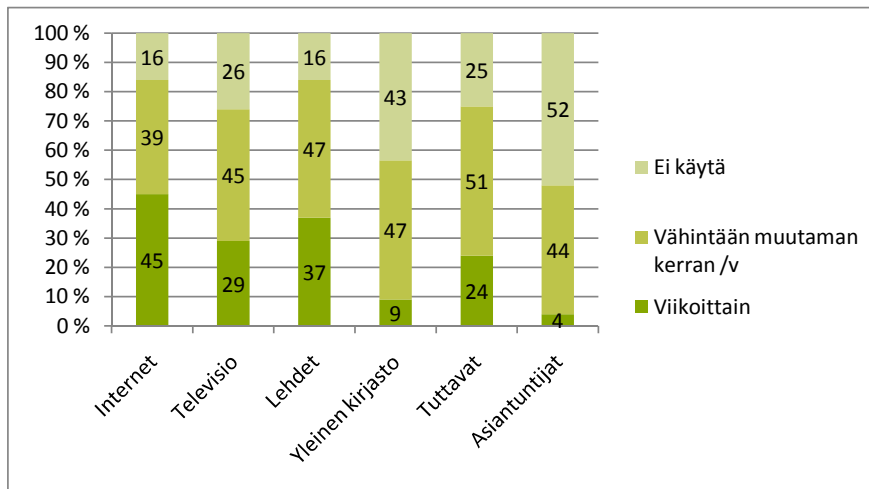
Kuva 14. Kanavien käyttö tiedon tai aineiston hankintaan opiskeltaessa % (N=998).

Kanavien käyttö tiedon ja aineiston hankintaan palkkatyössä tai yritystoiminnassa vastaa melko lailla kanavien käyttöä opiskeltaessa (Kuva 15). Internet on suosituin vähintään viikoittain käytetty kanava (39%). Lehtiin (20%) ja työtovereihin (18%) viikoittain turvautuvia oli jo selvästi vähemmän. Televisio (10%), asiantuntijat (12%) ja kirjasto (6%) olivat vähintään viikoittaisia hankintakanavia vain pienelle osalle vastanneista. Yleinen kirjasto (68%) ja televisio (67%) erottuvat selvästi kanaviksi joita suuri osa ei käytä lainkaan työssä.

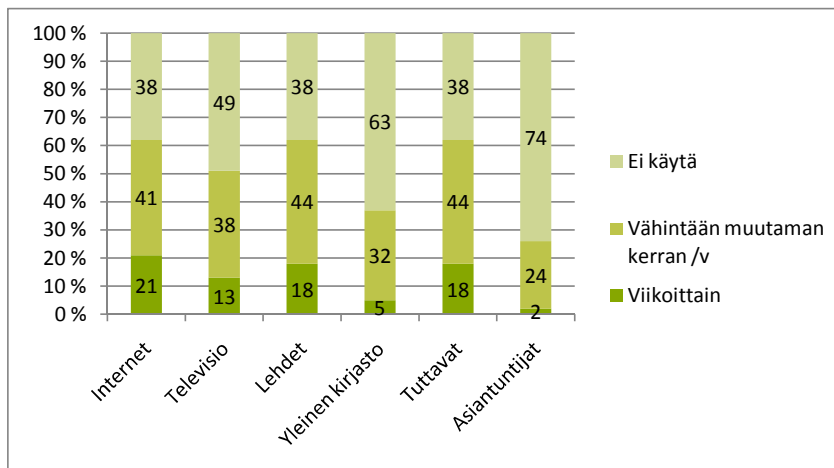
Kuva 15. Kanavien käyttö tiedon tai aineiston hankintaan työssä tai yritystoiminnassa % (N=998).

Internet on suurelle osalle aikuisista merkittävä tiedon ja aineiston hankinnan viikoittain käytetty kanava myös arjen toimissa (45%) (Kuva 16). Vähintään viikoittain lehtiä käytti yli kolmannes (37%), ja televisiota vajaa kolmannes vastanneista (29%). Tuttavien apuun vähintään viikoittain turvautui puolestaan noin vajaa neljännes (22%). Yleinen kirjasto (9%) ja asiantuntijat (4%) ovat vain harvoille aktiivisesti käytettyjä kanavia arjen toimissa. Vastanneista suuri osa ilmoitti käyttävänsä jotakin näistä kanavista tiedon hankintaan vähintään muutaman kerran vuodessa (39-51%).

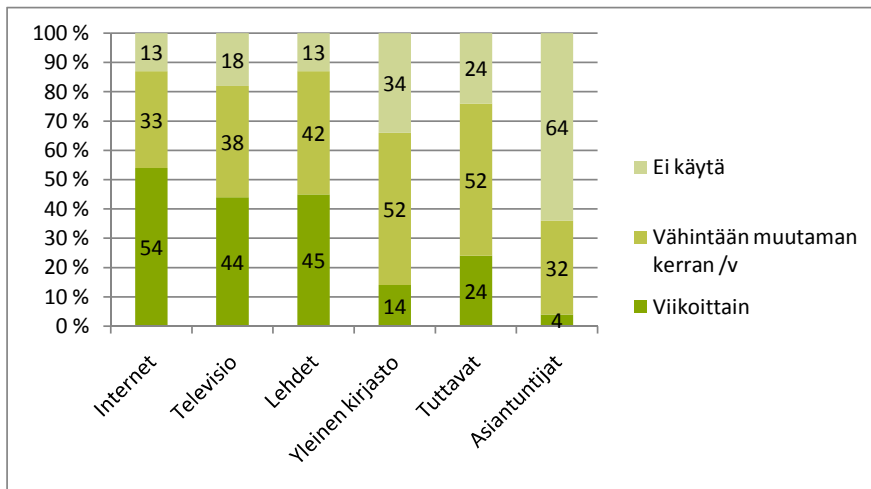
Kuva 16. Kanavien käyttö tiedon tai aineiston hankintaan arkitoimissa % (N=998).

Muihin alueisiin verrattuna perhe- ja ihmissuhteisiin liittyvää tietoa tai aineistoa ei näytetä hankittavan yhtä tiheästi tarkastelluista kanavista (Kuva 17). Tällä elämäalueella internet (21%), lehdet (18%) sekä tuttavien neuvot (19%) olivat viikoittain suunnilleen yhtä tiheästi käytettyjä. Televisiosta ihmissuhteisiin liittyvää tietoa viikoittain tai useammin hankki reilu kymmenes osa (13%). Yleinen kirjasto (5%) ja asiantuntijat (2%) olivat selvästi vain harvojen aktiivisesti käyttämiä kanavia tällä elämäalueella.

Kuva 17. Kanavien käyttö tiedon tai aineiston hankintaan perhe- ja ihmissuhdeasioissa % (N=998).

Internetin, television sekä sanoma- ja aikakauslehtien merkitys korostuu erityisesti vapaa-ajan ja harrastusten parissa (Kuva 18). Internetiä vapaa-ajan viettoon ja harrastuksiin liittyvän tiedon tai aineiston hankintaan käytti vähintään viikoittain yli puolet vastanneista (54%), ja myös televisiota (44%) sekä lehtiä (45%) seurasi yhtä aktiivisesti lähes puolet. Sukulaiset ja tuttavat olivat vapaa-ajan tiedon tai aineiston hankinnan aktiivisesti käytetty kanava lähes neljännekselle vastanneista (24%). Vapaa-aikaan liittyviin tarpeisiin myös kirjastoa käytti aktiivisesti useampi kuin millään muilla elämäalueilla (14%). Asiantuntijat oli puolestaan aktiivisesti käytetty kanava vain harvoille (4%). Kirjasto ja tuttavat ovat selkeästi suosittuja kanavia vapaa-ajalla ja harrastusten parissa, mutta niitä käytetään yleensä kuukausittain tai sitä harvemmin (kirjasto 52%, tuttavat 51%).

Kuva 18. Kanavien käyttö tiedon tai aineiston hankintaan vapaa-ajan toimiin ja harrastuksiin % (N=998).

Tulosten perusteella tietoa tai aineistoa hankitaan useimmin erityisesti arjen tai vapaa-ajan toimiin liittyen, ja viikoittain käytettyjä kanavia ovat helpoimmin tavoitettavat internet, televisio ja lehdet. Valtaosa kuntalaisista hankkii tietoa tai aineistoa eri elämäntilanteille yleisistä kirjastoista yleensä vähintään muutaman kerran vuodessa. Asiantuntijoiden apuun turvaudutaan vain harvoin millään elämäntilanteilla.

Internet on tiheimmin ja lehdet toiseksi tiheimmin käytetty kanava kaikilla tarkastelluilla elämäntilanteilla. Tuttavat kilpailevat tasaväkisesti lehtien kanssa perhesuhteiden ja vapaa-ajan tiedon välittäjänä. Muilla alueilla tuttavat olivat yhtä suosittu tiedonlähde kuin TV. Yleistä kirjastoa käytetään eniten vapaa-ajan lähteenä.

4.2 Taustatekijöiden yhteys kirjaston käyttöön elämäntilanteittain

Tässä luvussa tarkastellaan, miten elämäntilanteittainen käyttö jakautuu eri taustamuuttujien mukaan niiden osalta jotka käyttävät kirjastoa vähintään kerran kuussa (Taulukko 7). Tämä käyttötiheys valittiin tarkasteluun, koska kirjastolainojen erääntymisaika on yleensä yksi kuukausi.

Taulukko 7. Yleistä kirjastoa tiedon tai aineiston hankintaan vähintään kerran kuussa käyttävien osuus elämäntilanteittain eri ikäryhmissä (%).

Ikäluokat	Elämäntilanteet					n
	Opiskelu	Työ/Yritys	Arkitoimet	Ihmissuhteet	Vapaa-aika	
15-24	45	7	19	10	40	132
25-34	23	13	21	11	33	164
35-44	21	20	31	13	42	169
45-54	22	19	27	14	42	222
55-64	30	20	35	26	40	159
65-79	25	5	35	16	42	145
Kaikki	27	15	28	15	40	991

Kirjastoa käyttävät opiskeluun eniten alle 25-vuotiaat. Heistä 45 % käyttää kirjastoa tähän tarkoitukseen. Sitä vanhemmissa ikäryhmissä kirjaston käyttö vähenee noin viidenneksen tasolle kunnes se taas nousee 55-64-vuotiaiden ryhmässä 30 %:iin Yli 65-vuotiaiden parissa kirjaston käyttö opintojen lähteenä vähenee

jälleen 25 %:iin. Näyttää siis siltä, että opiskelun jälkeen kirjaston käyttö opintotarkoituksiin vähenee selvästi. Myöhemässä iässä työ- ja perhevelvollisuuksien helpottaessa tartutaan jälleen opintoihin, jolloin kirjastoa käytetään sen tukena runsaammin.

Kirjastoa työhön ja tai yritystoimintaan käyttävät lähinnä työikäiset. 35-64 –vuotiaista noin viidennes käyttää kirjastoa tähän tarkoitukseen vähintään kerran kuussa. Heitä nuorempien ryhmässä opinnot sekä perheen perustaminen todennäköisesti vähentävät tätä käyttötarkoitusta. Vanhemmassa ikäryhmässä selittäjä on eläkkeelle siirtyminen.

Arkitoimien tukena kirjaston käyttö lisääntyy iän myötä. Alle 35-vuotiaista noin viidennes käyttää kirjastoa arkitoimiin vähintään kerran kuussa, kun taas tätä vanhemmista noin kolmannes hakee kirjastosta informaatiota tai aineisto arkitoimien tueksi.

Ihmissuhteisiin liittyvissä tiedontarpeissa vähintään kerran kuussa kirjastoa käyttävien osuus on selvästi vähäisempää verrattuna muihin elämänalueisiin. 55-64-vuotiaiden osalta osuus kuitenkin lähes kaksinkertaistuu verrattuna muihin ikäluokkiin, kun joka neljäs ilmoitti käyttävänsä kirjastoa ihmissuhteisiin liittyvään tiedonhankintaan vähintään kerran kuussa.

Kaikissa ikäluokissa peräti kaksi viidestä vastanneesta ilmoitti käyttävänsä kirjastoa vähintään kerran kuussa vapaa-ajan ja harrastusten yhteydessä poikkeuksena 25-34-vuotiaat. Heidän osuutensa on noin kolmannes. Tämä on mahdollisesti selitettävissä sillä, että nuorilla työikäisillä perheen perustaminen verottaa vapaa-aikaa muihin ikäryhmiin verrattuna.

Taulukko 8:ssa tarkastellaan kirjastoa vähintään kerran kuussa käyttäneiden osuuksia sukupuolen mukaan. Kaiken kaikkiaan naiset näyttävät olevan ahkerampia kirjaston käyttäjiä kuin miehet joka elämänalueella. Opiskeluun sekä työhön ja yritystoimintaan liittyvissä tiedon tai aineiston käytössä ero sukupuolten välillä on noin 5 prosenttiyksikköä. Muilla elämänalueilla ero miesten ja naisten välillä on noin 10 prosenttiyksikköä. Naiset näyttäisivät siis olevan miehiä ahkerampia kirjaston käyttäjiä erityisesti hankkiessaan tietoa tai aineisto arkitoimiin, ihmissuhteisiin sekä vapaa-aikaan tai harrastuksiin.

Taulukko 8. Yleistä kirjastoa tiedon tai aineiston hankintaan vähintään kerran kuussa käyttävien osuus miesten ja naisten ryhmässä (%).

Sukupuoli	Elämänalueet					n
	Opiskelu	Työ/Yritys	Arkitoimet	Ihmissuhteet	Vapaa-aika	
Miehet	23	12	22	10	34	384
Naiset	29	17	31	18	44	607
Kaikki	27	15	28	15	40	991

Seuraavaksi tarkastelemme kirjaston käyttöä eri elämänalueilla koulutustason mukaan. Mittasimme sekä osallistujien peruskoulusta että heidän ammatillista koulutustaan. Kun vertailimme näiden kahden muuttujan erottelukykyä eri kanavien käyttöön ml. kirjasto, peruskoulutustaso osoittautui voimakkaammaksi erottelijaksi. Siksi käytämme sitä jatkoanalyysseissa.

Taulukko 9:ssä on esitetty vähintään kerran kuussa kirjastoa käyttävien osuudet peruskoulutuksen mukaan eri elämänalueilla. Peruskoulutus selittää jossain määrin kirjaston käytön aktiivisuutta eri elämänalueilla. Mitä enemmän koulutusta, sitä ahkerammin kirjastoa käytetään eri alueiden tiedonlähteenä. Erityisesti eroa on kansakoulun käyneiden ja muiden ryhmien välillä. Erot perusasteen tutkinnon ja ylioppilastutkinnon suorittaneiden välillä eivät ole kovin suuria.

Taulukko 9. Yleistä kirjastoa tiedon tai aineiston hankintaan vähintään kerran kuussa käyttävien osuus peruskoulutuksen mukaan (%).

Koulutustaso	Elämänalueet					n
	Opiskelu	Työ/Yrit.	Arkitoim.	Ihmissuht.	Vapaa-aik.	
Kansakoulu	14	5	16	9	28	132
Perusasteen tutkinto	25	13	27	15	39	350
Ylioppilastutkinto	31	18	31	15	43	509
Kaikki	27	15	28	15	40	991

Kansakoulun käyneistä vain 14 prosenttia ilmoitti käyvänsä kirjastossa vähintään kerran kuussa opiskeluun liittyvissä tiedontarpeissa. Vähäinen käyttö liittyy koulutuksen ohella vastaajien ikään. Vanhan koulutusjärjestelmän mukaisen kansakoulun ovat käyneet lähinnä vanhemmat ikäluokat. Vastanneista ne jotka ilmoittivat käyneensä pelkän kansakoulun oli peräti 89% yli 55-vuotiaita. Kun vanhemmissa ikäryhmissä kirjastoa käytetään nuorempia ikäryhmiä harvemmin, kansakoulun käyneiden ryhmässä myös ikä selittää osin vähäistä kirjaston käyttöä.

Perusasteen tutkinnon käyneistä neljäsosa (25%) oli käyttänyt kirjastoa vähintään kerran kuussa opiskeluun liittyvissä tiedontarpeissa, ja ylioppilastutkinnon suorittaneista miltei kolmannes (31%).

Työhön tai yritystoimintaan liittyvä kirjastonkäyttö lisääntyy peruskoulutustason nousun myötä. Ainoastaan vanhamuotoisen kansakoulun käyneet ovat todennäköisesti jo eläkeikäisiä. Siten ainoastaan muutamilla heistä on enää tarvetta käyttää kirjastoa työhön tai yritystoimintaan.

Ero kansakoulun käyneiden ja muiden välillä ilmenee kuitenkin myös arkitoimien, ihmissuhteiden sekä vapaa-ajan ja harrastusten alueilla. Kansakoulun käyneistä vain 16% käytti kirjastoa arkitoimissa, kun perusasteen tutkinnon tai ylioppilastutkinnon suorittaneilla vastaavat osuudet olivat 27 % ja 31 %. Ihmissuhteisiin tietoa tai aineistoa haki kirjastosta 9% kansakoulun käyneistä ja 15% muun peruskoulutuksen omaavista. Vapaa-ajan tai harrastusten elämänalueella kirjastoa vähintään kerran kuussa käytti 28 % kansakoulun käyneistä, kun vastaava osuus oli 39 % peruskoulun tai keskikoulun käyneillä sekä 43 % ylioppilastutkinnon suorittaneilla.

Taustaominaisuuksin tarkastellen kirjastoa käyttävät opiskeluun erityisesti alle 25-vuotiaat sekä ylioppilastutkinnon suorittaneet. Työhön liittyvä käyttö ajoittuu puolestaan työikäisiin. Muilla elämänalueilla aktiivisimpia kirjaston käyttäjiä ovat perusasteen tai ylioppilastutkinnon suorittaneet ja naiset.

4.3 Taustatekijöiden yhteys internetin käyttöön elämänalueittain

Koska internet on käytetyin kanava lähes kaikilla elämänalueilla, tarkastelemme erikseen myös sen käyttöä taustamuuttujien valossa. Tarkasteltavaksi internetin käyttötiheydeksi valittiin käyttö vähintään kerran viikossa, mikä näyttää puolittavan populaation useimmilla elämänalueilla (Luku 4.1).

Nuoret aikuiset (alle 25-vuotiaat) erottuvat selvästi eniten internetiä opiskelussa käyttäviksi (69%) (Taulukko 10). Internetin käyttö opiskelussa on sitä vähäisempää mitä vanhemmista on kyse. Yli 65-vuotiaista kuitenkin peräti viidennes (22%) käyttää internetiä opiskeluun vähintään viikoittain.

Taulukko 10. Internetiä tiedon tai aineiston hankintaan vähintään kerran viikossa käyttävien osuus elämänaalueittain eri ikäryhmissä (%).

Ikäluokat	Elämänaalueet					n
	Opiskelu	Työ/Yritys	Arkitoimet	Ihmissuhteet	Vapaa-aika	
15-24	69	20	48	29	72	132
25-34	44	51	57	31	65	164
35-44	39	52	54	20	61	169
45-54	34	51	39	18	48	222
55-64	30	34	44	17	46	159
65-79	22	6	26	12	26	145
Kaikki	39	39	45	21	54	991

Työssä tai yritystoiminnassa internetin käyttö painottuu aktiivisesti työelämässä olevaan väestönosaan (25-64-vuotiaat). Aktiivisinta käyttö on ikävuosien 25-54 välillä, jolloin puolet kuntalaisista käyttää internetiä työssä vähintään viikoittain. Yli 65-vuotiaat eivät eläkkeelle siirtymisen myötä käytä internetiä työssä enää juuri lainkaan (6%).

Arkitoimissa internetiä käytetään aktiivisesti lähes kaiken ikäisinä. 15-44-vuotiaiden ikäluokissa noin puolet, ja 45-64-vuotiaiden ikäluokissa noin 40% käyttää internetiä arkitoimissa vähintään viikoittain. Ainostaan yli 65-vuotiaissa käyttö arkitoimissa on vähäisempää (26%).

Ihmissuhteissa internetin viikoittainen käyttö painottuu ikävuosien 15-34 välille, jolloin noin kolmannes käyttää internetiä tähän tarkoitukseen. Vanhemmissa ikäluokissa käyttö on vähäisempää. Yli 65-vuotiasta vain reilu kymmenes (12%) käyttää internetiä ihmissuhteissa.

Verrattuna muihin elämän alueisiin internetin viikoittainen käyttö on yleisintä vapaa-ajan toimissa ja harrastuksissa. Käyttö on sitä yleisempää mitä nuorempi henkilö on. 15-24-vuotiaista peräti 72% käyttää internetiä tähän tarkoitukseen. Vielä 55-64-vuotiasta noin puolet (46%) käyttää internetiä tällä elämänaalueella, mutta yli 65-vuotiaissa osuus putoaa neljännekseen (26%).

Miehiin verrattuna naiset käyttävät internetiä viikoittain lievästi useammin opiskelussa, arkitoimissa sekä ihmissuhteissa, yhtä useasti työssä, mutta lievästi harvemmin vapaa-ajan harrastuksissa (Taulukko 11). Ero on suurin ihmissuhteissa (7 prosenttiyksikköä).

Taulukko 11. Internetiä tiedon tai aineiston hankintaan vähintään kerran viikossa käyttävien osuus miesten ja naisten ryhmissä (%).

Sukupuoli	Elämänaalueet					n
	Opiskelu	Työ/Yritys	Arkitoimet	Ihmissuhteet	Vapaa-aika	
Miehet	36	38	43	17	56	384
Naiset	41	39	47	24	52	607
Kaikki	39	39	45	21	54	991

Koulutustaso vaikuttaa selkeästi internetin käyttöön (Taulukko 12). Mitä korkeampi koulutustaso, sen tiheämmin käyttää internetiä kaikilla elämän alueilla. Ylioppilastutkinnon suorittaneista noin puolet tai enemmänkin käyttää internetiä vähintään viikoittain kaikilla elämänaalueilla paitsi ihmissuhteiden hoitamisessa., kun taas kansakoulun käyneiden osuus vaihtelee 10-30 % välillä. Kansakoulun suorittaneiden osalta voidaan kuitenkin sanoa iän myös vähentävän käyttöä. Ero perusasteen tutkinnon ja ylioppilastutkinnon suorittaneiden välillä on noin 10 prosenttiyksikköä kaikilla muilla elämänaalueilla paitsi perhe- ja ihmissuhteissa.

Taulukko 12. Yleistä kirjastoa tiedon tai aineiston hankintaan vähintään kerran viikossa käyttävien osuus peruskoulutuksen mukaan (%).

Koulutustaso	Elämänaalueet					n
	Opiskelu	Työ/Yrit.	Arkitoim.	Ihmissuht.	Vapaa-aik.	
Kansakoulu	21	14	29	11	30	132
Perusasteen tutkinto	36	31	39	20	48	350
Ylioppilastutkinto	45	50	52	24	62	509
Kaikki	39	39	45	21	54	991

Internetiä käyttävät pääsääntöisesti yleisimmin nuoret ja korkeammin koulutetut. Työssä ja yritystoiminnassa käyttö keskittyy työikäisiin, niihin jotka eivät enää pääsääntöisesti opiskele tai eivät ole vielä siirtyneet eläkkeelle. Naiset näyttäisivät myös olevan jonkin verran aktiivisempia internetin käyttäjiä, mutta tämä mahdollisesti selittynee otannan vinoutuneisuudella korkeasti koulutettujen naisten ollessa yliedustettuna. Naisten voidaan kuitenkin olettaa olevan kiinnostuneempia ainakin arkitoimiin ja ihmissuhteisiin liittyvästä tiedonhankinnasta, mikä myös voi osaltaan selittää naisten osuuden olevan suurempi näillä elämänaalueilla. Tulokset näyttäisivät lisäksi vahvistavan miesten suuremman kiinnostuneisuus internetin käyttöön vapaa-ajan toimissa ja harrastuksissa.

5 Kanavien ominaisuudet tiedontarjoajina

Lomakkeen kysymyksessä kahdeksan tiedusteltiin, miten nopeasti, vaivattomasti ja edullisesti eri kanavat tarjoavat pääsyn informaatioon, sekä miten kanavat kykenevät tarjoamaan luotettavaa tietoa (Taulukko 13). Yleisesti ottaen suurin osa vastanneista piti kaikkia kanavia vähintään melko hyvin näillä ulottuvuuksilla.

Taulukko 13. Kanavien ominaisuudet suurimman valitun luokan mukaan (moodi) (N=998).

Kanavat	Kuinka hyvin seuraavat ominaisuudet kuvaavat kanavia			
	Nopeus	Vaivattomuus	Taloudellisuus	Luotettavuus
Internet	Erittäin hyvin	Erittäin hyvin	Erittäin hyvin	Melko hyvin
Televisio	Melko hyvin	Melko hyvin	Melko hyvin	Melko hyvin
Lehdet	Melko hyvin	Melko hyvin	Melko huonosti	Melko hyvin
Henkilölähteet	Melko hyvin	Melko hyvin	Erittäin hyvin	Melko huonosti
Yleinen kirjasto	Melko hyvin	Melko hyvin	Erittäin hyvin	Erittäin hyvin

Vastanneiden suurin luokka (moodi) koki nopeuden, vaivattomuuden ja taloudellisuuden kuvaavan erittäin hyvin internetiä. Luotettavuuden koettiin kuvaavan internetiä melko hyvin. Televisiota eri ominaisuudet kuvasivat melko hyvin. Taloudellisuuden osalta vastanneiden suurin luokka käsitti noin kolmanneksen, mutta lähes yhtä suuren osan mielestä taloudellisuus kuvasi televisiota melko huonosti. Myös lehdet koettiin tyypillisimmin melko nopeaksi, vaivattomaksi ja luotettavaksi kanavaksi, mutta taloudellisuus kuvasi lehtiä melko huonosti. Nopeuden, vaivattomuuden ja luotettavuuden arvioitiin kuvaavan henkilölähteitä melko hyvin, ja taloudellisuuden arvioitiin kuvaavan henkilölähteitä erittäin hyvin.

Yleinen kirjasto arvioitiin melko hyväksi nopeuden ja vaivattomuuden osalta. Kirjastoa pidetään kuitenkin erittäin edullisena kanavana ja kirjaston arvioitiin pystyvän tarjoamaan luotettavaa informaatiota erittäin hyvin. Kirjaston vahvoin ominaisuus muihin tarkasteltuihin kanaviin verrattuna on siis tarjonnan luotettavuus ja taloudellisuus.

Keskiarvoihin perustuvan varianssianalyysin (ANOVA) perusteella ikä kuitenkin erotteli tilastollisesti merkitsevästi arvioita kirjastosta niin nopeuden ($F=5.0$, $p=.000$), vaivattomuuden ($F=4.2$, $p=.001$),

edullisuuden ($F=3.4$, $p=.005$) kuin luotettavuudenkin ($F=3.4$, $p=.005$) suhteen. 15-34-vuotiaiden ikäluokissa arviot kirjaston nopeudesta olivat keskiarvon perusteella heikoimmat ja ero yli 55-vuotiaiden ikäluokkiin oli tilastollisesti merkitsevä. Samoin arviot kirjaston vaivattomuudesta olivat heikoimmat 15-34-vuotiaiden ikäluokissa ja ero tilastollisesti merkitsevä yli 65-vuotiaisiin. Yli 65-vuotiaat arvioivat puolestaan edullisuuden ja luotettavuuden kuvaavan kirjastoa yleensä heikommin kuin vastanneet nuoremmissa ikäluokissa. Edullisuuden suhteen ero oli tilastollisesti merkitsevä 25-44-vuotiaiden ikäluokkiin verrattuna, ja luotettavuuden suhteen tilastollisesti merkitsevä 15-34-vuotiaiden ikäluokkiin.

Myös peruskoulutuksen suhteen keskiarvojen mukaiset erot olivat tilastollisesti merkitsevät arvioitaessa kirjaston edullisuutta ($F=15.2$, $p=.000$) ja luotettavuutta ($F=10.1$, $p=.000$) informaation hankinnan kanavana. Ylioppilastutkinnon suorittaneiden arviot kirjaston edullisuudesta ja luotettavuudesta olivat suoheimmat, kun taas kansakoulun suorittaneiden käsitys oli muita negatiivisempi. Erot kaikkien koulutusasteen mukaisten ryhmien välillä olivat tilastollisesti merkitsevät kirjaston edullisuuden ja luotettavuuden osalta.

6 Kanavien käyttötarkoitukset

Haastattelulomakkeen kysymyksessä 12 pyydettiin valitsemaan mitä kanavaa vastaajat käyttävät useimmin annettuihin eri käyttötarkoituksiin (Taulukko 14). Monen käyttötarkoitusten osalta käytetyimmän kanavan valinnat hajautuivat melkoisesti, mutta muutamassa käyttötarkoituksessa selvä enemmistö oli samaa mieltä. Olemme merkinneet taulukkoon 5 ainoastaan yli 20 prosentin menevät osuudet selkiyttääksemme tulosten esittämistä.

Taulukko 14. Tiettyä kanavaa useimmin annettuihin tarkoituksiin käyttävien osuus (%) (N=998). Vain < 20 % osuudet ilmoitettu.

Käyttötarkoitukset	Kanavat				
	Internet	Televisio	Lehdet	Kirjasto	Tuttavat
Tietoa yksittäisistä faktoista	83				
Tietoa tai neuvoja käytännön ongelmien ja tilanteiden avuksi	57				27
Tietoa kiinnostavista aihepiireistä	62				
Pysyäkseen ajan tasalla	36	22	31		
Syventääkseni tietämystäni eri asioista	40			38	
Oppiakseni uusia asioita	44			32	
Oppiakseni uusia taitoja	32			25	
Ymmärtääkseni paremmin itseäni				28	30
Ymmärtääkseni toisten ihmisten arvoja, asenteita ja käsityksiä			20		32
Puheenaiheita tuttavapiirissä keskustellakseni		23	30		20
Viihtyäkseni tai kuluttaakseni joutohetkiäni	33	30			
Irtaantuakseni arjen paineista		37			
Nauttiakseni kaunokirjallisuudesta ja taiteesta				81	

Internetistä näyttää muodostuneen keskeinen media lähes kaikkiin listattuihin käyttötarkoituksiin. Suurin osuus vastanneista käytti useimmin internetiä etsiessään tietoa yksittäisistä faktoista (83%), tietoa ja neuvoja käytännön ongelmien ja tilanteiden avuksi (57%), tietoa kiinnostavista aihepiireistä (62%), pysyäkseen ajan

tasalla (36%), syventääkseen tietämystä eri asioista (40%), oppiakseen uusia asioita (44%), oppiakseen uusia taitoja (32%) sekä viihtyäkseen ja kuluttaakseen joutohetkiä (33%).

Televisio oli monelle useimmin käytetty ajan tasalla pysymisen (22%), tuttavapiirissä puitavien puheenaiheiden (23%), viihtymisen ja ajanvietteen (30%), sekä arjesta irtautumisen (37%) kanava. Lehdet olivat myös tyypillisimmin ajan tasalla pysymisen (31%) ja puheenaiheiden hankinnan (30%) väline. Lisäksi lehdet olivat monelle tärkein kanava toisten ihmisten arvojen, asenteiden ja käsitysten ymmärtämiseen (20%).

Kirjasto oli monille keskeisin kanava saada syventävää tietoa eri asioista (38%) sekä tietoa ja aineistoa joka auttaa oppimaan uusia asioita (32%) ja taitoja (25%), sekä tietoa oman itsen ymmärtämiseksi (28%). Peräti 81% ilmoitti käyttävänsä kirjastoa useimmin kaunokirjallisuuden ja taiteen hankinnan kanavana. Kyselylomakkeen kysymyksen 12 kohta missä pyydetään valitsemaan kanava jota käyttää useimmin kaunokirjallisuudesta ja taiteesta nauttimiseksi on kuitenkin jossain määrin kirjastoa suosiva, sillä muut kysymyksessä tarjotut vaihtoehdot tuttavien lukuun ottamatta eivät yleensä ole keskeisiä kirjallisuuden hankinnan kanavia.

Tuttavat olivat monelle useimmin käytetty kanava hankittaessa tietoa tai neuvoja käytännön ongelmien ja tilanteiden avuksi (27%), oman itsen ymmärtämiseksi (30%), muiden ihmisten arvojen, asenteiden ja käsitysten ymmärtämiseksi (32%), sekä puheenaiheiden hankkimiseksi (20%).

Internetistä on muodostunut useimmin valittu kanava useimmilla luetelluista käyttötarkoituksista. Muut kanavat jäävät selvästi sen jälkeen erityisesti faktoja, käytännön tietoa tai kiinnostavia aihepiirejä koskevassa tiedon hankinnassa. Ajan tasalla pysymisessä, tietämyksen syventämisessä, uusien tietojen tai taitojen oppimisessa internet on myös keskeinen, mutta muut kanavat pääsevät lähes sen tasolle. Erityisesti kirjasto palvelee tietämyksen syventämistä sekä uusien asiain ja taitojen oppimista lähestyen internetin osuutta.

Internet ei näytä olevan käytetyin kanava kun ihminen pyrkii ymmärtämään itseään ja muita ihmisiä sekä saamaan puheenaiheita lähipiirissä. Ystävä ja tuttavat ovat useimmin käytettyjä lähteitä näissä tarkoituksissa. Myös kirjasto itsensä ymmärryksen lisääjänä sekä lehdet muiden ihmisten ymmärtämisessä sekä puheenaiheiden saamisessa ovat keskeisiä lähteitä.

TV näyttää olevan suosituin viihteen ja rentoutumisen kanava.

Kirjasto oli myös useimmin käytettynä kanava noin neljännekselle yli 65-vuotiasta, kun haettiin tietoa itseä kiinnostavista aihepiireistä (24%) sekä noin puolelle yli 55-vuotiaista hankittaessa tietoa toisten ihmisten arvojen ja asenteiden ymmärtämiseksi (50%). Lisäksi viidennes yli 65-vuotiasta sanoi käyttävänsä kirjastoa hankkiakseen aineistoa arjen paineista irtaantumiseksi (21%).

Useampi nainen kuin mies mainitsi käyttävänsä kirjastoa useimmin hankkiakseen tietämystä syventävää tietoa (ero 11%-yksikköä), tietoa uusien asioiden oppimiseen (6%-yksikköä), tietoa taitojen oppimiseen (3%-yksikköä), sekä itseymmärryksen tueksi (7%-yksikköä).

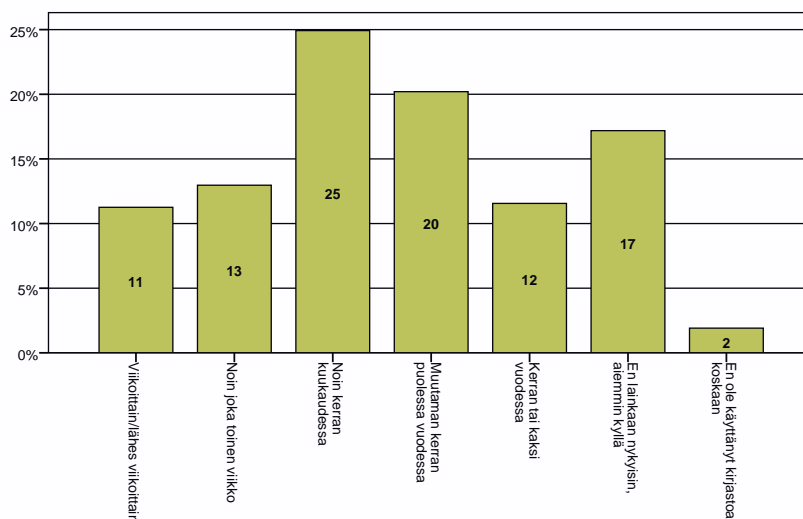
Peruskoulutuksen mukaisissa ryhmissä kirjaston rooli useimmin käytettynä tiedon ja aineiston hankinnan kanavana ei juuri vaihdellut paitsi kaunokirjallisuuden ja taiteen nauttimisen osalta. Kansakoulun käyneistä 67%, peruskoulun tai keskikoulun käyneistä 79%, ja ylioppilastutkinnon suorittaneista 84% mainitsi kirjaston useimmin käyttämäkseen kanavaksi kaunokirjallisuudesta ja taiteesta nauttiakseen.

Kirjaston rooli useimmin käytettynä kanavana näyttää keskittyvän kaunokirjallisuudesta ja taiteesta nauttimiseen, syventävän tiedon, itseymmärrystä tukevan tiedon sekä uusien asioiden ja taitojen oppimisessa auttavan tiedon hankkimiseen. Vanhemmat ikäluokat näyttivät myös suosivan kirjastoa itseä kiinnostavien aihepiirien, toisten ihmisten arvojen ymmärtämisen sekä arjen paineista irtaantumisessa auttavan aineiston hankinnassa nuorempia ikäryhmiä runsaammin.

7 Kirjaston käyttö

7.1 Käyttötiheys ja käytetyt palvelut

Kirjastoa käytetään melko aktiivisesti kuntalaisten keskuudessa (Kuva 19). Noin puolet aikuisväestöstä kävi kirjastossa vähintään kerran kuussa. Peräti neljännes vastanneista ilmoitti käyvänsä kirjastossa vähintään joka toinen viikko (24%) ja saman verran on niitä jotka asioivat kirjastossa noin kerran kuussa (25%). Yhteensä noin kolmannes ilmoitti puolestaan käyvänsä kirjastossa vähintään kerran pari vuodessa (32%). Osalla kirjaston käyttö näyttäisi lakanneen aiempaan verrattuna (17%). Niitä jotka eivät ole käyneet kirjastossa lainkaan on ainoastaan 2% vastanneista. Yhteensä siis noin viidennes ei käy nykyisin lainkaan kirjastossa, joskin miltei jokainen on jossain elämänsä vaiheessa ollut kirjastopalvelujen piirissä.

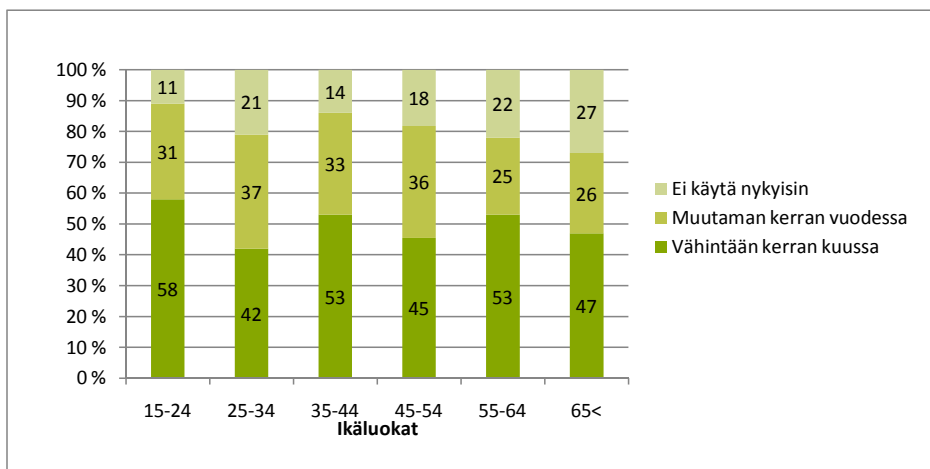

Kuva 19. Kirjaston käyttötiheys % (N=995).

Tarkempaa tarkastelua varten luokittelimme käyttötiheydet kolmeen luokkaan siten, että niin kutsuttuihin *aktiivikäyttäjiin* kuuluvat ne, jotka käyvät kirjastossa vähintään kerran kuussa. Harvemmin kuin kerran kuussa, mutta kuitenkin muutaman kerran vuodessa kirjastossa käyvät on tässä nimetty *passiivikäyttäjiksi*. Ne jotka eivät käy kirjastossa lainkaan tai eivät käy nykyisin ovat *ei-käyttäjiä*.

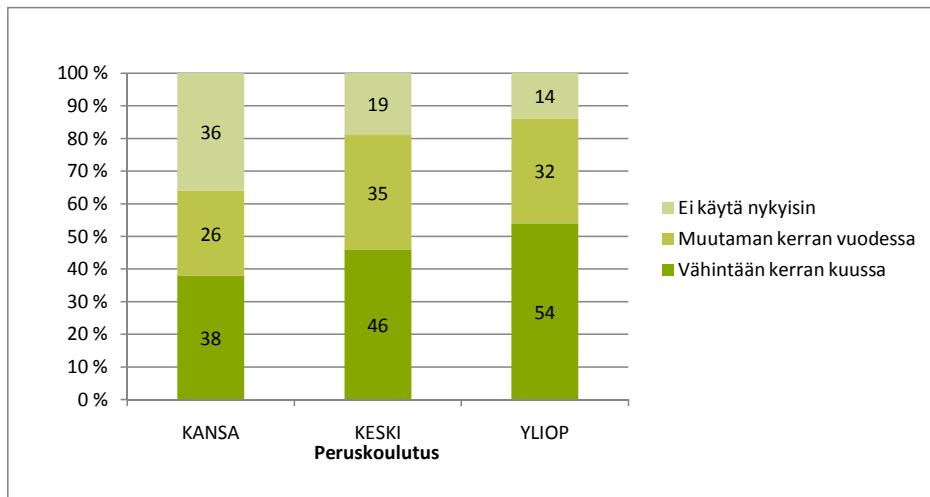
Aikaisempien tutkimusten mukaan kirjastonkäyttö vähenee melko säännönmukaisesti iän karttuessa. Aineistossamme kirjastonkäyttötiheys vaihtelee poikkeuksellisesti (Kuva 20). Aktiivikäyttäjien osuus vaihtelee aaltomaisesti siten, että nuorimmissa ikäryhmässä (15-24 v.) heitä on 58 %, 25-34 -vuotiaissa 42 %, 35-44 -vuotiaissa 53 %, 45-54 ikäisissä 45 %, 55-64 -vuotiaissa jälleen enemmän, 53 % ja lopuksi yli 65 -vuotiaiden ikäryhmässä vähemmän, 47 %.

Mikäli tarkastellaan ei-käyttäjien ryhmää sen osuus nousee iän myötä poikkeuksena 25-34 -vuotiaat, joiden osuus on suurempi kuin 35-54 -vuotiaiden ikäryhmässä. Tämä tulos on tulkittavissa siten, että 25-34 vuotiaiden elämän täyttävät työ- ja perhevelvollisuudet kuten perheen perustaminen ja lastenhoito, jotka vievät aikaa harrastuksilta, ml. kirjastonkäyttö. Muutoin iän ja kirjastonkäyttämättömyyden suhde vastaa aikaisempien tutkimusten tuloksia, jonka mukaan kirjaston käyttö vähenee iän myötä.

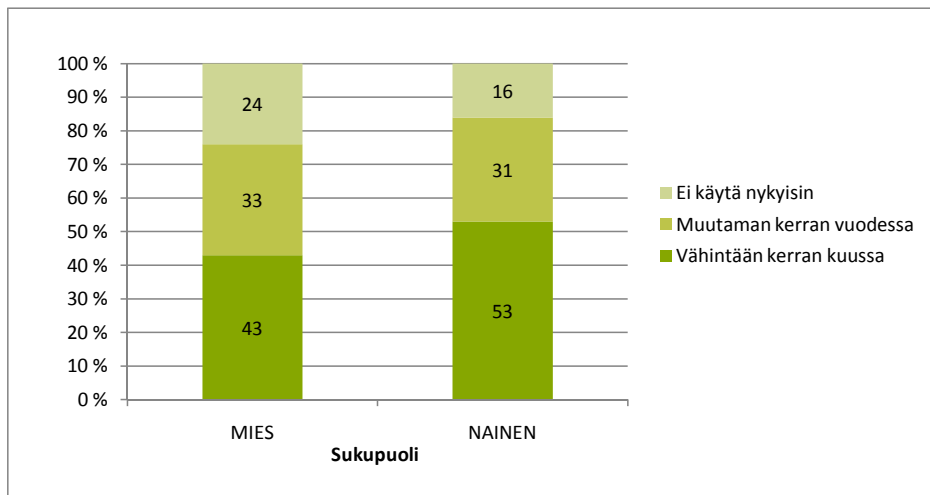
Kuva 20. Kirjaston käyttötiheys ikäluokittain % (N= 988).

Kirjastonkäyttötiheys nousee systemaattisesti peruskoulutuksen nousun myötä (Kuva 21). Kun kansakoulun käyneistä 38 % oli aktiivikäyttäjiä, vastaava osuus ylioppilastutkinnon suorittaneilla oli 54 %. Kansakoulun käyneistä peräti reilu kolmannes ilmoitti, ettei käytä kirjastoa nykyisin lainkaan (36%), kun ylioppilaista ei-käyttäjiä oli ainoastaan 14 %. Matala koulutustaso voi osaltaan selittää sen, miksi yli 55-vuotialla ei-käyttäjien määrä on melko suuri (Kuva 20). 55-64-vuotiasta kolmanneksella ja yli 65-vuotiasta miltei puolella on pelkkä kansakoulututkinto.

Kuva 21. Kirjaston käyttötiheys peruskoulutuksen mukaan % (N=986).

Miehet näyttäisivät olevan passiivisempia kirjaston käyttäjiä kuin naiset (Kuva 22). Miehillä aktiivikäyttäjien osuus on 43%, kun taas naisilla vastaava osuus on 53%. Passiivikäyttäjien osuus molemmilla sukupuolilla on noin kolmannes. Miehistä noin neljännes lukeutuu ei-käyttäjiin, kun naisista ei-käyttäjiä on 16%. Tutkimukseen osallistuneista miehistä 18%:lla ja naisista 10%:lla on kansakoulutausta, mikä osin selittänee eron ei-käyttäjien osuuksissa sukupuolten välillä.

Kuva 22. Kirjaston käyttötiheys miesten ja naisten välillä % (N=987).

Kirjastoa käyttävät aktiivisimmin alle 25-vuotiaat, ylioppilastutkinnon suorittaneet sekä naiset. Kuitenkin iän yhteys käyttöaktiivisuuteen oli poikkeuksellinen, mikä antaa aiheen jatkotutkimukseen.

7.2 Kirjaston keskeisten palveluiden käyttö

Kysyttäessä mitä tiettyjä kirjaston palveluita vastaajat ovat käyttäneet viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana, ilmoitti selvästi suurin osa käyttävänsä kirjastoa kirjojen lainaamiseen (Taulukko 15). Yhtä moni ilmoitti lainaavansa kirjoja vähintään kerran kuussa (39%) tai noin muutaman kerran vuodessa (39%).

Taulukko 15. Kirjaston palveluiden käyttö viimeisen 12 kuukauden aikana % (Sarakeissa n vastanneiden määrä pois lukien puuttuvat ja ei osaa sanoa vastaukset).

Käytetty kirjastopalvelu	Vähintään kerran kuussa	Muutaman kerran vuodessa	Ei kertaakaan	Yht.	n
Lainannut kirjoja	39	39	22	100	977
Käynyt lukemassa sanoma- tai aikakauslehtiä	17	38	45	100	933
Käynyt lukemassa kirjoja	5	24	71	100	903
Lainannut musiikkia	9	30	61	100	908
Lainannut videoita, dvd-levyjä tai pelejä	7	31	62	100	905
Käyttänyt internetiä kirjastossa	6	24	70	100	900
Käyttänyt neuvonta- tai tietopalvelua	7	37	56	100	902
Viettänyt aikaa kirjastossa	16	36	48	100	913
Käyttänyt kirjaston verkkopalveluita kirjaston ulkopuolelta	21	26	53	100	906

Sanoma- tai aikakauslehtien lukeminen kirjaston tiloissa oli myös melko yleistä. Vähintään kerran kuussa lehtiä kävi lukemassa 17% vastanneista ja 38% muutaman kerran vuodessa. Yhtä suuri osa ilmoitti käyvänsä kirjastossa viettämässä aikaa (16% kerran kuussa, 36% muutaman kerran vuodessa). Ajanvietto kirjastossa oli erityisesti 15-24-vuotiaiden nuorten suosiossa. Tästä syystä peräti puolet heistä kävi kirjastossa muutaman kerran vuodessa ja neljännes vähintään kerran kuussa.

Kirjaston verkkopalvelut näyttävät myös saavuttaneen suuren osan vastanneista. Noin viidennes ilmoitti käyttäneensä kirjaston verkkopalveluita vähintään kerran kuussa (21%) ja neljännes muutaman kerran vuodessa (26%).

Musiikkia, videoita, dvd-levyjä tai pelejä lainattiin yleensä muutaman kerran vuodessa. Noin vajaa kolmannes ilmoitti lainaavansa tallenteita muutaman kerran vuodessa, kun taas kaksi kolmannesta ei viimeisen vuoden aikana ollut lainannut tallenteita kertaakaan.

Noin neljännes vastanneista kertoi käyvänsä muutaman kerran vuodessa kirjastossa lukemassa kirjoja tai käyttämässä internetiä kirjastossa. 15-24-vuotiaista kuitenkin peräti 46% ilmoitti käyttävänsä internetiä muutaman kerran vuodessa ja 10% vähintään kerran kuussa.. Kirjaston neuvonta- tai tietopalvelua käytti muutaman kerran vuodessa reilu kolmannes vastanneista.

Iän ja koulutustaustan vaikutus heijastuu lähinnä internetin käyttöön. Yli 65-vuotiaista vain noin viidennes oli käyttänyt kirjaston verkkopalveluita kirjaston ulkopuolelta koko viimeksi kuluneen vuoden aikana. Kansakoulun käyneistä ainoastaan kymmenesosa ilmoitti käyttäneensä internetiä kirjastossa tai kirjaston verkkopalveluita ulkopuolelta muutaman kerran vuodessa.

Naiset ovat puolestaan ahkeria kirjojen lainaajia, sillä jopa 46:% naisista ilmoitti lainanneensa kirjoja vähintään kerran kuussa viimeisen 12 kuukauden aikana, kun miesten vastaava osuus oli 27%. Kirjoja muutaman kerran vuodessa lainanneiden osalta ero oli noin kaksi prosenttiyksikköä.

7.2 Kirjastopalveluiden käyttö eri elämänaalueilla

Haastattelulomakkeen kysymyksessä 10 kysyimme, mitä tiettyä kirjaston palvelua kuntalaiset olivat käyttäneet eri elämänaalueilla viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana (Taulukko 16). Tarkasteltuja palvelutyyppejä ovat aineistojen, kuten kirjojen sekä kuva- ja äänitetallenteiden lainaus, tiedon tai neuvojen etsintä kirjaston tarjoamien palvelujen avulla, sekä kirjaston välineiden ja tilojen käyttö paikan päällä.

Taulukko 16. Kirjastopalveluiden käyttö eri elämäalueilla 12 kk aikana % (N=1000).

Elämäalueet	Aineistojen lainaus	Tiedon tai neuvojen etsintä	Kirjaston välineiden tai tilojen käyttö
Työ tai yritys	13	13	6
Opiskelu	32	20	10
Arkitoimet	22	19	7
Perhe- ja ihmissuhteet	13	8	6
Vapaa-aika ja harrastukset	47	20	11

Kaikilla elämäalueilla selvästi yleisimmin käytetty kirjastopalvelu oli aineistojen lainaus ja harvinaisin välineiden ja tilojen käyttö. Elämäalueittain yleisimmin kuluneen vuoden aikana oli käytetty kirjastoa vapaa-ajan ja harrastuksiin sekä opiskeluun. Vähiten sitä oli vuoden aikana käytetty työhön tai yritystoimintaan sekä perhe- ja ihmissuhteisiin.

Vajaa puolet (47%) kuntalaisista ilmoitti lainanneensa aineistoja ainakin kerran vapaa-ajan toimiin tai harrastuksiin. Noin kolmannes (32%) oli lainannut aineistoja puolestaan opiskelua varten ja viidennes (22%) arkitoimiin. Työhön tai yritystoimintaan sekä perhe- ja ihmissuhteisiin liittyviä aineistoja oli viimeisen vuoden aikana lainannut vain 13% kuntalaisista.

Viidennes kuntalaisista oli etsinyt tietoa tai neuvoja kirjastosta opiskeluun (20%), vapaa-ajan toimiin (20%) sekä arkitoimiin (19%) liittyen. Työhön tai yritystoimintaan tietoa tai neuvoja oli vuoden aikana ainakin kerran hakenut 13% kuntalaisista. Perhe- ja ihmissuhteisiin tietoa ja neuvoja oli hakenut vain 8% kuntalaisista.

Kirjaston välineitä tai tiloja oli viimeisen vuoden aikana vähintään kerran käyttänyt joka kymmenes vapaa-aikaan ja harrastuksiin (11%) sekä opiskeluun (10%). Viimeisen vuoden arkitoimiin liittyen tiloja oli käyttänyt 7% kuntalaisista. Työhön ja yritystoimintaan sekä vapaa-ajan toimiin ja harrastuksiin 6% kuntalaisista.

Kirjastopalveluiden käyttö elämäalueittain sukupuolten välillä

Palvelujen käyttö elämäalueittain vaihtelee voimakkaasti sukupuolten välillä (Taulukko 17). Naiset olivat aktiivisempia lainaajia jokaisella elämäalueella. Ero oli erittäin merkitsevä ($p < .001$) opiskelun, arkitoimien sekä perhe- ja ihmissuhteiden osalta. Työn ja yritystoiminnan sekä vapaa-ajan ja harrastusten osalta ero on melkein merkitsevä ($p < .01$).

Taulukko 17. Kirjastopalveluiden käyttö eri elämäalueilla sukupuolen mukaan % (N=991).

Elämäalueet	Aineistojen lainaus			Tiedon tai neuvojen etsintä			Kirjaston välineiden tai tilojen käyttö		
	Miehet	Naiset	p	Miehet	Naiset	p	Miehet	Naiset	p
Työ tai yritys	10	15	.013	10	14	.064	6	6	.531
Opiskelu	22	39	.000	17	23	.018	9	11	.129
Arkitoimet	16	27	.000	16	20	.068	7	7	.857
Perhe- ja ihmissuhteet	6	18	.000	6	10	.055	6	6	.961
Vapaa-aika ja harrastukset	41	50	.006	20	20	.491	12	10	.025
n	384	607		384	607		384	607	

Naiset käyttivät kirjaston palveluita miehiä useammin myös tiedon tai neuvojen etsintään lähes kaikilla elämäalueilla. Erot ovat melkein merkitseviä ($p < .01$) muilla elämäalueilla paitsi vapaa-ajan ja harrastusten suhteen missä yhtä suuri osuus (20%) sekä miehistä että naisista oli etsinyt tietoja tai neuvoja kirjastosta ainakin kerran viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana.

Välineiden ja tilojen käytön osalta eroja sukupuolten välillä ei juuri esiintynyt ja erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä.

Kirjastopalveluiden elämäalueittainen käyttö ikäluokittain

Ikä oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä työhön ja yritystoimintaan liittyvään aineistojen lainaukseen ($F=8.6$, $p=.000$), tiedon tai neuvojen etsintään ($F=5.5$, $p=.000$) sekä välineiden tilojen käyttöön ($F=4.0$, $p=.001$). 65-79-vuotiailla työelämään liittyvien aineistojen lainaajien osuus oli pienin (2%) ja tämä ikäluokka poikkesi myös tilastollisesti merkitsevästi kaikista muista paitsi 15-24-vuotiaista (Dunnnett C: $p<.05$) (Taulukko 18). Nuoret 15-24-vuotiaat poikkesivat myös tilastollisesti merkitsevästi 25-54-vuotiaiden ryhmissä. Työhön liittyvissä tiedon tai neuvojen etsinnässä aktiivisimpia ikäluokkia olivat 25-34-vuotiaat (16%) ja 45-54-vuotiaat (19%). Nämä myös poikkesivat tilastollisesti merkitsevästi 15-24-vuotiaiden ja 65-79-vuotiaiden ikäluokista. 15-24-vuotiaissa työhön liittyvän kirjaston tilojen ja välineiden käyttäjien osuus oli kaikkein pienin ja tämä ikäluokka poikkesi tilastollisesti merkitsevästi 25-54-vuotiaiden ikäluokista.

Taulukko 18. Kirjastopalveluiden käyttö eri elämäalueilla ikäluokittain % (N=993).

Palvelut	Ikäluokat	Elämäalue					n
		Työ	Opisk.	Arkit.	Ihmiss.	Harrast.	
Lainaus	15-24	5	64	29	11	64	132
	25-34	19	38	18	21	49	164
	35-44	20	33	31	19	54	171
	45-54	18	31	23	13	43	222
	55-64	10	20	20	8	34	159
	65-79	2	11	13	7	39	145
Etsintä	15-24	5	40	14	7	23	132
	25-34	16	24	13	6	13	164
	35-44	13	16	22	12	23	171
	45-54	19	18	22	8	21	222
	55-64	13	19	23	11	28	159
	65-79	5	6	16	7	12	145
Välineet	15-24	2	28	5	7	20	132
	25-34	9	18	4	6	14	164
	35-44	10	7	5	9	8	171
	45-54	8	5	9	5	11	222
	55-64	3	6	10	4	4	159
	65-79	3	3	6	3	8	145

Myös opiskelussa ikä oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä palvelujen käyttöön niin aineistojen lainauksissa ($F=23.6$, $p=.000$), tiedon tai neuvojen etsinnässä ($F=11.3$, $p=.000$) kuin välineiden tilojen käytössä ($F=17.1$, $p=.001$). Opiskeluun liittyvä aineistojen lainaus oli yleisintä 15-24-vuotiailla (64%) ja lainauspalveluja käyttävien osuus väheni iän myötä. Ero muihin ikäluokkiin oli tilastollisesti merkitsevä. 65-79-vuotiaissa aineistojen opiskeluun lainaavien osuus oli kaikkein pienin (11%). Muihin ikäluokkiin verrattuna ero oli tilastollisesti merkitsevä. Ero oli merkitsevä myös 25-34-vuotiaiden sekä 55-64-vuotiaiden välillä.

Opiskeluun liittyvän tietojen ja neuvojen etsintään aktiivisimmin palveluja käyttävät 15-24-vuotiaat sekä passiivisimmin käyttävät 65-79-vuotiaat erosivat tilastollisesti merkitsevästi kaikista muista ikäluokista. Kirjaston tiloja ja välineitä opiskeluun käytti kaikkein aktiivisimmin 15-24-vuotiaat (28%) ja 25-34-vuotiaat (18%), ja ero heidän ja muiden ikäluokkien välillä oli myös tilastollisesti merkitsevä.

Arkitoimissa ikä oli merkitsevästi yhteydessä ainoastaan aineistojen lainaukseen ($F=4.0$, $p=.000$). Arkitoimissa aineistoja lainaavien osuus oli noin kolmannes 15-24-vuotiailla (29%), väheni voimakkaasti 25-34-vuotiailla (18%) ja nousi jälleen kolmannekseen 35-44-vuotiailla (31%). Aineistoja lainaavien osuus väheni 54-ikävuoden jälkeen, ollen alhaisin 65-79-vuotiailla (13%). Arkitoimiin liittyvissä tiedon tai neuvojen etsinnässä palvelun käyttäjien osuus oli noin kuudennes 15-vuotiaista 34-vuotiaisiin, nousi tämän jälkeen noin viidennekseen aina 64-vuotiaisiin asti, mutta osuus putosi jälleen kuudennekseen yli 65-vuotiailla. Noin kymmenesosa käytti kirjastojen tarjoamia välineitä tai palveluita ikävuosien 45-64 välillä, mutta muissa ikäryhmissä vain joka kahdeskymmenes oli käyttänyt palveluita tai tiloja ainakin kerran vuodessa.

Ikä oli merkitsevästi yhteydessä aineistoja lainaukseen perhe- ja ihmissuhteissa ($F=4.5$, $p=.000$). Perhe- ja ihmissuhteisiin liittyvissä toimita noin kymmenesosa 15-24 vuotiaista lainasi aineistoja. Ikävuosien 25-44

välillä vastaava osuus oli puolestaan viidennes, minkä jälkeen osuus väheni ja oli alhaisin yli 65-vuotiailla (7%). Aktiivisimmin aineistoja lainaavien 25-34-vuotiaiden ikäluokka poikkesi tilastollisesti merkitsevästi sekä 55-64 että 65-79-vuotiaiden ikäluokista. Tiedon tai neuvojen sekä välineiden ja tilojen käytössä vaihtelu ikäluokkien välillä ei ollut kovin voimakas.

Vapaa-ajan toimissa ja harrastuksissa iän ja palvelujen käytön välinen yhteys oli tilastollisesti merkitsevä aineistojen lainauksessa ($F=7.4$, $p=.000$), tietojen ja neuvojen etsinnässä ($F=3.9$, $p=.002$) sekä tilojen ja välineiden käytössä ($F=4.6$, $p=.000$). Vapaa-ajan aineistojen lainauksissa 15-24-vuotiaitten osuus oli peräti 64%. Ikävuosien 25-54 välillä aineistoja lainaavia oli noin puolet, jonka jälkeen lainaajien osuus väheni jossain määrin vaihdellen. Ero kahden vanhimman ikäluokan ja 15-24-vuotiaiden välillä oli tilastollisesti merkitsevä.

Tiedon tai neuvojen etsintää harrastustoimissa oli alhaisimmillaan sekä 25-34-vuotiailla (14%) että yli 65-vuotiailla (13%), mutta oli muissa ikäryhmissä yli viidenneksen. Vapaa-ajalla ja harrastuksissa tiloja ja välineitä käyttivät yleisimmin 15-24-vuotiaat (20%) ja 55-64-vuotiailla osuus oli alhaisin (4%).

Kirjastopalveluiden käyttö elämänalueittain peruskoulutuksen mukaan

Ylioppilastutkinnon suorittaneet lainasivat sekä etsivät tietoa yleisimmin ja kansakoulun käyneet harvimmalla kaikilla elämänalueilla (Taulukko 19). Vastaava trendi esiintyi myös välineiden tai tilojen käytössä paitsi arkitoimissa ja vapaa-ajan toimissa, missä perus- tai keskikoulun käyneet olivat aktiivisimpia välineiden tai tilojen käyttäjiä.

Taulukko 19. Kirjastopalveluiden käyttö eri elämänalueilla peruskoulutuksen mukaan % (N=991).

Palvelut	Peruskoul.	Työ	Opisk.	Arkit.	Ihmiss.	Harrast.	n
Lainaus	Kansak.	4	7	11	7	36	132
	Keskik.	8	27	21	11	37	350
	Yliopp.	19	42	26	16	56	509
Etsintä	Kansak.	5	11	16	7	14	132
	Keskik.	12	20	18	8	19	350
	Yliopp.	16	23	20	9	23	509
Välineet	Kansak.	2	2	6	5	4	132
	Keskik.	6	9	10	5	13	350
	Yliopp.	7	13	5	6	11	509

Peruskoulutus oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä lainaukseen ($F=18.4$, $p=.000$), tietojen ja neuvojen etsintään ($F=6.2$, $p=.002$) sekä tilojen ja välineiden käyttöön ($F=3.1$, $p=.044$) työssä ja yritystoiminnassa. Työssä tai yritystoiminnassa aineistoja lainaavien osuus oli noin viidennes ylioppilastutkinnon suorittaneilla (19%), alle kymmenesosa perus- tai keskikoulun käyneillä (8%) ja 4% kansakoulun käyneillä. Tiedon tai neuvojen etsinnän sekä kirjaston tilojen ja välineiden käytön osalta kansakoulun käyneissä palveluja käyttävien osuudet olivat kaikkein pienimmät. Ero korkeamman peruskoulutuksen saaneisiin oli tilastollisesti merkitsevä.

Kirjastopalvelujen käyttö opiskelussa oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä peruskoulutukseen lainauksessa ($F=35.2$, $p=.000$), tietojen ja neuvojen etsinnässä ($F=4.9$, $p=.008$) sekä tilojen ja välineiden käytössä ($F=8.7$, $p=.000$). Ylioppilastutkinnon suorittaneet lainasivat yleisimmin opiskeluun liittyviä aineistoja. Heistä peräti 42% ilmoitti lainanneensa aineistoja viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana. Perus- tai keskikoulun tutkinnon suorittaneilla vastaava osuus oli 27% ja kansakoulun käyneillä vain 7%. Erot ryhmien välillä olivat tilastollisesti merkitsevät.

Tietoa tai neuvoja opiskeluun etsivien osuus oli lähes neljännes (23%) ylioppilastutkinnon suorittaneilla ja viidennes (20%) perus- tai keskikoulun käyneillä. Kansakoulun käyneillä osuus oli 11%. Ero ylemmän peruskoulutuksen suorittaneisiin oli tilastollisesti merkitsevä. Ylioppilastutkinnon suorittaneista 13%, perus- tai keskikoulun käyneistä 6% ja kansakoulun käyneistä ainoastaan 2% ilmoitti käyttäneensä kirjaston tiloja tai välineitä opiskeluun. Ero kansakoulun käyneiden ja korkeamman perustutkinnon suorittaneiden välillä oli merkitsevä.

Arkitoimien ja peruskoulutuksen välinen yhteys oli tilastollisesti merkitsevä aineistojen lainauksissa ($F=7.6$, $p=.001$) sekä tilojen ja välineiden käytössä ($F=4.3$, $p=.014$). Aineistojen lainauksissa aktiivisimpia olivat ylioppilastutkinnon suorittaneet, joista noin neljännes (26%) oli lainannut aineistoja. Perus- tai keskikoulun käyneillä vastaava osuus oli viidennes (20%) ja kansakoulun käyneillä kymmenesosa (11%). Ero kansakoulun käyneiden ja ylemmän perustutkinnon suorittaneiden välillä oli merkitsevä. Tietojen ja neuvojen etsinnän osalta erot eivät olleet merkitseviä.

Perhe- ja ihmissuhteiden sekä peruskoulutuksen välinen yhteys oli tilastollisesti merkitsevä ainoastaan aineistojen lainauksissa ($F=4.5$, $p=.011$). Ylioppilastutkinnon suorittaneista 16% sekä perus- tai keskikoulun käyneistä 11% oli lainannut aineistoja ainakin kerran perhe- tai ihmissuhteisiin liittyvissä toimissa. Kansakoulun käyneillä vastaava osuus oli 7%.

Vapaa-ajan toimien ja harrastusten sekä peruskoulutuksen välinen yhteys oli tilastollisesti merkitsevä lainaamisessa ($F=20.0$, $p=.000$) sekä tilojen ja välineiden käytössä ($F=4.3$, $p=.015$). Ylioppilastutkinnon suorittaneista yli puolet (56%) oli lainannut aineistoja vapaa-ajan toimiin. Ero oli tilastollisesti merkitsevä perus- tai keskikoulun (37%) sekä kansakoulun (36%) käyneisiin. Vajaa neljännes ylioppilastutkinnon suorittaneista (23%), viidennes perus- tai kansakoulun käyneistä (19%) ja 14 % kansakoulun käyneistä oli puolestaan etsinyt tietoa tai neuvoja vapaa-ajan toimissa tai harrastuksissa. Välineitä tai tiloja oli käyttänyt ylioppilastutkinnon suorittaneista 11%, perus- tai kansakoulun käyneistä 13% ja kansakoulun käyneistä 4%.

Yhteenveto kirjastopalveluiden käytöstä taustamuuttujien suhteen

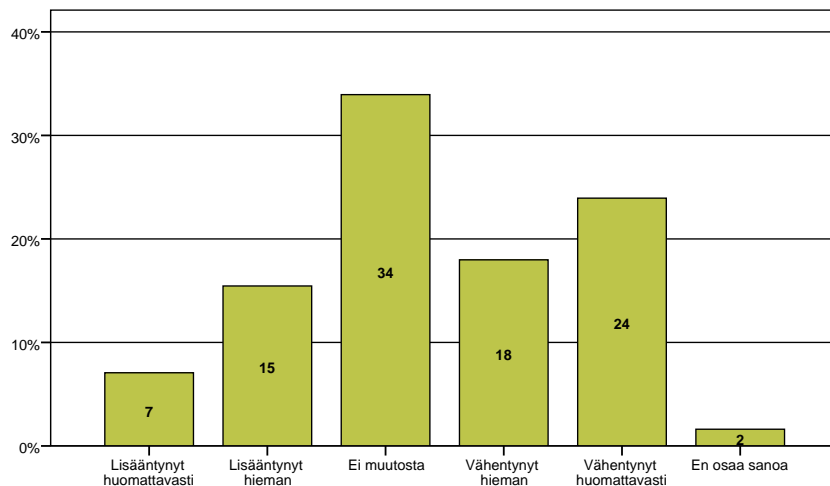
Tulosten perusteella naiset miehiä yleisemmin lainasivat aineistoja kaikilla elämänaalueilla. Lisäksi naiset etsivät tietoa tai neuvoja opiskeluun liittyen sekä käyttivät tiloja tai välineitä vapaa-aikaan tai harrastuksiin useammin kuin miehet.

Työikäiset käyttivät ymmärrettävästi yleisimmin kirjaston palveluita työhön tai yritystoimintaan. Nuoret ikäluokat käyttivät puolestaan yleisimmin palveluja opiskeluun. Arkitoimissa aineistoja lainaavien osuus lähinnä väheni iän myötä. Perhe- ja ihmissuhteissa aineistojen lainaus oli yleisintä 25-44 ikävuosien välillä. Vapaa-aikaan ja harrastuksiin liittyvä aineistojen hankinta sekä välineiden ja tilojen käyttö oli yleisintä nuorilla ja väheni iän myötä.

Ylioppilastutkinnon suorittaneet olivat kaikkein aktiivisimpia ja kansakoulun käyneet puolestaan passiivisimpia kirjastopalvelujen käyttäjiä kaikilla elämänaalueilla.

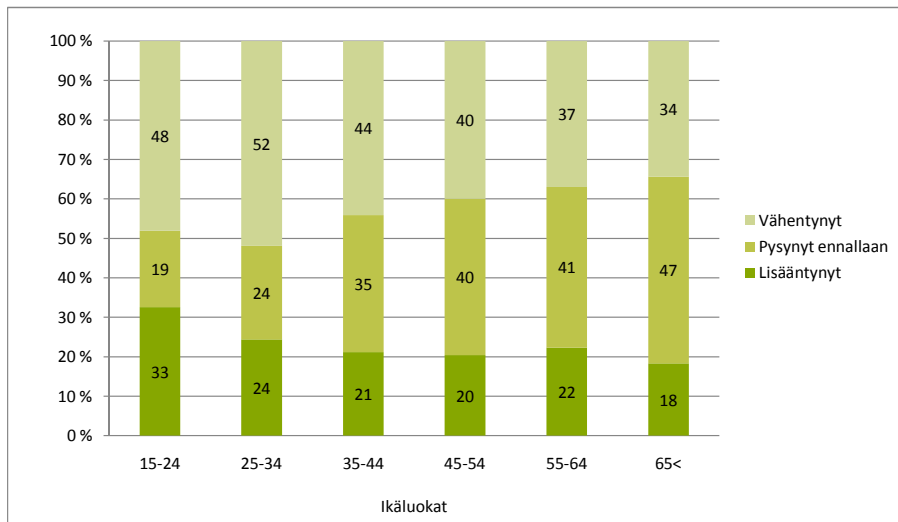
7.4 Kirjaston merkitys

Kysyttäessä miten kirjaston käyttö on muuttunut viime vuosien aikana (Haastattelulomakkeen kysymys 2), ilmoitti kolmannes vastanneista kirjaston käytön pysyneen ennallaan (Kuva 23). Miltei neljäs kertoi käytön vähentyneen huomattavasti ja viidennes käytön vähentyneen jonkin verran. Kuitenkin reilu viidennes ilmoitti käytön lisääntyneen vähintään hieman. Kokonaisuudessaan niitä, jotka ilmoittivat kirjaston käytön vähentyneen, on kuitenkin kaksikymmentä prosenttiyksikköä enemmän kuin niitä, jotka ilmoittivat käytön lisääntyneen. Näyttää siis siltä, että kirjaston käyttö on vähenemässä aikuisväestössä.

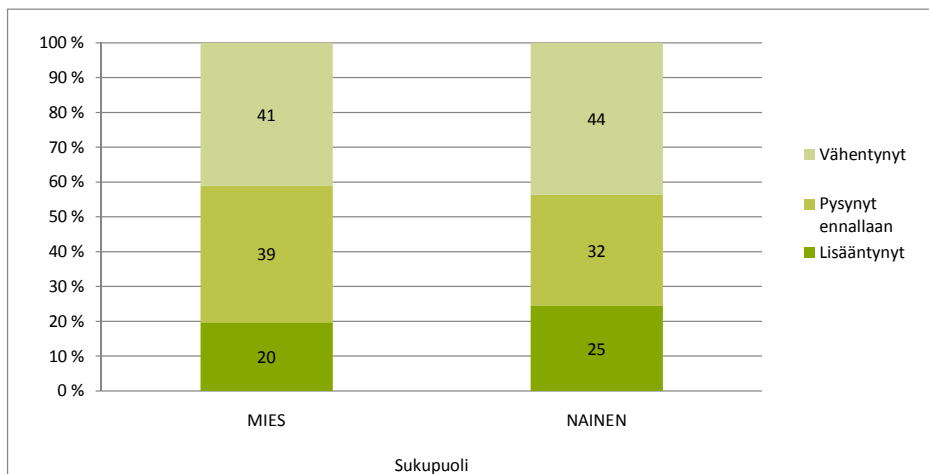
Kuva 23. Kirjaston käytön muutos viimeisen 12 kuukauden aikana % (N=990).

Muutokset kirjaston käytössä ovat voimakkaimmat 15-34 ikävuosien välillä (Kuva 24). 15-24-vuotiaiden ryhmässä kirjaston käyttö oli lisääntynyt eniten, kun taas 25-34-vuotiaiden ryhmässä se oli supistunut runsaimmin. Todennäköisesti opiskelu lisää joidenkin 15-24-vuotiaiden osalta kirjaston käyttöä, kun taas 25-34-vuotiailla työelämä sekä perheen perustaminen vähentävät sitä. Kirjaston käyttö pysyi ennallaan kasvavin osuukin vanhemmissa ikäryhmissä. Myös niiden osuus, joiden kirjastonkäyttö oli vähentynyt viime vuosina supistui iän karttuessa. Kirjaston käyttöaktiivisuuden voi siis sanoa vakiintuvan iän myötä.

Kuva 24. Kirjaston käytön muutos ikäluokittain % (N=967, EOS vastaukset pois lukien).

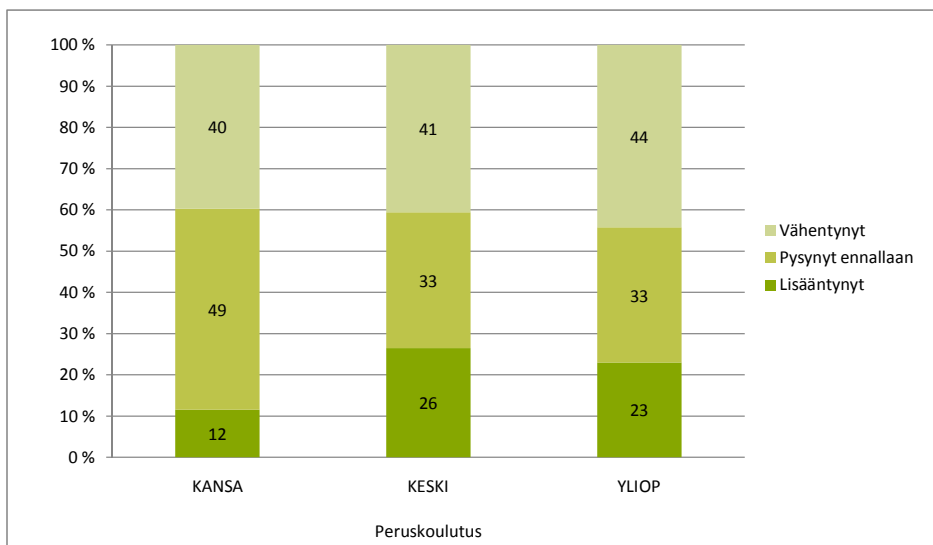
Naisista neljäsosalla (25%) kirjaston käyttö oli lisääntynyt viimeisen 12 kuukauden aikana, kun miehillä vastaava osuus oli viidennes (20%) (Kuva 25). Naiset olivat lievästi miehiä runsaammin sekä vähentäneet että lisänneet kirjaston käyttöään.

Kuva 25. Kirjaston käytön muutos miesten ja naisten välillä % (N=966, EOS vastaukset pois lukien).

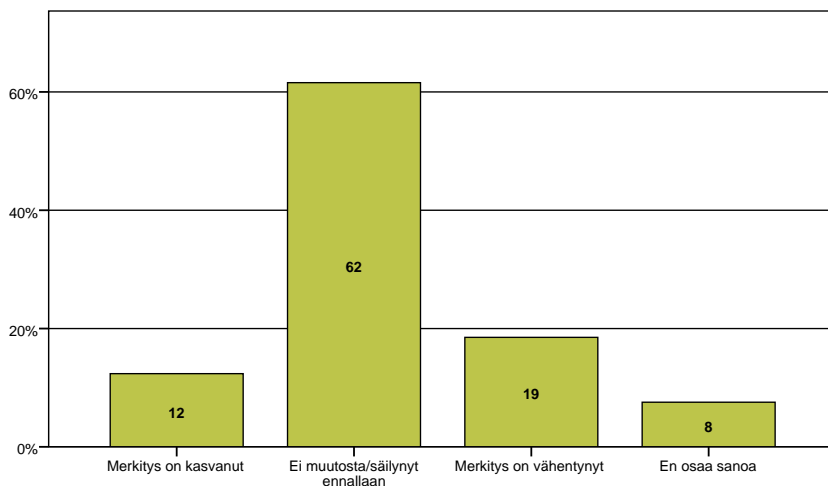
Kirjaston käyttö oli vähentynyt suurin piirtein samassa määrin kaikilla koulutustasoilla (Kuva 26). Noin nelisenkymmentä prosenttia kaikista ryhmistä arvioi käyntiensä vähentyneen. Sen sijaan kansakoulun käyneet arvioivat käyntiensä lisääntyneen (12%) huomattavasti harvemmin kuin keski- tai peruskoulun käyneet (26%) tai ylioppilastutkinnon suorittaneet (23%).

Kuva 26. Kirjaston käytön muutos peruskoulutusasteittain % (N=965, EOS vastaukset pois lukien).

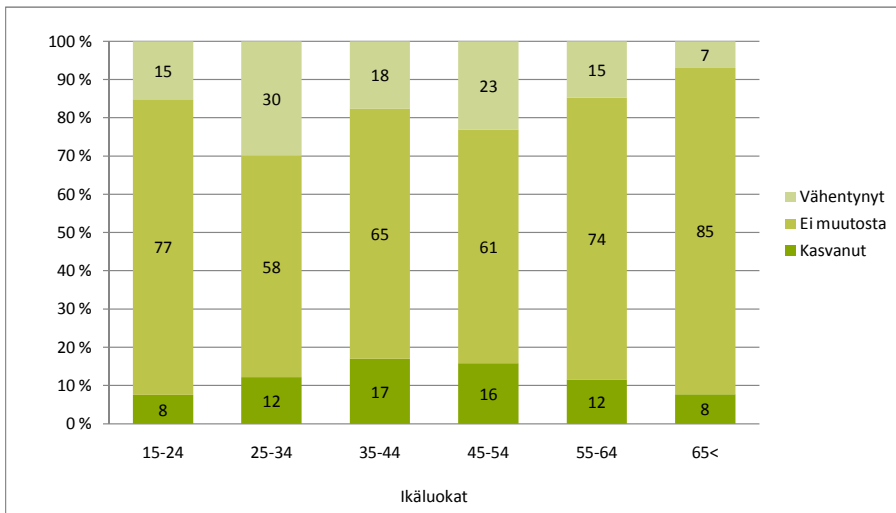
Etsittäessä syitä kirjaston käytön muutoksiin, kysyttiin muun muassa sitä, miten internetin koettiin vaikuttaneen kirjastopalveluiden merkitykseen (Haastattelulomakkeen kysymys 6; Kuva 27). Vastanneista lähes kaksi kolmannesta arvioi kirjastopalveluiden merkityksen pysyneen ennallaan internetistä huolimatta (62%). Vajaa viidennes arveli merkityksen vähentyneen (19%) sekä reilu kymmenesosa koki kirjastopalveluiden merkityksen kasvaneen. Internetin ei siis juuri koettu muuttaneen kirjastopalveluiden merkitystä. Muutosta koettiin vain jossain määrin. Kirjaston merkitys kuitenkin väheni suuremmalle osalle kuin lisääntyi internetin vuoksi.

Kuva 27. Kirjastopalveluiden merkityksen muuttuminen internetin vuoksi % (N=994).

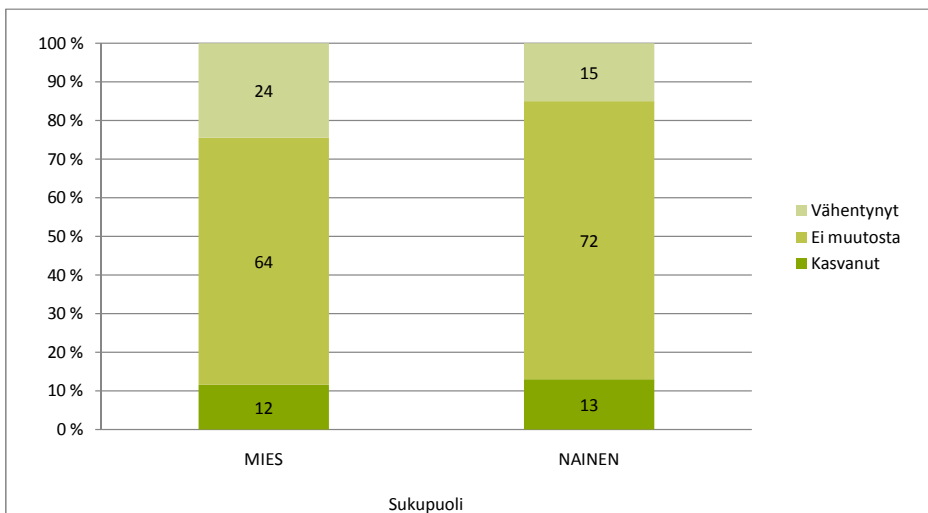
Internetin vuoksi kirjaston merkityksen arvioivat eniten vähentyneen 25-34-vuotiaat (30%) ja vähiten yli 65-vuotiaat (7%) (Kuva 28). Muissa ikäryhmissä arviot olivat melko samantasoisia. Eniten kirjastopalveluiden

merkitys oli internetin vuoksi kasvanut 35-54-vuotiaiden ryhmässä. Heitä vanhemmissa ja nuoremmissa ikäryhmissä kirjaston merkityksen kasvu oli heikompaa.

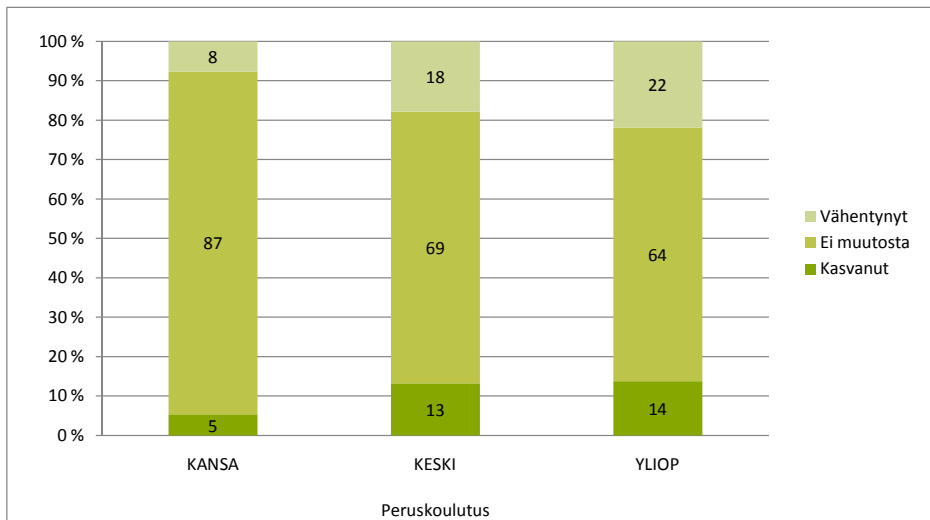
Kuva 28. Kirjastopalveluiden merkityksen muuttuminen internetin vuoksi ikäluokittain % (N=987, kun EOS vastukset yhdistetty ei muutosta vastanneisiin).

Ainoa ero miesten ja naisten välillä oli se, että jonkin verran suurempi osa miehistä (24%) kuin naisista (15%) arvioi internetin vähentäneen kirjastopalveluiden merkitystä (Kuva 29).

Kuva 29. Kirjastopalveluiden merkityksen muuttuminen internetin vuoksi miesten ja naisten välillä % (N=986, kun EOS vastukset yhdistetty ei muutosta vastanneisiin).

Kirjastopalveluiden merkitys internetin vuoksi vähenee sitä runsaammin mitä koulutetumpi henkilö on (Kuva 30). Vastaavasti sen arvioidaan kasvaneen yleisemmin vähintään keskikoulun käyneiden ryhmässä. Kansakoulun käyneet ja siten vanhempiin ikäluokkiin kuuluvat kokivat internetin vaikuttavan ylipäätään hyvin vähän kirjastopalveluiden merkitykseen.

Kuva 30. Kirjastopalveluiden merkityksen muuttuminen internetin vuoksi peruskoulutusasteittain % (N=985, kun EOS vastukset yhdistetty ei muutosta vastanneisiin).

Internet näytti vähentävän kirjastopalveluiden merkitystä eniten 25-34-vuotiailla (30%) ja ylioppilastutkinnon suorittaneilla (22%). Kun myös kirjastonkäyttö oli vähentynyt runsaimmin 25-34-vuotiaiden (52%) ja ylioppilastutkinnon suorittaneiden (44%) ryhmissä, voidaan kirjastopalveluiden merkityksen vähenemisen internetin vuoksi ainakin jossain määrin arvioida vähentävän myös kirjastokäyntien määrää erityisesti näissä ryhmissä.

8 Kirjasto yleisten tavoitteiden edistäjänä

Kysymyksessä seitsemän kuntalaista pyydettiin arvioimaan, miten hyvin kirjasto on kyennyt edistämään keskeisiä yleisiä yhteiskunnallisia tavoitteita (Taulukko 20). Kysymykset on johdettu etupäässä kirjastolaista (Laki 1998).

Taulukko 20. Kirjasto yleisten tavoitteiden edistäjänä %.

Yleinen kirjasto on onnistunut edistämään	Kirjasto on edistänyt tavoitteita					Yhteensä	N
	Erittäin hyvin	Melko hyvin	Melko huonosti	Erittäin huonosti	EOS		
Kirjallis. ja taiteen harrastusta	36	50	3	0	11	100	966
Jatkuvaa tietojen kehittämistä	24	53	7	1	15	100	961
Jatkuvaa taitojen kehittämistä	12	49	17	1	21	100	953
Yhteenkuuluv. ja yhteisöllisyyttä	10	41	22	3	25	100	953
Kansainvälistymistä	7	35	26	3	29	100	951
Elinikäistä oppimista	31	49	6	1	13	100	958
Tasavert. pääsyä informaatioon	50	37	3	0	10	100	957
Demokratiaa	30	34	8	1	27	100	956
Monikulttuurisuutta	15	40	15	2	28	100	957
Hyvinvointia	27	46	7	1	19	100	958

Kirjasto näyttäisi edistävän lueteltuja yleisiä yhteiskunnallisia tavoitteita enemmistön mielestä vähintään melko hyvin. Erityisesti tasavertaisen informaatioon pääsyn tavoite on saavutettu erittäin hyvin joka toisen (50%) ja melko hyvin joka kolmannen (37%) kuntalaisen mielestä. Kirjaston koettiin edistävän kirjallisuuden ja taiteen harrastusta erittäin hyvin yli kolmanneksen mielestä (36%) ja melko hyvin joka toisen mielestä (50%). Lähes vastaavan kannatuksen saivat kirjaston kyky tukea elinikäistä oppimista ja hyvinvointia, sekä jatkuvaa tietojen kehittämistä. Lähes kaksi kolmannesta koki kirjaston edistävän myös jatkuvaa taitojen

kehittämistä vähintään melko hyvin. Lähes kaksi kolmannesta koki kirjaston pystyvän edistämään myös demokratiaa vähintään melko hyvin.

Heikoiten kirjaston koettiin edistäneen yhteenkuuluvuuden ja yhteisöllisyyden, kansainvälistymisen ja monikulttuurisuuden tavoitteita. Näidenkin osalta suurin osa vastanneista oli kuitenkin sitä mieltä, että kirjasto on onnistunut edistämään näitä tavoitteita vähintään melko hyvin.

Yleinen kirjasto on siis kuntalaisten mielestä kyennyt parhaiten edistämään yhdenvertaista tiedon saatavuutta, kirjallisuuden ja taiteen harrastusta, elinikäistä oppimista sekä demokratiaa. Kirjaston tavaramerkiksi yleisön käsityksissä nousee yhtäläinen mahdollisuuksien tarjonta kirjallisuudesta ja taiteesta nauttimiseen sekä itsensä kehittämisen.

Ikäluokittain yleinen kirjasto on onnistunut edistämään useimpia tavoitteita parhaiten lähinnä 25-54-vuotiaiden mielestä, kun kriteerinä on onnistuminen erittäin hyvin (Taulukko 21). 15-24-vuotiaat sekä yli 65-vuotiaat kokivat kirjaston onnistuneen tavoitteissaan erittäin hyvin selvästi muita ikäluokkia harvemmin lähes kaikkien tavoitteiden osalta. Yleensä ottaen nuorimmat ja vanhimmat kokivat kirjaston onnistuneen heikoimmin tavoitteissaan muihin ikäryhmiin verrattuna. Iän ja tavoitteissa onnistumisen välinen yhteys on siis käyräviivainen. Voimakkaimmin ikäryhmien väliset erot koskevat kirjallisuuden ja taiteen harrastuksen edistämistä, tasaveroista pääsyä informaatioon sekä hyvinvoinnin edistämistä.

Taulukko 21. Kirjasto yleisten tavoitteiden edistäjänä ikäryhmittäin % ("erittäin hyvin" vastausten osuudet).

Yleinen kirjasto on onnistunut edistämään erittäin hyvin	Ikäluokat					
	15-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65-79
n	131-132	163-164	165-166	217-219	149-152	117-128
Kirjallis. ja taiteen harrastusta	26	41	43	40	32	27
Jatkuvaa tietojen kehittämistä	18	23	28	29	25	20
Jatkuvaa taitojen kehittämistä	8	12	13	16	11	9
Yhteenkuuluv. ja yhteisöllis.	5	10	9	12	12	7
Kansainvälistymistä	4	9	4	10	6	6
Elinikäistä oppimista	21	37	32	36	32	28
Tasavert. pääsyä informaatioon	49	63	58	51	47	25
Demokratiaa	21	34	37	34	29	18
Monikulttuurisuutta	14	14	11	21	17	9
Hyvinvointia	15	23	36	34	28	21

Peruskoulutus erottelee suhtautumista kirjastojen tavoitteiden saavuttamisen muiden kuin taitojen kehittämisen, yhteenkuuluvuuden sekä kansainvälistymisen osalta (Taulukko 22). Muilla osa-alueilla erot peruskoulutuksen suhteen näkyivät siten, että ylioppilastutkinnon suorittaneet kokivat kirjaston onnistuneen tavoitteissaan erittäin hyvin useammin kuin tätä alemman persokoulutustaustan omaavat. Kansakoulun käyneet kokivat puolestaan muita harvemmin kirjaston onnistuneen tavoitteissaan erittäin hyvin. Koulutusryhmien väliset erot ovat suurimmat kirjallisuuden ja taiteen edistämässä, tasaveroisen pääsyssä informaatioon sekä demokratian edistämässä. Erityisesti ero ylioppilastutkinnon suorittaneiden ja muiden välillä on voimakas. Ylioppilastutkinnon suorittaneet siis katsovat kirjaston edistävän mainittuja tavoitteita selvästi paremmin kuin muut koulutusryhmät.

Taulukko 22. Kirjasto yleisten tavoitteiden edistäjänä peruskoulutuksen mukaan % ("erittäin hyvin" vastausten osuudet).

Yleinen kirjasto on onnistunut edistämään erittäin hyvin	Peruskoulutus		
	Kansa	Keski	Yliopp.
n	108-113	337-340	497-502
Kirjall. ja taiteen harrastusta	24	29	43
Jatkuvaa tietojen kehittämistä	17	23	28
Jatkuvaa taitojen kehittämistä	10	12	13
Yhteenkuuluvuutta ja yhteisöllisyyttä	11	11	8
Kansainvälistymistä	5	8	7
Elinikäistä oppimista	25	28	35
Tasavertaista pääsyä informaatioon	26	39	62
Demokratiaa	14	22	38
Monikulttuurisuutta	8	14	17
Hyvinvointia	18	24	31

Naiset arvioivat miehiä useammin kirjaston onnistuneen tavoitteissaan erittäin hyvin (Taulukko 23). Ero sukupuolten välillä oli noin 10 prosenttiyksikköä niin kirjallisuuden ja taiteen harrastamisen, elinikäisen oppimisen, tasavertaisen informaatioon pääsyn, demokratian ja hyvinvoinnin tavoitteiden osalta. Yhteenkuuluvuuden ja yhteisöllisyyden ja kansainvälistymisen edistämisen osalta eroa ei ollut.

Taulukko 23. Kirjasto yleisten tavoitteiden edistäjänä peruskoulutuksen mukaan % ("erittäin hyvin" vastausten osuudet).

Yleinen kirjasto on onnistunut edistämään erittäin hyvin	Sukupuoli	
	Mies	Nainen
n	365-371	578-585
Kirjall. ja taiteen harrastusta	29	40
Jatkuvaa tietojen kehittämistä	21	27
Jatkuvaa taitojen kehittämistä	9	14
Yhteenkuuluvuutta ja yhteisöllisyyttä	10	9
Kansainvälistymistä	7	7
Elinikäistä oppimista	26	35
Tasavertaista pääsyä informaatioon	44	54
Demokratiaa	24	33
Monikulttuurisuutta	12	16
Hyvinvointia	21	31

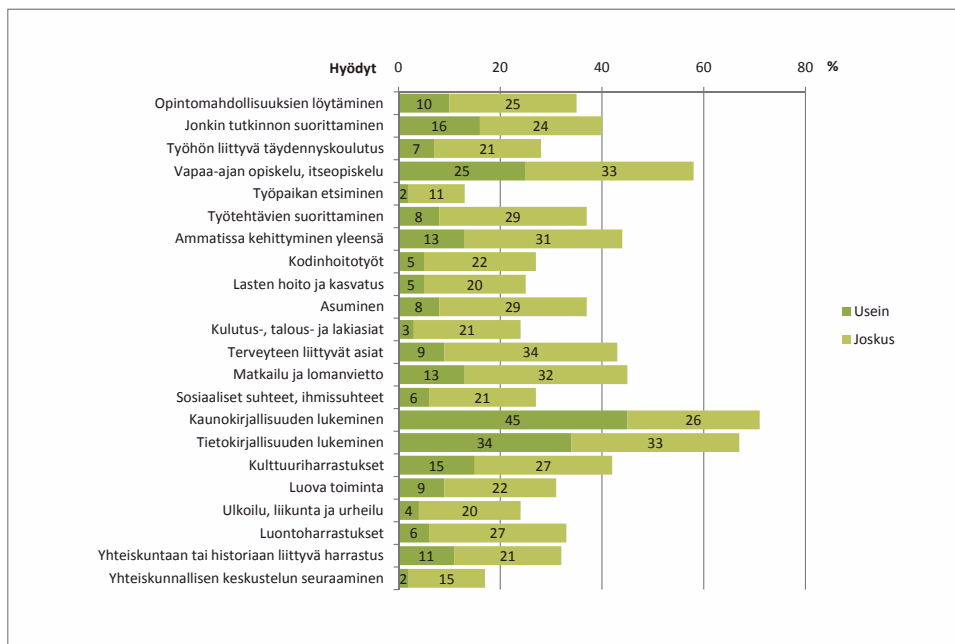
Kirjastojen koettiin onnistuneen tavoitteissaan parhaiten kirjallisuuden ja taiteen harrastamisen, tasavertaisen informaatioon pääsyn, elinikäisen oppimisen ja demokratian edistämässä. Parhaiten kirjaston arvioivat onnistuneen tavoitteissaan 25-54-vuotiaat, ylioppitutkinnon suorittaneet sekä naiset. Heikoiten kirjaston arvioitiin onnistuneen kansainvälistymisen sekä yhteenkuuluvuuden ja yhteisöllisyyden edistämässä.

9 Kirjaston tarjoamat hyödyt

9.1 Saadut hyödyt

Haastattelulomakkeen kysymyksessä yhdeksän pyydettiin kuntalaisia arvioimaan, kuinka usein he kokivat yleisten kirjastojen palveluista olleen heille hyötyä annetuilla elämänalueilla. Vastausvaihtoehdot olivat usein, joskus, harvoin tai ei koskaan. Seuraavaksi tarkastelemme niiden osuutta, jotka ovat hyötöneet usein tai joskus (Kuva 31). Arvioit ovat todennäköisesti positiivisempia kuin väestössä keskimäärin, koska vastaajiksi on valikoitunut ahkeria kirjaston asiakkaita.

Kuva 31. Yleisten kirjastojen palveluista eri elämänalueilla usein ja joskus hyötöneiden osuudet (%).

Seuraavaksi tarkastelemme hyötyjä luvussa neljä esiteltyjen elämänalueitten mukaisesti. Nämä elämänalueet ovat työ, opiskelu, arkitoimet ja vapaa-aika. Sosiaalisia suhteita käsitteleviä kysymyksiä mitattiin ainoastaan yhdellä kysymyksellä ja seuraavassa olemme yhdistäneet sen arkitoimien elämänalueeseen.

Tutkimukseen osallistuneista 44% ilmoitti kirjaston palveluiden ainakin joskus hyödyttäneen heitä ammatissa kehittyneessä yleensä. Reilu kolmannes (37%) koki kirjaston hyödyttäneen työtehtävien suorittamisessa. Ainoastaan joka kymmenes oli joskus löytänyt kirjastosta apua työn etsinnässä (12%).

59% arvioi hyötynensä kirjaston palveluista vapaa-ajan opiskelussa tai itseopiskelussa. Kirjasto oli myös hyödyttänyt ainakin joskus 40 % kuntalaisista jonkin tutkinnon suorittamisessa ja 35% opintomahdollisuuksien löytämisessä. Reilu neljännes (28%) oli löytänyt joskus apua myös työhön liittyvässä täydennyskoulutuksessa.

Arkitoimien elämänalueella matkailun ja lomanvieton yhteydessä kirjastosta oli hyötynyt ainakin joskus 45% kuntalaisista. Terveysteen liittyvissä asioissa apua oli löytänyt 43% kirjaston palveluista ja 37% myös asumiseen liittyvissä tiedontarpeissa. Noin neljännes vastanneista arvioi kirjaston hyödyttäneen ainakin joskus kodinhoitotöissä (26%), lasten hoidossa ja kasvatuksessa (24%), kulutus- talous ja lakiaisoissa (25%), sekä ihmissuhteisiin liittyvissä tiedontarpeissa (28%).

Vapaa aikaan ja harrastukseen löydettiin selvästi muita elämänaleuita useimmin apua kirjastosta. Peräti 70% kuntalaisista ilmaisi kirjaston hyödyttäneen kaunokirjallisuuden lukemisessa. Lähes saman verran (67%) oli hyötynyt kirjastosta tietokirjallisuuden lukemisessa. Kirjasto on siten merkittävä kauno- ja tietokirjallisuuden hankintakanava. Myös yksittäisissä harrastuksissa kirjasto on selvästi keskeinen tiedonhankinnan kanava. 42% ilmaisi kirjaston auttaneen kulttuuriharrastuksissa. Noin kolmannes vastanneista arvioi kirjaston palveluista olleen hyötyä luovassa toiminnassa (31%), luontoharrastuksissa (33%), sekä yhteiskuntaan tai historiaan liittyvissä harrastuksissa (32%). Kun ajatellaan näitä harrastuksia kirjallisuuden genreinä, on kirjasto onnistunut saavuttamaan melko merkittävän roolin näiden harrastusten tiedollisena tukijana. Ulkoilun, liikunnan ja urheilun (24%) sekä yhteiskunnallisen keskustelun seuraamisen (17%) osalta osuudet ovat selvästi pienemmät.

Kun tarkastellaan kirjaston palveluista usein hyötynneiden jakautumaa, hyötyjen järjestys ei juuri muutu, joskin erot niiden välillä voimistuvat. Kärjessä on selvimmin kaunokirjallisuuden lukeminen (45 %), tietokirjallisuuden lukeminen (34 %) sekä itseopiskelu (25 %). Tätä hyötyjen selvää kärkikolmikkoa seuraavat tutkinnon suorittaminen (16 %), kulttuuriharrastukset (15 %), ammatissa kehittyminen (13 %) sekä matkailu (13 %). Kirjastosta siis koetaan selvästi useimmin olevan hyötyä kirjallisuuden lukemiselle, erityisesti kaunokirjallisuuden harrastamiselle sekä itseopiskelulle.

Selvästi keskeisimpiä kirjaston palveluista saatuja hyötyjä näyttäisi olleen kirjallisuuden lukemista tukevat toiminnot, kuten kauno- ja tietokirjallisuuden lainaus, sekä kirjaston tarjoamat mahdollisuudet vapaa-ajan opiskeluun ja itseopiskeluun. Myös ammatissa kehittyminen yleensä, terveyteen liittyvät asiat, matkailu ja lomanvietto, sekä kulttuuriharrastukset yleensä näyttäisivät olevan kirjaston vahvoja alueita missä kuntalaiset kovat hyötynensä kirjaston palveluista. Heikoiten kirjasto pystyy vastaamaan työpaikan etsintään ja yhteiskunnalliseen keskusteluun liittyvissä tarpeissa. Kuntalaiset siis kokevat yleisten kirjastojen hyödyttävän heitä ennen muuta kirjallisuus- sekä sivistysharrastuksissa, joskin hyötyjä mielletään saatavan myös työhön ja arkeen.

9.2 Hyödyt taustamuuttujien valossa

Jatkoanalyysi oli tullut liian monimutkaiseksi, jos kaikki 22 hyötymuuttujaa olisi suhteutettu käytettyihin taustamuuttujiin. Jotta saatuja hyötyjä pystyttäisiin tehokkaammin vertailemaan suhteessa muihin muuttujiin, päätimme ryhmitellä kysymyksen yhdeksän yksittäiset hyödyt yhdenmukaisesti luokkiin vähentääksemme niiden määrää. Tässä oli käytettävissä kaksi vaihtoehtoa. Kirjaston hyötyjä mittaavat 22 eri

vaihtoehtoa on alun perin ajateltu liittyvän samoihin opintojen, työn, arjen, ihmissuhteiden ja vapaa-ajan elämänalueisiin kuin luvussa 4 ja kyselylomakkeen kohdassa 11 käsiteltiin. Yhtenä vaihtoehtona olisi ollut laskea kullekin osallistujalle elämänalueittain pistearvo esimerkiksi sen perusteella, montako kertaa he kokivat hyötynensä kirjastosta usein tietyllä elämänalueella.

Kysymyksessä yhdeksän ei kuitenkaan ole yhtä suurta määrää vaihtoehtoja jokaista ajateltua elämänaluetta kohden. Sen vuoksi päädyimme tekemään faktorianalyysin useiden muuttujien samanaikaisen yhteisvaihtelun tarkastelemiseksi. Faktorianalyysissä etsitään vastausta, millä muuttujilla (tässä kysymyksen 9 eri hyödyillä) on joko samankaltaista tai toisistaan riippumatonta vaihtelua keskenään. Faktorien ajatellaan muodostavan muuttujia yhdistäviä latentteja piirteitä. Muuttujan lataus faktoriin osoittaa kuinka suuren osan faktori selittää muuttujan kokonaisvaihtelusta. Lataus vaihtelee -1 ja +1 välillä. Mitä lähempänä yhtä lataus on, sitä voimakkaampi on muuttujan yhteys faktoriin.

Faktorianalyysin etuna on myös se, että tällöin saadut samankaltaisuutta esittävät faktorit eli yhdistelmämuuttujat muodostuvat aineiston perusteella. Toisin kuin pyrittäessä ennalta määräämään, miten eri vaihtoehdot liittyvät eri elämänalueisiin, saadaan yhdistelmämuuttujien avulla selville yleisimmät kuntalaisia yhdistävät hyötymistarkoitukset.

Faktorianalyysiin valitsimme Varimax rotaation, missä faktorit oletetaan toisistaan riippumattomiksi. Faktorianalyysin perusteella havaittiin kolme faktoria, jotka selittivät yhteensä 57% yhtenäisvaihtelusta (Taulukko 24). Ensimmäinen faktori selitti 22% prosenttia yhtenäisvaihtelusta ja sitä kuvaa parhaiten *hyöty arjen toimissa*. Sille latautuivat voimakkaimmin seuraavat hyödyt: kodinhoitotyöt, asuminen, kulutus-, talous-, ja lakiasiat, terveys, ihmissuhteet, liikunta, sekä jossain määrin muutama harrastus. Toiseksi faktoriksi muodostui *hyöty kulttuuriharrastuksissa*, mikä selitti 18% yhtenäisvaihtelusta. Tähän faktoriin latautuivat voimakkaimmin sellaiset hyödyt kuten matkailu, kirjallisuuden lukeminen, kulttuuriharrastukset ja luova toiminta. Kolmannen faktorin muodostivat opiskeluun ja työhön liittyvät hyödyt, kuten työpaikan etsiminen, työtehtävien suorittaminen, ammatissa kehittyminen, opintomahdollisuuksien löytäminen, työhön liittyvä täydennyskoulutus ja itseopiskelu. Tämä faktori selitti 17% yhtenäisvaihtelusta ja sitä kuvaa parhaiten nimeke *hyöty uratavoitteissa*.

Taulukko 24. Pääkomponenttianalyysi ja Varimax rotaatio, kun valittu kolme yhtenäisvaihtelua eniten selittävää

faktoria

Hyödyt	Faktorit		
	Arki	Kulttuuri	Ura
Työpaikan etsiminen	.382	-.114	.543
Työtehtävien suorittaminen	.216	.248	.707
Ammatissa kehittyminen yleensä	.226	.290	.776
Opintomahdollisuuksien löytäminen	.329	.189	.630
Jonkin tutkinnon (perus- tai ammatillinen) suorittaminen	-.006	.260	.753
Työhön liittyvä täydennyskoulutus	.302	.125	.711
Vapaa-ajan opinnot, itseopiskelu	.275	.558	.546
Kodinhoitotyöt	.711	.209	.240
Lasten hoito ja kasvat	.620	.106	.304
Asuminen (ml. remontointi, sisustaminen, rakentaminen)	.756	.194	.156
Kulutus-, talous- ja lakiasiat	.706	.158	.221
Terveysteen liittyvät asiat	.652	.348	.251
Matkailu ja lomanvietto	.467	.512	.151
Sosiaaliset suhteet, ihmissuhteet	.555	.333	.299
Kaunokirjallisuuden lukeminen	.143	.814	.195
Tietokirjallisuuden lukeminen	.194	.795	.265
Kulttuuriharrastukset (elokuvat, musiikki, taide jne.)	.321	.648	.159
Luova toiminta (soittaminen, laulaminen, käsityöt ym.)	.435	.474	.198
Ulkoilu, liikunta ja urheilu	.554	.314	.164
Luontoharrastukset	.624	.435	.112
Yhteiskuntaan tai historiaan liittyvä harrastus	.425	.566	.111
Yhteiskunn. keskustelun seuraaminen/siihen osallistuminen	.484	.338	.199

Faktorien perusteella laskettiin kullekin henkilölle faktoripisteet, joita käytettiin kuvaamaan missä määrin kukin faktoreista kuvasi kutakin yksilöä. Näitä faktoripisteitä voidaan käyttää muiden muuttujien väliseen vertailuun helpommin, kuin jos käytössä olisivat kaikki 22 hyötyä mittaavaa muuttujaa.

län yhteys hyötyihin

Seuraavissa tuloksissa negatiivinen faktoripistemäärä kuvaa suurta hyötyä, koska suurin hyöty kullakin hyötymuuttujalla koodattiin ykköseksi, siis pienimmäksi arvoksi. Siis mitä pienempi (negatiivisempi) faktoripistemäärä, sen suurempi hyöty.

Ikä erotteli tilastollisesti merkitsevästi hyötyjä arjen toimissa ($F=12.7$; $p=.000$) (Taulukko 25). Yleensä ottaen hyötyjen faktoripisteet alenivat aina yli 65-vuotiaiden ikäluokkaan asti. Ero 15-34-vuotiaiden sekä yli 35-vuotiaiden ikäluokkien välillä oli tilastollisesti merkitsevä (Dunnett C: $P<.05$). Siten vanhemmat kokivat hyötynensä enemmän kirjastopalveluista arjen toimissa kuin nuoremmat.

Taulukko 25. Iän vaikutus kirjastosta saattuihin hyötyihin.

Faktorit	Ikäluokat	n	Ka	Min	Max
Hyöty arjen toimissa	15-24	128	.35	-2.23	2.31
	25-34	159	.39	-2.43	2.36
	35-44	162	-.16	-2.42	2.14
	45-54	207	-.20	-2.62	1.99
	55-64	139	-.22	-2.57	2.72
	65-79	104	-.06	-2.80	2.33
	Yht.	899	.00	-2.80	2.72
Hyöty kulttuuriharrastuksissa	15-24	128	-.33	-2.24	1.91
	25-34	159	-.15	-2.45	2.56
	35-44	162	.03	-2.15	2.05
	45-54	207	.05	-2.40	2.27
	55-64	139	.12	-2.03	1.97
	65-79	104	.33	-2.32	1.76
	Yht.	899	.00	-2.45	2.56
Hyöty uratavoitteissa	15-24	128	.02	-2.56	1.65
	25-34	159	-.32	-2.60	1.59
	35-44	162	-.23	-3.15	1.80
	45-54	207	-.06	-2.98	2.01
	55-64	139	.22	-2.64	2.02
	65-79	104	.63	-2.19	2.14
	Yht.	899	.00	-3.15	2.14

Ikä erotteli tilastollisesti merkitsevästi hyötyjä myös kulttuuriharrastuksissa ($F=6.5$; $p=.000$). Hyötyjen faktoripisteet alenivat lineaarisesti vastaajan iän lisääntyessä. Mitä nuorempia vastaajat olivat, sitä enemmän he kokivat hyötynensä kirjastopalveluista kulttuuriharrastuksissa. Sekä 15-24-vuotiaat että yli 65-vuotiaat erosivat tilastollisesti merkitsevästi muista ikäryhmistä (Dunnett C: $p<.05$).

Iän yhteys hyötyjen faktoripisteisiin oli tilastollisesti merkitsevä uratavoitteissa ($F=15.8$; $p=.000$). Faktoripisteet kasvoivat lineaarisesti yli 25-vuotiaista ylöspäin. Ero 15-24-vuotiaiden ja 25-34-vuotiaiden välillä oli tilastollisesti merkitsevä (Dunnett C: $p<.05$). Lukuun ottamatta nuorimpia (15-24-vuotiaat), koettiin kirjastopalvelut uratavoitteissa sitä hyödyllisemmäksi mitä nuorempia vastaajat olivat.

Kaiken kaikkiaan ikä erotteli kirjastopalvelujen hyötyjä eri tavoin. Arjen toimissa keski-ikäiset (35-64-vuotiaat) kokivat hyötynsä eniten kirjastopalveluista. Kulttuuriharrastuksissa hyötykokemus väheni iän myötä. Mitä nuorempia vastaajat olivat, sitä enemmän he kokivat hyötynensä kirjastopalveluista kulttuuriharrastuksissa. Uratavoitteissa kirjastopalveluiden koettiin hyödyttäneen sitä vähemmän mitä vanhempi vastaaja oli, lukuun ottamatta 15-24-vuotiaiden ikäryhmää. Uratavoitteissa hyötyä kokivat lähinnä työikäiset, mutta jonkin verran myös nuoremmat. Ymmärrettävästi eläkkeelle siirtymisen myötä uratavoitteisiin liittyvät hyötymistarpeet lakkaavat lähes kokonaan.

Peruskoulutuksen yhteys hyötyihin

Taulukko 26:ssa on esitetty kirjastopalvelujen koettujen hyötyjen faktoripisteiden keskiarvot peruskoulutuksen mukaan. Peruskoulutus oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä arjen hyötyihin ($F=6.7$; $p=.001$). Kansakoulun sekä keski- tai peruskoulun käyneet saivat alhaisen hyötyjen faktoripisteet,

kun taas ylioppilastutkinnon suorittaneet saivat muita korkeamman faktoripisteen. Tämä tarkoittaa, että kansakoulun sekä keski- tai peruskoulun käyneet kokivat hyötynensä kirjastopalveluista enemmän kuin ylioppilastutkinnon suorittaneet. Ero keski- tai peruskoulun käyneiden sekä ylioppilastutkinnon suorittaneiden välillä oli tilastollisesti merkitsevä (Dunnett C: $p < .05$).

Taulukko 26. Peruskoulutuksen vaikutus kirjastosta saatuihin hyötyihin.

Faktorit	Peruskoulutus	N	Ka	Min	Max
Hyöty arjen toimissa	Kansa	98	-.11	-2.57	1.51
	Keski	314	-.13	-2.80	1.87
	Yliopp.	486	.11	-2.62	2.72
	Yht.	898	.00	-2.80	2.72
Hyöty kulttuuriharrastuksissa	Kansa	98	.64	-2.03	2.06
	Keski	314	.29	-2.40	2.56
	Yliopp.	486	-.31	-2.45	1.85
	Yht.	898	.00	-2.45	2.56
Hyöty uratavoitteissa	Kansa	98	.53	-2.60	1.89
	Keski	314	.11	-2.94	2.14
	Yliopp.	486	-.17	-3.15	2.02
	Yht.	898	.00	-3.15	2.14

Peruskoulutus erotteli tilastollisesti merkitsevästi hyötyjä myös kulttuuriharrastuksissa ($F=63.6$; $p=.000$) ja uratavoitteissa ($F=23.9$; $p=.000$). Molemmassa ryhmässä ero peruskoulutustasojen välillä oli tilastollisesti merkitsevä (Dunnett C: $p < .05$). Mitä ylempi peruskoulutustausta, sitä alhaisempia olivat hyötyjen faktoripisteet. Tämä tarkoittaa, että mitä korkeampi peruskoulutus vastaajilla oli, sitä enemmän kirjastonpalveluista koettiin hyödytyn.

Yleensä ottaen kirjastopalveluista koettu hyöty vaihteli peruskoulutuksesta riippuen. Kulttuuriharrastuksissa ja uratavoitteissa kirjastopalvelut koettiin sitä hyödyllisemmäksi mitä ylempi peruskoulutus vastaajilla oli. Arjen toimissa korkeamman peruskoulutuksen suorittaneet kokivat hyötывänsä kirjastopalveluista vähemmän kuin alemman peruskoulutuksen suorittaneet. Tämän perusteella alemman peruskoulutuksen omaavien voidaan olettaa käyttävän kirjastopalveluita enemmän arjen toimissa, kun taas korkeamman peruskoulutuksen omaavat käyttävät kirjastopalveluita kulttuuriharrastuksissa ja uratavoitteissa.

Ammattiryhmien yhteys hyötyihin

Tarkastelimme myös vastaajan ammattiryhmän yhteyttä kirjaston koettuihin hyötyihin. Ammattiryhmä oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä hyötyihin sekä arjen toimissa ($F=4.9$, $p=.000$), kulttuuriharrastuksissa ($F=11.3$, $p=.000$) että uratavoitteissa ($F=11.0$, $p=.000$).

Arjen toimissa voimakkaimmin kokivat hyötывänsä työntekijät ja heikoiten opiskelijat (Taulukko 27). Ero opiskelijoiden ja muiden ryhmien välillä oli tilastollisesti merkitsevä (Dunnett C: $p < .05$). Opiskelijat siis kokivat kirjaston hyödyttävän itseään varsin niukasti arjen toimissa. Työntekijöiden ohella arjen askareissa kirjastosta kokivat voimakkaimmin hyötывänsä myös yrittäjät sekä eläkeläiset.

Taulukko 27. Kirjastoista saadut hyödyt ammattiryhmittäin.

Faktorit	Ammattiryhmät	n	Ka	Min	Max
Hyöty arjen toimissa	Johtajat ja ylemmät toimihenkilöt	177	.06	-2.19	2.36
	Alemmat toimihenkilöt	109	-.04	-2.09	2.24
	Työntekijät	212	-.16	-2.62	2.72
	Yrittäjät	62	-.09	-2.57	1.83
	Kotiäiti/-isä, työtön tai muu	89	-.03	-2.23	2.01
	Opiskelija	120	.41	-2.04	2.31
	Eläkeläinen	127	-.11	-2.80	2.33
	Yhteensä	896	.00	-2.80	2.72
Hyöty kulttuuriharrastuksissa	Johtajat ja ylemmät toimihenkilöt	177	-.16	-2.05	1.79
	Alemmat toimihenkilöt	109	-.05	-2.19	1.73
	Työntekijät	212	.23	-2.06	2.56
	Yrittäjät	62	-.04	-2.32	1.82
	Kotiäiti/-isä, työtön tai muu	89	.11	-2.18	1.97
	Opiskelija	120	-.53	-2.45	1.90
	Eläkeläinen	127	.32	-2.40	1.76
	Yhteensä	896	-.00	-2.45	2.56
Hyöty uratavoitteissa	Johtajat ja ylemmät toimihenkilöt	177	-.20	-3.15	1.91
	Alemmat toimihenkilöt	109	-.04	-2.60	2.02
	Työntekijät	212	-.11	-2.60	1.98
	Yrittäjät	62	.17	-2.51	1.95
	Kotiäiti/-isä, työtön tai muu	89	-.10	-2.98	1.59
	Opiskelija	120	-.13	-2.94	1.65
	Eläkeläinen	127	.61	-2.19	2.14
	Yhteensä	896	.00	-3.15	2.14

Kulttuuriharrastuksissa etenkin opiskelijat mutta myös ylemmät toimihenkilöt kokivat hyötyvänsä kirjastopalveluista voimakkaimmin, kun taas eläkeläiset sekä työntekijät heikoimmin. Opiskelijat poikkesivat tilastollisesti merkitsevästi kaikista muista paitsi ylemmistä toimihenkilöistä. Ero oli tilastollisesti merkitsevä myös eläkeläisten sekä johtajien ja ylempien toimihenkilöiden välillä.

Uratavoitteissa voimakkaimmin kokivat hyötyvänsä johtajat ja ylemmät toimihenkilöt, opiskelijat sekä työntekijät. Vähiten kokivat hyötyvänsä erityisesti eläkeläiset, mutta myös yrittäjät. Eläkeläisten kokemus arjen hyödyistä oli muita ryhmiä tilastollisesti merkitsevästi pienempi yrittäjiä lukuun ottamatta.

Kaikkiaan kirjaston hyödyt koettiin toisistaan poikkeavasti eri ammattiryhmissä. Eläkeläiset kokivat hyötyvänsä kirjastosta arjen toimissa kuten yrittäjätkin, mutteivät samassa määrin kulttuuriharrastuksissa eivätkä etenkin uratavoitteissa. Työntekijät kokivat hyötyvänsä kirjastosta arjen toimissa samoin kuin opinnoissa ja työssä, mutteivät kulttuuriharrastuksissa. Johtajat ja ylemmät toimihenkilöt mielsivät kirjaston hyödyttävän työ- ja opintouralla sekä kulttuuriharrastuksissa samoin kuin opiskelijatkin. Lisäksi opiskelijat olivat voimakkaasti sitä mieltä, etteivät hyödy kirjastosta arjen askareissa.

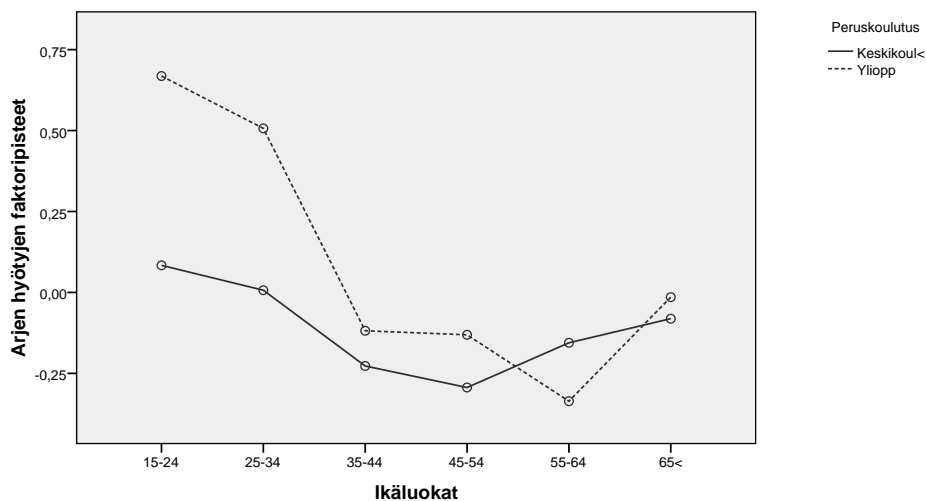
9.3 Ikä, koulutus ja hyödyt

Koska tarkastellut hyödyt näyttävät olevan toisistaan poikkeavasti yhteydessä kansalaisten ikään ja koulutustasoon, seuraavassa eritellään tarkemmin näiden kolmen tekijän välisiä suhteita. Sitä varten

teimme kaksisuuntaisen varianssianalyysin hyödyt riippuvina muuttujina. Varianssianalyysi vertaa riippuvan muuttujan keskiarvoja riippumattomien muuttujien luokissa. Mitä pienempi faktoripistemäärien keskiarvo, sen suurempi on koettu hyöty. Ensinn tarkastelemme kirjaston hyötyjä arjen toimissa.

Arjen hyödyt

Sekä peruskoulutus ($F=8.8$, $p=.003$) että ikä ($F=10.0$, $p=.000$) ovat tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä arjen hyötykokemuksiin. Niiden välillä on myös merkitsevä interaktio ($F=2.8$, $p=.018$), mikä näkyy koulutusryhmien välisen hyödyn eron voimakkaana vaihteluna tietyissä ikäryhmissä (Kuva 32). Näyttää siltä, että heikommin koulutetut kokevat saavansa runsaammin kirjastosta apua arjen toimiin kuin korkeammin koulutetut lähes kaikissa ikävaiheissa. Ero koulutusryhmien välillä on tilastollisesti merkitsevä kahdessa nuorimmassa ikäryhmässä, 15-24 v. ($t=3.4$, $p=.001$) sekä 25-34 v. ($t=2.9$, $p=.006$).

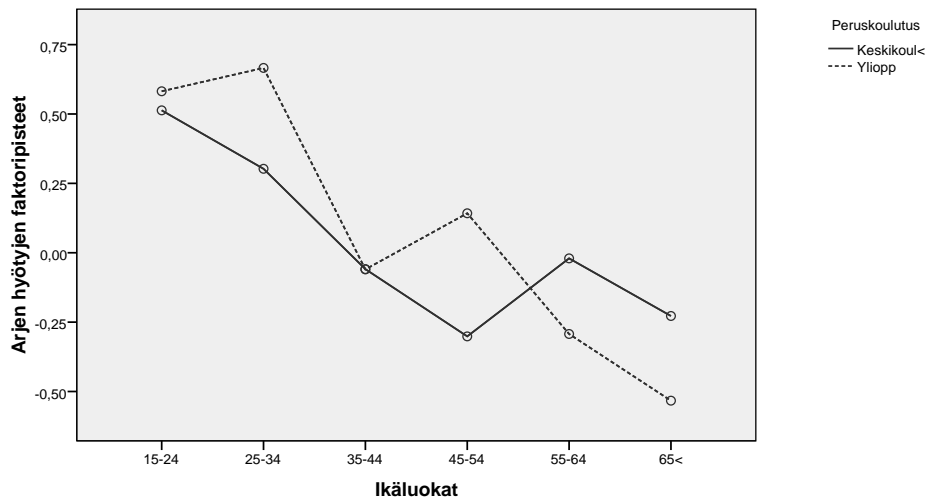
Kuva 32. Hyöty arjen toimissa faktoripisteiden keskiarvot iän ja koulutuksen mukaan ($n=991$).

Kummassakin koulutusryhmässä arjen koetut hyödyt lisääntyvät selvästi keski-ikää kohti, kunnes ne kääntyvät laskuun korkeintaan keskikoulun käyneillä 55-ikävuodesta lähtien sekä ylioppilastutkinnon suorittaneilla 65-ikävuodesta lähtien. Kiintoisaa tuloksissa on se, että kirjaston anti arjen toiminnoissa koetaan runsaimpana 35-ikävuoden jälkeen, siis keski-ikässä ja eläkevuosinakin koulutuksesta riippumatta. Hyötykokemuksen ero alle 35-vuotiaiden ja muiden ikäryhmien välillä on tilastollisesti merkitsevä (Dunnett C: $p<.05$).

Näyttää siis siltä, että nuoret eivät ilmeisesti tarvitse eivätkä siten koe saavansa kirjastosta apua arjen toimiin samassa määrin kuin vanhemmat. Erityisesti korkeammin koulutetut nuoret eivät arkipäiväisissä askareissa koe hyötyvänsä kirjastosta. Keski-ikää kohti lisääntyvä koettu hyöty lienee osuus selitettävissä perheen perustamisesta johtuvista arjen velvollisuuksien kasvusta.

Tarkempi iän ja koulutuksen yhteyden tarkastelu kirjaston koettuihin hyötyihin arjessa sukupuolen mukaan paljasti niiden välisiä eroja. Miehillä arjen hyödyt lisääntyvät merkitsevästi iän myötä sekä korkeintaan keskikoulun käyneillä ($F=3.0$, $p=.012$) että ylioppilastutkinnon suorittaneilla ($F=5.1$, $p=.000$) (Kuva 33). Hyötyjen kokemisessa ei ole eroja eri ikäryhmissä koulutustasojen välillä. Vaikka kummassakin

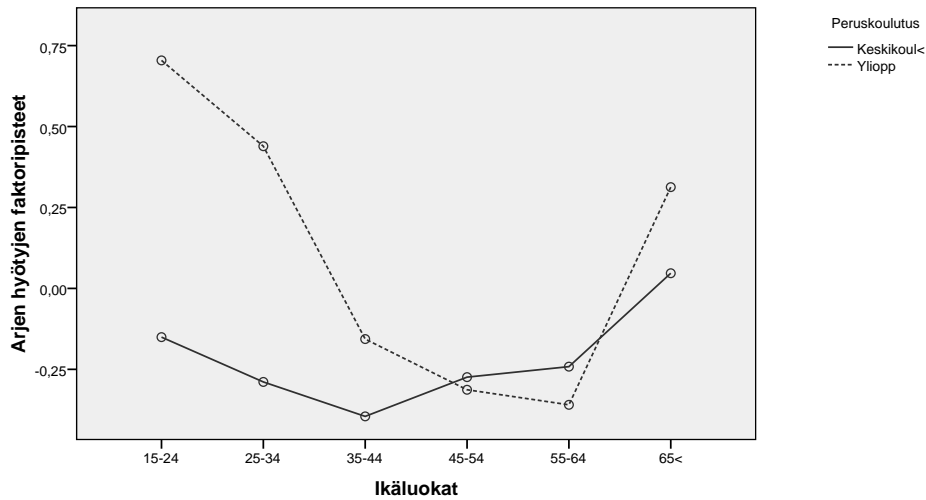
koulutustasoa kuvaavassa käyrässä esiintyy polveilua ikäryhmien välillä, nämä erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä (Dunnnett C: $p>.05$). Näyttää siis siltä, että miehistä korkeammin koulutetuilla kokemus kirjaston tarjoamista arjen hyödyistä lisääntyy iän myötä. Vähemmän koulutetuilla arjen hyödyt myös lisääntyvät 45-54-vuoden ikään asti, jonka jälkeen ne tasaantuvat.

Kuva 33. Arjen hyötyjen faktoripisteiden keskiarvot miehillä iän ja koulutuksen mukaan ($N=354$).

Naisten arjen hyötyjen kokemukset poikkeavat toisistaan eri koulutusryhmissä iän suhteen. Korkeintaan keskikoulun käyneillä naisilla ei ole juuri eroja koetuissa hyödyissä iän perusteella ($F=0.9$, $p=.49$). Nuoret ja vanhat mieltävät hyödyn hieman pienemmäksi kuin keski-ikäiset. Sen sijaan ylioppilastutkinnon suorittaneiden naisten ryhmässä on merkitseviä eroja hyötykokemuksissa eri ikäisinä ($F=11.0$, $p=.000$). 15-34-vuotiaat sekä yli 65-vuotiaat naiset kokevat saavansa kirjastosta merkitsevästi muita ikäryhmiä vähemmän hyötyjä arjen toimissa (Dunnnett C: $p<.05$). Nuorimmissa ikäryhmissä (15-24-, 25-34-vuotiaat) koulutustasojen väliset erot arjen hyötyjen kokemisessa ovat tilastollisesti merkitsevät. Ylensä vähemmän koulutetut mieltävät kirjaston hyödyttävän heitä arjessa enemmän kuin korkeasti koulutetut.

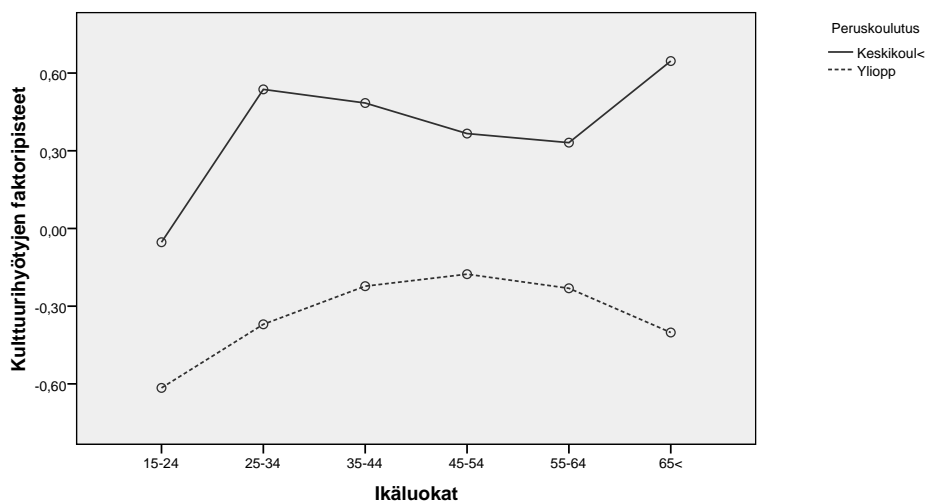
Kaikkiaan näyttää siltä, että miesten kokema arjen hyöty kirjastosta kasvaa iän myötä koulutustasosta riippumatta. Sen sijaan koulutustaso erottelee naisten kokeman kirjastosta saamansa arjen annin. Naisten parissa korkeintaan keskikoulun käyneiden kokema arjen hyöty vaihtelee vain vähän iän mukaan lievästi väheten vanhemmissa ikäryhmissä. Sen sijaan korkeammin koulutettujen naisten tuntema kirjaston arjen hyöty lisääntyy merkitsevästi nuorimmista ikäryhmistä keski-ikään, jonka jälkeen se putoaa huomattavasti yli 65-vuotiaiden ryhmässä.

Kuva 34. Arjen hyötyjen faktoripisteiden keskiarvot naisilla iän ja koulutuksen mukaan (N=540).

Kulttuurihyödyt

Ylioppilastutkinnon suorittaneille kirjaston anti kulttuuriharrastuksiin on huomattavasti suurempi kuin heitä nuikemmin koulutetuilla kaikissa ikävaiheissa (Kuva 35). He siis saavat matalammat faktoripistemäärien keskiarvot, mikä osoittaa suurempaa hyötyä. F-kerroin osoittaa, että koulutustaso ($F=114.3$, $p=.000$) on huomattavasti voimakkaampi hyötykokemuksen erottelija kuin ikä ($F=4.7$, $p=.000$). Koulutusryhmien välinen ero on tilastollisesti merkitsevä kaikissa ikäryhmissä. ($t=3.1$, $p=.002$; $t=4.7$, $p=.000$; $t=5.1$, $p=.000$; $t=4.3$, $p=.000$; $t=3.7$, $p=.000$; $t=4.8$, $p=.000$).

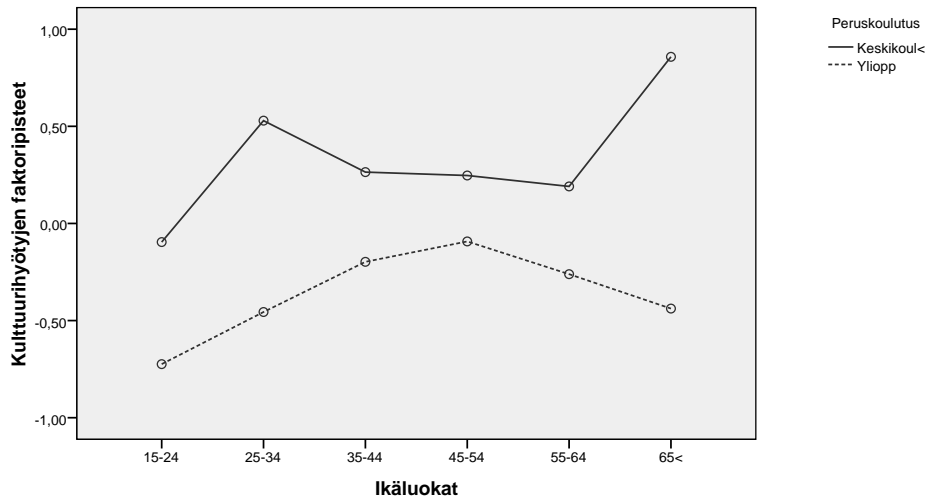
Kuva 35. Kulttuuriharrastuksen faktoripisteiden keskiarvot iän ja koulutuksen mukaan (N=991).

Eri koulutustasoilla kirjaston koettu anti kulttuuriharrastuksissa vaihtelee jossain määrin eri tavoin iän suhteen. Ylioppilastutkinnon suorittaneilla kulttuurianti vähenee iän lisääntyessä kohti keski-ikää kunnes anti kääntyy jälleen kasvuun 55-vuoden iästä lähtien. Korkeintaan keskkoulun suorittaneilla kulttuurin parissa koettu kirjaston hyöty romahtaa nuorten (15-24 v.) varttuessa nuoriksi aikuisiksi (25-34 v.). Tämän jälkeen

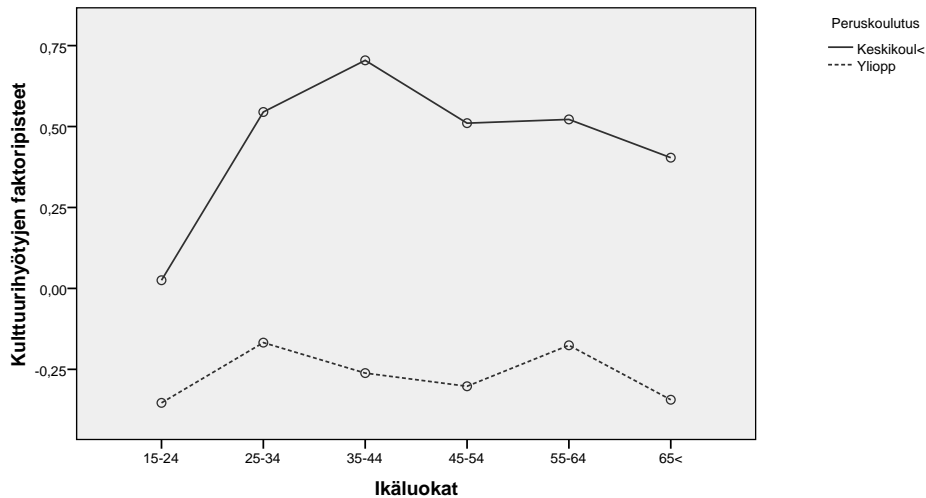
iän karttumisen kartuttaa myös kirjaston hyötyä kulttuurin parissa kunnes hyötyjen kokeminen jälleen laskee voimakkaasti yli 65-vuotiailla.

Edellä mainitut tulokset ovat yllättäviä sikäli että korkeintaan keskikoulun käyneiden ryhmässä kirjaston hyöty kulttuuriharrastuksissa lisääntyy 25-64 ikävuoden välillä kun taas ylioppilaiden ryhmässä nämä hyödyt vähenevät 25-54 ikävuoden välillä, kunnes taas kääntyvät nousuun heitä vanhemmissa ikäryhmissä. Yleensä kulttuuriharrastusten on todettu kääntyvän laskuun nuoruuden jälkeen kun työ- ja perhevelvollisuudet verottavat ihmisten aika- ja voimavaroja (Eskola 1975). Tämä säännönmukaisuus näyttäisi pitävän paikkansa aineistossamme ainoastaan korkeammin, muttei heikommin koulutettujen ryhmässä.

Lähempi tarkastelu osoittaa, että miesten ja naisten välillä eroja kulttuuriannin kokemisessa eri koulutustasojen välillä eri ikäryhmissä (Kuva 36 ja Kuva 37). Naisten ryhmässä koettujen kulttuurihyötyjen erot koulutusryhmien välillä eri ikävaiheissa ovat suunnilleen samansuuntaiset kuin koko otoksessakin (Kuva 36). Vähemmän koulutetut kokevat saavansa vähemmän hyötyä kulttuuriharrastuksiinsa kaikissa ikäryhmissä. Korkeammin koulutettujen hyödyt laskevat tasaisesti kohti ikävuosia 45-54, jonka jälkeen ne jälleen voimistuvat tasaisesti. Vähemmän koulutetuilla naisilla koetut kulttuurihyödyt laskevat voimakkaasti 15-24-ikäisistä 25-34-ikäisiin siirryttäessä. Sen jälkeen hyödyt lisääntyvät lievästi iän myötä, kunnes 65-vuotta täyttäneillä ne kääntyvät jyrkkään laskuun.

Kuva 36. Kulttuurihyötyjen pisteiden keskiarvot naisilla iän ja koulutuksen mukaan (N=540).

Kuva 37. Kulttuurihiihtöjen pisteiden keskiarvot miehillä iän ja koulutuksen mukaan (N=354).

Naisilla koulutusryhmien väliset erot eivät kuitenkaan ole yhtä suuret kuin koko otoksessa keski-ikäisten joukossa. Koulutustasojen väliset erot eri ikäryhmissä ovat tilastollisesti merkitseviä, mutta merkitsevyytasot jäävät matalammiksi ($p < .01$) 35-64-vuotiailla naisilla kuin koko otoksessa.

Vaikka myös miesten ryhmässä koulutustaso tuottaa merkitsevän eron kulttuurihiihtöjen kokemisessa joka ikäryhmässä, nämä erot eri ikävaiheissa poikkeavat huomattavasti naisista. Ensinnäkin vaikkei koulutustasojen välinen ero kulttuurihiihtödyissä keskimäärin ole suurempi miehillä kuin naisilla, kuitenkin miesten ja naisten väliset erot ovat suurimmillaan 25-64-vuotiaiden ryhmässä. Toiseksi, ylioppilastutkinnon suorittaneet miehet kokevat saavansa yhtäläillä hiihtäällä hyötyä kirjastosta kulttuuriharrastuksiinsa kaikissa ikäryhmissä ($F=0.2$, $p=.97$), kun taas tässä koulutusryhmässä nuorimmat ja vanhimmat naiset mielsivät kulttuurihiihtödyt suuremmiksi kuin keski-ikäiset sisarensa ($F=3.7$, $p=.003$).

Kolmanneksi, vaikka heikommin koulutettujen ryhmässä miesten ja naisten koetut kulttuurihiihtödyt vähenevät yhtä voimakkaasti 15-24-vuotiaista 25-34-vuotiaisiin siirryttäessä, miesten hiihtödyt jatkavat vähenemistään myös 35-44-vuotiaiden ryhmässä, kun naisilla ne jo voimistuvat. Vasta tätä vanhempien ryhmässä miesten kokema hiihtödyt kääntyy nousuun. Se lisääntyy hiljalleen aina vanhimpaan ikäryhmään asti poiketen vanhimpien naisten ikäryhmästä, jossa hiihtödyt kääntyvät voimakkaaseen laskuun.

Heikommin koulutettujen naisten osalta ikäryhmien välillä oli tilastollisesti merkitsevä ero koetuissa kulttuurihiihtödyissä ($F=4.3$, $p=.001$) erityisesti yli 65-vuotiaiden sekä 55-64- ja 15-24-vuotiaiden välillä (Dunnett C: $p < .05$). Vähemmän koulutettujen miesten joukossa ikäryhmien väliset erot koetuissa kulttuurihiihtödyissä eivät olleet tilastollisesti merkitseviä ($F=1.3$, $p=.27$). Tämä antaisi aiheen tulkita varovasti yllä esitetyt tulokset seuraavasti. Sekä vähemmän koulutettujen miesten että naisten ryhmässä koetut kulttuurihiihtödyt vähenevät voimakkaasti 15-24-vuotiaiden ikäryhmästä 25-34-vuotiaisiin siirryttäessä. Tämän jälkeen hiihtödyt kokemus pysyy suunnilleen samantasoisena kummassakin ryhmässä, mutta naisilla se laskee voimakkaasti yli 65-vuotiailla.

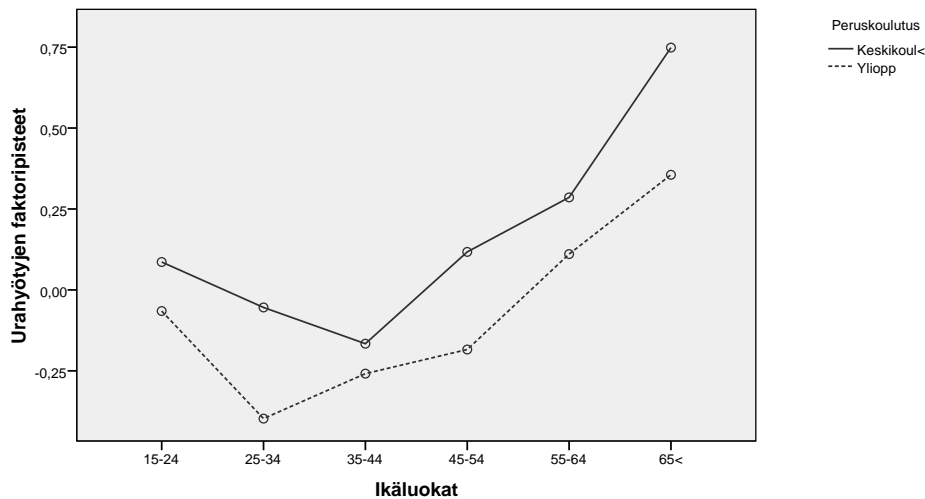
Kaikkiaan tulokset poikkeavat aikaisemmasta. Ainakin lukemisen on osoitettu olevan yhteydessä koulutukseen siten, että koulutustasosta riippumatta kirjojen lukeminen vähenee iän karttuessa, kunnes se kääntyy nousuun korkeammin koulutetuilla jatkaen laskuaan matalammin koulutetuilla (Eskola 1975; Rees & Paisley 1968). Tuloksemme osoittivat, että kulttuurihiihtödyt kokemisen osalta tämä mekanismi toimii lähinnä naisten joukossa, kun taas miesten ryhmässä se ei päde. Erityisesti korkeammin koulutetut naiset noudattivat tätä säännönmukaisuutta, kun taas vähemmän koulutettujen naisten ryhmässä säännönmukaisuus poikkesi siten, että keski-ikäisessä hiihtödyt kokeminen ei juuri muuttunut, mutta laski odotusten mukaisesti

voimakkaasti vanhimmissa ikäryhmässä. Miesten osalta sekä korkeimmin koulutettujen ryhmässä että heikommin koulutettujen ryhmässä kulttuurihyötyjen kokeminen pysyi suunnilleen samalla tasolla eri ikäkausina poikkeuksena heikommin koulutettujen ryhmässä 15-24-vuotiaat, jotka kokivat runsaammin hyötyjä kuin heitä vanhemmat.

Urahyödyt

Ylioppilastutkinnon suorittaneet kokevat saavansa urallaan kirjastosta runsaammin hyötyä kuin heitä vähemmän koulutetut kaikissa ikäryhmissä (Kuva 38). Erot ovat tilastollisesti merkitseviä 25-34-vuotiaiden ($t=2.0$, $p=.047$), 45-54-vuotiaiden ($t=2.0$, $p=.044$) sekä yli 65-vuotiaiden ($t=2.0$, $p=.05$) ryhmässä.

Kuva 38. Urahyötyjen faktoripisteiden keskiarvot iän ja koulutuksen mukaan ($N=991$).

Kirjaston koettu hyöty uran tukena noudattelee samoja linjoja kummallakin koulutustasolla. Hyöty kasvaa ensin iän lisääntyessä, mutta kääntyy selvään laskuun ylioppilaiden ryhmässä 25-34-ikävuoden jälkeen, ja korkeintaan keskkoulun käyneiden ryhmässä hieman myöhemmin 35-44-ikävuoden jälkeen. Koska nuorin ikäryhmä, 15-24-vuotiaat, ovat suurimmaksi osaksi opiskelijoita ja koska he kokevat hyötyvänsä selvästi vähemmän kuin seuraavat ikäryhmät 25-44-vuotiaat, joista jo suurin osa on työelämässä, on ilmeistä, että kirjaston hyödyt uralla muodostuvat nimenomaan sen koetusta annista työelämässä. Suurimmat hyödyt kirjastosta koetaan saatavan siis työelämän alkupuolella 25-44-vuoden iässä.

Kuten edellä osoitettiin, naiset kokevat saavansa kirjastosta merkitsevästi enemmän hyötyä urallaan kuin miehet. Kuitenkaan iän, koulutuksen ja urahyötyjen tarkastelu sukupuolen mukaisissa ryhmissä ei muuttanut edellä esitettyjä tuloksia.

9.4 Lukemisaktiivisuuden yhteys hyötyihin

Vastaajat olivat melko innokkaita lukijoita ilmoittaen lukeneensa keskimäärin 19 kirjaa viimeisen 12 kuukauden aikana. Tarkastelemme lukuaktiivisuuden yhteyttä kirjastopalvelujen koettuihin hyötyihin Pearsonin korrelaatiokerrointa käyttäen. Kerroin vaihtelee +1 ja -1 välillä. Kumpikin ääripää merkitsee täydellistä riippuvuutta, nollaa lähellä oleva kerroin riippumattomuutta. Tarkastelemme myös sitä, miten vastaajien taustatekijät ovat yhteydessä lukemisaktiivisuuden ja kirjastosta koettavien hyötyjen väliseen riippuvuuteen. Tämän teemme pääasiassa luokkakorrelaatiota laskien. Sellaisissa tapauksissa, joissa luokkien

lukumäärä kasvaa suureksi, käytämme monimutkaisuuden välttämiseksi osittaiskorrelaatiokerrointa. Osittaiskorrelaatiokeroin osoittaa kahden tekijän välisen riippuvuuden kun kolmannen tekijän vaikutus on poistettu niiden välisestä suhteesta.

Negatiivinen kerroin tarkoittaa seuraavassa positiivista yhteyttä, siis sitä että vuodessa luettujen kirjojen määrän noustessa hyötykokemus kasvaa (Taulukko 28).

Taulukko 28. Lukemisaktiivisuuden sekä koettujen hyötyjen väliset korrelaatiot (N=884).

	Hyöty arjen toimissa	Hyöty kulttuuriharrast.	Hyöty uralla
Luettujen kirjojen määrä 12 kk aikana	-.09**	-.28**	-.02

** = p<.001; * =p<.01

Lukuaktiivisuus on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä kulttuuriharrastuksissa ($r=-.28$) sekä arjen toimissa ($r=-.09$) muttei uralla ($r=-.02$) koettuun hyötyyn (Taulukko 28). Lukemisaktiivisuus oli selvästi voimakkaammin yhteydessä kulttuuriharrastuksissa kuin arjen toimissa koettuun hyötyyn. Kirjojen lukeminen on suuressa määrin osa kulttuuriharrastuksia ja voimakkaasti yhteydessä muihin kulttuuriharrastuksiin (Eskola 1975). Siksi lukemista harrastavat kokevat saavansa kirjastosta runsaammin hyötyä kulttuuriharrastuksiin kuin arjen toimiin. Muut tekijät selittävät runsaammin arjen hyötykokemusten vaihtelua.

Naiset olivat yleensä ottaen aktiivisempia lukijoita kuin miehet. Naiset ilmoittivat lukeneensa keskimäärin 23 kirjaa kuluneen 12 kuukauden aikana, kun taas miesten keskiarvo oli 11 kirjaa. Ero lukuaktiivisuudessa sukupuolten välillä on tilastollisesti merkitsevä ($p=.000$).

Riippuvuus lukuaktiivisuuden ja koettujen hyötyjen välillä oli hieman voimakkaampi miesten ryhmässä kuin naisten ryhmässä niin arjen toimien (-.12 vs. -.08) kuin kulttuuriharrastustenkin (-.31 vs. -.26) osalta (Taulukko 29). Urahyötyjen osalta sukupuolten välillä ei ollut eroja. Lukuharrastus siis selittää jossain määrin voimakkaammin miesten kuin naisten kirjastosta kokemaansa hyötyä niin kulttuuriharrastusten kuin arjen toimien parissa.

Taulukko 29. Lukemisaktiivisuuden sekä koettujen hyötyjen väliset korrelaatiot sukupuolten välillä (N=880).

	Hyöty arjen toimissa		Hyöty kulttuuriharrast.		Hyöty uralla	
	Miehet	Naiset	Miehet	Naiset	Miehet	Naiset
Luettujen kirjojen määrä 12 kk aikana	-.12*	-.08*	-.31**	-.26**	.01	-.02
n	346	534	346	534	346	534

** = p<.001; * =p<.01

Ylioppilastutkinnon suorittaneet olivat kaikkein aktiivisimpia lukemaan kirjoja ($k_a=20$), kun taas kansakoulun käyneet olivat lukeneet vähiten ($k_a=15$). Lukemisaktiivisuus oli yhteydessä arjen toimissa koettuihin hyötyihin keskikoulun käyneillä ($r=-.11$) ja ylioppilastutkinnon suorittaneilla ($r=-.12$), muttei kansakoulun käyneillä ($r=.04$). Lukemisaktiivisuus siis selittää lievästi vähintään keskikoulun käyneiden ja ylioppilastutkinnon suorittaneiden arjen toimiin kirjastosta saamia hyötyjä (Taulukko 30).

Taulukko 30. Lukemisaktiivisuuden sekä koettujen hyötyjen väliset korrelaatiot peruskoulutuksen mukaan (N=879).

	Hyöty arjen toimissa			Hyöty kulttuuriharrast.			Hyöty uralla		
	Kansa	Keski	Yliop.	Kansa	Keski	Yliop.	Kansa	Keski	Yliop.
Luettujen kirjojen määrä 12 kk aikana	.04	-.11	-.12*	-.20	-.33**	-.23**	.05	-.02	-.00
n	94	311	474	94	311	474	94	311	474

** = $p < .001$; * = $p < .01$

Lukemisaktiivisuuden ja kulttuuriharrastuksissa koetun hyödyn välinen yhteys oli voimakkaampi keskiasteen tutkinnon suorittaneilla ($r = -.33$) kuin kahdessa muussa ryhmässä ($r = -.20$, $r = -.23$). Lukemisharrastus siis selittää voimakkaammin kirjastosta kulttuurin parissa koetun hyödyn keskikoulun käyneiden ryhmässä kuin heitä vähemmän tai enemmän koulutettujen ryhmässä.

Uralla koetut hyödyt eivät olleet yhteydessä vastaajien koulutustasoon.

Iän suhteen tarkasteltuna lukuaktiivisuus vähenee ensin keski-ikään mennessä, mutta vilkastuu runsaasti vanhemmiten (Taulukko 31). Riippuvuus on siis käyräviivaista. Aktiivisimpia lukijoita olivat yli 65-vuotiaat ($ka = 26$) ja vähiten kirjoja lukivat 35-44-vuotiaat ($ka = 14$). Erot ikäluokkien välillä ovat tilastollisesti merkitseviä ($F = 2.4$; $p = .035$).

Taulukko 31. Viimeisen 12 kuukauden aikana luettujen kirjojen määrä ikäluokittain.

	Ka	n
15-24	18,9	131
25-34	17,1	161
35-44	13,8	169
45-54	16,6	217
55-64	21,8	152
65<	25,9	131
Yht.	18,6	961

Lukemisaktiivisuuden ja koettujen hyötyjen välinen riippuvuus poikkeaa jossain määrin alkuperäisistä eri ikäryhmissä (Taulukko 32). Lukemisharrastus on yhteydessä kirjaston koettuihin arjen hyötyihin lähinnä 45-54-vuotiaiden ryhmässä ($r = -.17$). Muissa ryhmissä kertoimet eivät ole tilastollisesti merkitseviä, mikä tarkoittaa ettei lukemisharrastus selitä näissä ryhmissä arjen hyötyjä.

Taulukko 32. Lukemisaktiivisuuden sekä koettujen hyötyjen väliset osittaiskorrelaatiot

Ikäryhmät	Hyöty arjen toimissa	Hyöty kulttuuriharrast.	Hyöty uralla
15-24 (n=127)	.03	-.18*	-.05
25-34 (n=156)	-.13	-.27**	-.06
35-44 (n=161)	-.01	-.33***	-.16*
45-54 (n=203)	-.17*	-.38***	-.04
55-64 (n=135)	-.12	-.26**	-.07
65-79 (n=98)	-.10	-.36***	.04
Kaikki	-.09**	-.28***	-.02

*** = $p < .001$ ** = $p < .01$; * = $p < .05$

Sen sijaan kaikissa ikäryhmissä lukemisaktiivisuus on yhteydessä kulttuurin parissa koettuihin hyötyihin. Yhteys on voimakkain on keski-ikäisillä ja sitä vanhemmilla. Alkuperäisestä riippuvuudesta poiketen

lukemisaktiivisuus on merkitsevästi yhteydessä 35-44-vuotiaiden kirjaston tarjoamiin urahyötyihin. Muissa ryhmissä tätä yhteyttä ei esiinny.

Kaiken kaikkiaan lukemisaktiivisuus on voimakkaasti yhteydessä kulttuuriharrastuksissa saatuihin kirjastopalvelujen hyötyihin. Mitä enemmän luettiin, sitä hyödyllisemmäksi kirjastopalvelut koettiin kulttuuriharrastuksissa. Naiset olivat ahkerampia lukijoita kuin miehet, mutta erityisesti kulttuuriharrastuksissa vanhemmat ikäluokat, miehet ja keski- tai peruskoulun käyneet kokivat hyötynsä kirjastopalveluista sitä enemmän mitä enemmän olivat lukeneet viimeisen vuoden aikana.

10 Kirjaston hyötyjä selittävät tekijät

10.1 Kirjastopalveluiden käyttötiheyden ja koettujen hyötyjen yhteys

Tässä luvussa tarkastelemme, miten kirjaston palveluista saadut hyödyt ovat yhteydessä kirjastopalveluiden käyttötiheyteen. Yhtenä kirjastopalveluiden hyödylliseksi kokemisen selittäjänä voidaan pitää kirjastopalveluiden käyttöfrekvenssiä. Voidaan otaksua, että runsas eri palveluiden käyttö johtaa myös voimakkaampaan hyötyjen kokemiseen. Näiden tekijöiden välillä on kuitenkin todennäköisesti vuorovaikutusta. Vaikka käyttö lisääkin koettuja hyötyjä, runsas hyötyjen kokeminen puolestaan lisää palvelujen käytön useutta. Oletamme seuraavassa analyysissä, että palveluiden käyttö edeltää ajallisesti koettuja hyötyjä.

Kirjastopalveluiden käyttöfrekvenssiä mitattiin kirjaston yleisen käytön (kysymys 1) sekä eri palveluiden käytön (kysymys 3) useuden mukaan. Luvun 9.2 mukaisesti teimme faktoroinnin haastattelulomakkeen kysymykselle kolme saadaksemme tiivistetyksi eri kirjastopalveluiden käyttötiheyden samankaltaisen tai toisistaan riippumattoman keskinäisen vaihtelun.

Faktorianalyysiin valitsimme Varimax rotaation, missä faktorit oletetaan toisistaan riippumattomiksi. Faktorianalyysi tuotti kaksi faktoria, jotka selittivät yhteensä 51% yhtenäisvaihtelusta (Taulukko 33). Ensimmäinen faktori selitti 27% yhtenäisvaihtelusta ja sitä kuvaa parhaiten *kirjaston sisäkäyttö*, mikä tarkoittaa eri palveluiden käyttöä paikan päällä kirjastossa. Tähän faktoriin latautuivat voimakkaimmin kaikki kirjastossa tapahtuvat toiminnot, kuten lehtien luku, kirjojen luku, musiikin kuuntelu, internetin käyttö sekä ajanvietto kirjaston tiloissa. Toiseksi faktoriksi muodostui *lainaus*, mikä selitti 24% yhtenäisvaihtelusta. Tämä faktori muodostui aineistojen lainauksesta sekä kirjaston verkkopalveluiden käytöstä kirjaston ulkopuolelta. Voidaan siis sanoa, että keskeiset ulottuvuudet kirjaston käytössä ovat aineiston lainaus sekä palveluiden sisäkäyttö.

Taulukko 33. Kirjastonkäyttömuuttujien faktorianalyysi (Varimax rotaatio).

Kirjastopalveluiden käyttö	Faktorit	
	Sisäkäyttö	Lainaus
Lainannut kirjoja	.381	.682
Lukemassa sanoma- tai aikakauslehtiä	.590	.268
Käynyt lukemassa kirjoja	.695	.191
Kuunnellut musiikkia	.466	.110
Lainannut musiikkia (äänitteitä, nuotteja)	.201	.800
Lainannut videoita, dvd-levyjä tai pelejä	.126	.814
Käyttänyt internetiä kirjastossa	.636	.169
Osallistunut kirjaston tilaisuuksiin	.637	.092
Käyttänyt neuvonta- ja tietopalvelua	.590	.390
Viettänyt aikaa kirjastossa	.714	.337
Käyttänyt kirjaston verkkopalveluita kirjaston ulkopuolelta	.245	.694

Kullekin tutkittavalle laskettiin analyysin perustella faktoripistemäärät kummallakin faktorilla. Ne kuvaavat sitä, miten kukin sijoittuu tarkastelluilla kahdella faktorilla. Mitä suurempi pistemäärä on, sitä tiheämmin tutkittavan voidaan ajatella käytävän faktorin kuvaamia palveluja.

Kirjastopalveluiden käytön yhteyttä kirjastopalvelujen koettuihin hyötyihin tarkastelimme Pearsonin korrelaatiokerrointen avulla (Taulukko 34). Korrelaatio kerroin vaihtelee -1 ja +1 välillä. Arvo yksi osoittaa täydellistä riippuvuutta, kun taas nolaa lähestyvät kertoimet ovat osoitus tekijäin välisestä riippumattomuudesta.

Taulukko 34. Kirjaston käytön sekä koettujen hyötyjen väliset korrelaatiot.

	Hyöty arjen toimissa	Hyöty kulttuuriharrast.	Hyöty uralla
Kirjastonkäytön tiheys (N=904)	.28***	.44***	.14***
Sisäkäyttöpisteet (N=805)	.25***	.22***	.19***
Lainauspisteet (N=805)	.23***	.45***	.14***

*** = $p < .001$; ** = $p < .01$

Kaikki kolme hyötyulottuvuutta olivat tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä kirjaston käyttöä kuvaaviin muuttujiin. Yleisesti ottaen kirjaston hyödyt kullakin kolmella loholla koettiin sitä suuremmiksi, mitä useammin kirjastoa yleensä käytettiin tai mitä tiheämmin hyödynnettiin kirjaston sisäisiä palveluita tai lainattiin aineistoa.

Näyttää kuitenkin siltä, että kirjaston käyttötavat ovat eri tavoin yhteydessä kirjaston palveluista saattuihin hyötyihin. Kirjaston yleinen käyttötiheys on selvästi voimakkaammin yhteydessä kulttuuriharrastuksissa koettuun hyötyyn ($r = .44$) kuin arjen toimissa ($r = .28$) tai uralla ($r = .14$) koettuun hyötyyn. Erityisesti aineiston lainauskäytön pisteet ($r = .45$) ovat voimakkaammin yhteydessä kulttuurihyötyihin kuin sisäkäytön pisteet ($r = .22$). Sisäkäytön pisteet ($r = .19$) ovat puolestaan jossain määrin voimakkaammin yhteydessä uralla koettuihin hyötyihin kuin aineiston lainausasteiden pisteet ($r = .14$). Kumpikin käytön muoto, sekä sisäkäyttö että aineiston lainaus, ovat suunnilleen yhtä voimakkaasti yhteydessä arjen toimissa koettuihin hyötyihin ($r = .25$ ja $r = .23$).

Tarkempi, palvelukohtaisten käyttötiheyksien yhteyksien tarkastelu osoitti, että lehtien lukeminen kirjastossa oli yhteydessä erityisesti arjen hyötyihin ($r = .33^{***}$), jossain määrin kulttuurihyötyihin

($r=.20^{***}$), muttei lainkaan urahyötyihin ($r=.05$). Ajan viettäminen kirjastossa oli voimakkaasti yhteydessä kulttuurihyötyihin ($r=.34^{***}$) ja heikommin arjen hyötyihin ($r=.24^{***}$) tai urahyötyihin ($r=.16^{***}$). Verkkopalveluiden käyttö kirjaston ulkopuolelta oli myös selvästi voimakkaammin yhteydessä kirjaston kulttuurihyötyihin ($r=.44^{***}$) kuin arjen hyötyihin ($r=.10^{**}$) tai urahyötyihin ($r=.23^{***}$).

Näyttää siis siltä, että erityisesti lainaus on yhteydessä kirjaston kulttuurihyötyihin, kun taas kirjaston sisäkäyttö on yhteydessä uralla koettuihin hyötyihin. Kumpikin käyttötapa on puolestaan yhteydessä arjen hyötyihin.

10.2 Vaihtoehtoisten kanavien käyttötiheyden ja koettujen hyötyjen yhteys eri elämänalueilla

Muiden kanavien käyttötiheyden voidaan eri elämänalueilla olettaa vaikuttavan kirjastopalveluiden koettuihin hyötyihin. Kanavat voivat olla joko toisiaan korvaavia tai toisiaan tukevia. Mikäli kanavat korvaavat toisiaan, yhden runsas käyttö johtaa toisen käytön vähenemiseen. Mikäli kanavien käyttö tukee toisiaan, yhden käyttö ei vähennä toisen käyttöä (Robinson 2010). Voidaan olettaa, että tapauksissa jossa kanavan käyttö korvaa toisen käyttöä, jolloin jälkimmäinen menettää merkitystään, myös korvattavan kanavan koettu hyödyllisyys vähenee. Mikäli kanavien käyttö on toisiaan tukevaa, yhden kanavan käyttö ei vähennä toisesta saadun hyödyn kokemusta. Ei kuitenkaan voida sanoa, lisääntyykö vai pysyykö hyödyn kokeminen ennallaan tällaisissa tapauksissa.

Seuraavaksi tarkastelemme sitä, miten kirjastolle vaihtoehtoisten kanavien käyttötiheys eri elämänalueilla on yhteydessä kirjaston koettuihin hyötyihin kyseisillä elämänalueilla. Vaihtoehtoisten kanavien käyttötiheyden ja kirjastopalveluiden koetun hyödyn yhteyden selvittämiseksi käytimme Pearsonin korrelaatiokerrointa. Koska vaikutuksen suuntaa on vaikea sanoa, valittiin merkitsevyyden testaamiseksi kaksisuuntainen testi. Vertailimme keskenään kysymyksen 11 kanavien elämänalueittaisia käyttöfrekvenssejä aikaisemmassa luvussa rakennettuihin hyötyfaktoreihin: kirjastopalveluiden hyöty arjen toimissa, kulttuuriharrastuksissa sekä uratavoitteissa.

Kunkin kanavan osalta kysymyksessä 11 tiedusteltiin sitä, kuinka usein vastaaja oli käyttänyt sitä viimeksi kuluneen 12 kk aikana annettuun viiteen tarkoitukseen. Tarkoituksia nimitämme myös elämänalueiksi, joita olivat opiskelu, palkkatyö ja yritystoiminta, arkitoimet, perhe- ja ihmissuhteet sekä vapaa-ajan toimet ja harrastukset.

Kanavien käytöstä valitsimme tarkasteluun ne elämänalueet jotka ovat parhaiten verrannollisia kirjastopalveluista saatuihin hyötyjen faktoreihin. Alueet olivat opiskelu ja palkkatyö yhdistettynä, arkitoimet sekä vapaa-ajan harrastukset. Kanavista valittiin puolestaan keskeisimmät eli internet, TV, sanoma- ja aikauslehdet sekä sukulaiset, tuttavat ja työtoverit.

Koska hyöty uratavoitteissa faktori sisältää hyötyjä niin opiskeluun kuin työhönkin, yhdistimme käyttöfrekvensseistä vastaavasti opiskelun ja työn vastausten pisteytykset kanavittain ja laskimme pisteytysten keskiarvon (esim. internetin käyttötiheys opiskelussa sekä työssä laskettuna yhteen ja jaettuna kahdella). Näin saatoimme suhteuttaa eri kanavien käyttöfrekvenssin uratavoitteiden osalta kirjaston koettuihin urahyötyihin.

Kanavien käyttötiheyttä arkitoimissa verrattiin kirjastopalvelujen koettuihin hyötyihin arjen toimissa. Kanavien käyttötiheyttä vapaa-ajan toimissa ja harrastuksissa verrattiin puolestaan kirjastopalvelujen koettuihin hyötyihin kulttuuriharrastuksissa. Vaikka vapaa-ajan harrastuksiin kuuluvat liikunta- ja luontoharrastukset latautuivatkin voimakkaimmin arjen hyödyt faktorilla, niiden lataus myös kulttuuriharrastushyötyjen faktorilla oli suhteellisen korkea (taulukko 17). Niiden mukana olo vapaa-ajan toimien frekvenssin mittauksessa ei siten juuri vääristä vapaa-ajan toimien ja kulttuuriharrastushyötyjen välistä yhteyttä.

Tarkasteltaessa eri kanavien käyttöiheyttä opiskelussa ja työssä verrattuna kirjastopalveluiden koettuihin hyötyihin uratavoitteissa, havaittiin hyötyjen olevan tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä niin internetin ($r=.35$), television ($r=.25$), lehtien ($r=.30$) kuin tuttaviensa ($r=.20$) käyttöön tiedon tai aineistojen hankinnan kanavina (Taulukko 35). Mitä enemmän siis vastaajat kokivat hyötyvänsä kirjastopalveluista urallaan, sen tiheämmin he käyttivät tarkasteltuja vaihtoehtoisia kanavia opinnoissaan tai työssään. Internetin käyttö tiedonlähteenä oli voimakkaimmin ja tuttavien tukeutuminen heikoimmin yhteydessä koettuihin urahyötyihin.

Taulukko 35. Keskeisten kanavien käyttöiheyden (opiskelu ja työ) korrelaatiot kirjastopalveluiden koettuihin hyötyihin uratavoitteissa.

Kirjastopalveluiden koettu hyöty	Vaihtoehtoisten kanavien käyttötaajuus opiskelussa ja työssä			
	Internet	Televisio	Lehdet	Tuttavat
uratavoitteissa	.35**	.25**	.30**	.20**
N	928	921	924	924

** = $p<.01$

Hyöty arjen toimissa oli puolestaan tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä internetin ($r=.20$), television ($r=.21$) ja lehtien ($r=.23$) käyttöön, muttei tuttaviensa ($r=.06$) käyttöön tiedon tai aineistojen hankinnassa (Taulukko 36). Mainitun kolmen ensimmäisen kanavan käyttö oli samassa määrin yhteydessä kirjaston koettuihin hyötyihin. Mitä enemmän siis vastaaja koki hyötyvänsä kirjastosta arjen toimissaan, sitä tiheämmin hän käytti internetiä, televisiota tai lehtiä hankkiakseen tietoa näitä toimia varten.

Taulukko 36. Keskeisten kanavien käyttöiheyden (arkitoimet) korrelaatiot kirjastopalveluiden koettuihin hyötyihin arjen toimissa.

Kirjastopalveluiden koettu hyöty	Vaihtoehtoisten kanavien käyttöiheys arkitoimissa			
	Internet	Televisio	Lehdet	Tuttavat
arjen toimissa	.20**	.21**	.23**	.06
N	877	874	880	876

** = $p<.01$

Kirjastopalveluiden hyöty kulttuuriharrastuksissa oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä kaikkiin vaihtoehtoisiin kanavien käyttöiheyteen vapaa-ajan harrastuksissa (Taulukko 37). Yhteys oli kuitenkin voimakkain internetin ($r=.23$), lehtien ($r=.19$) ja tuttaviensa ($r=.20$) ja heikoin television osalta ($r=.09$). Internetin, television sekä lehtien käyttö oli suunnilleen samassa määrin yhteydessä kirjaston koettuihin kulttuurihyötyihin. Mitä runsaammin henkilö koki hyötyvänsä kirjastosta, sen tiheämmin hän käytti myös vaihtoehtoisista kanavista internetiä, lehtiä sekä tuttavien.

Taulukko 37. Keskeisten kanavien käyttöiheyden (vapaa-ajan toimet ja harrastukset) korrelaatiot kirjastopalveluiden koettuihin hyötyihin kulttuuriharrastuksissa.

Kirjastopalveluiden koettu hyöty	Vaihtoehtoisten kanavien käyttöiheys vapaa-ajan harrastuksissa			
	Internet	Televisio	Lehdet	Tuttavat
kulttuuriharrastuksissa	.23**	.09**	.19**	.20**
N	875	876	877	877

** = $p<.01$

Tulokset osoittavat, että kirjastopalveluiden koettu hyöty tarkastelluilla kolmella alueella oli yhteydessä vaihtoehtoisten kanavien aktiiviseen käyttöön vastaavaan tarkoitukseen. Ne jotka käyttävät usein muita kanavia tietyllä elämäalueella, kokevat myös kirjastopalvelut hyödyllisiksi vastaavassa tarkoituksessa. Muiden kanavien tiheä käyttö tarkastelluilla elämäalueella ei suinkaan vähennä kirjastopalvelujen koettua hyötyä näillä alueilla, vaan päinvastoin vahvistaa asiakkaiden kokemaa kirjaston hyötyä. Näyttää siis siltä, että muiden kanavien runsas hyödyntäminen uralla, arjen askareissa tai vapaa-ajan harrastuksissa ei korvaa kirjastoa ja sen koettua antia näissä tehtävissä, vaan pikemminkin vahvistaa sitä. Tässä ilmeisesti pätee aikaisemmista tutkimuksista tuttu toimintojen kasautumisen hypoteesi, jonka mukaan yhdellä alueella aktiiviset ovat aktiivisia myös muilla toiminnan alueilla kuten median kulutuksessa (Robinson 2010).

Kontrolloimme myös sukupuolen vaikutuksen tarkastelluista riippuvuuksista osittaiskorrelaatiolla. Kontrolli ei muuttanut juuri korrelaatiokerrointen arvoja, joten saadut tulokset pätevät sekä naisten että miesten joukossa.

Vastaava kontrolli osoitti, että eroja peruskoulutuksen suhteen kuitenkin esiintyy. Opiskelussa ja työssä sekä arjen toimissa kansakoulun käyneillä yhteys oli yleensä ottaen voimakkain ja ylioppilastutkinnon suorittaneilla puolestaan heikoin (Taulukko 38 ja Taulukko 39). Riippuvuudet olivat kuitenkin tilastollisesti merkitseviä. Toisin sanoen, mitä korkeampi peruskoulutustausta niin sitä heikompi oli yhteys vaihtoehtoisten kanavien käyttötiheyden ja kirjastopalveluiden koetun hyödyn välillä opiskelussa ja työssä sekä arjen toimissa. Voisi ajatella, että vaihtoehtoisten kanavien käytön ja kirjastosta koettavien hyötyjen heikompi yhteys korkeimmin koulutettujen ryhmässä johtuu siitä, että nämä kanavat korvaavat kirjaston käyttöä enemmän kuin muissa ryhmissä ja siten johtavat myös suhteellisesti pienempiin koettuihin hyötyihin koulutuksessa, työssä ja vapaa-ajan harrastuksissa.

Taulukko 38. Keskeisten kanavien käyttötiheyden (opiskelu ja työ) korrelaatiot kirjastopalveluiden koettuihin hyötyihin uratavoitteissa peruskoulutusasteittain.

	Vaihtoehtoisten kanavien käyttötiheys opiskelussa ja työssä											
	Internet			Televisio			Lehdet			Tuttavat		
	Kansa	Keski	Yliopp.	Kansa	Keski	Yliopp.	Kansa	Keski	Yliopp.	Kansa	Keski	Yliopp.
Hyöty uratavoitteissa	.33**	.34**	.27**	.26**	.26**	.23**	.32**	.32**	.24**	.12	.20**	.14**
n	93	304	467	93	303	463	93	304	465	93	304	466

** =p<.01

Taulukko 39. Keskeisten kanavien käyttötiheyden (arkitoimet) korrelaatiot kirjastopalveluiden koettuihin hyötyihin arjen toimissa peruskoulutusasteittain.

	Vaihtoehtoisten kanavien käyttötaajuus arjen toimissa											
	Internet			Televisio			Lehdet			Tuttavat		
	Kansa	Keski	Yliopp.	Kansa	Keski	Yliopp.	Kansa	Keski	Yliopp.	Kansa	Keski	Yliopp.
Hyöty arjen toimissa	.29**	.25**	.20**	.34**	.27**	.16**	.30**	.27**	.23**	.07	.13*	.06**
n	93	309	470	92	307	470	95	310	470	92	311	468

** =p<.01; * =p<.05

Kulttuuriharrastuksissa koettujen hyötyjen yhteys vaihtoehtoisten kanavien käyttötiheyteen oli voimakkain keski- tai peruskoulun suorittaneilla muihin ryhmiin verrattuna (Taulukko 40). Tässä ryhmässä korrelaatio oli tilastollisesti merkitsevä jokaisen vaihtoehtoisen kanavan osalta. Myös ylioppilaiden ryhmässä korrelaatio oli tilastollisesti merkitsevä internetin, lehtien ja tuttavien osalta, joskin heikompi kuin keskikoulun käyneiden ryhmässä. Kansakoulun käyneiden joukossa vaihtoehtoisten kanavien käytön ja kirjaston koetun hyötyjen välillä ei ollut yhteyttä. Näyttää siis siltä, että etenkin keskikoulun käyneet, mutta myös jossain määrin ylioppilaat, jotka kokevat saavansa kirjastosta hyötyä kulttuuriharrastuksiinsa käyttävät myös tiheästi vaihtoehtoisia kanavia.

Taulukko 40. Keskeisten kanavien käyttötiheyden (vapaa-ajan harrastukset) korrelaatiot kirjastopalveluiden koettuihin hyötyihin kulttuuriharrastuksissa peruskoulutusasteittain.

	Vaihtoehtoisten kanavien käyttötaajuus arjen toimissa											
	Internet			Televisio			Lehdet			Tuttavat		
	Kansa	Keski	Yliopp.	Kansa	Keski	Yliopp.	Kansa	Keski	Yliopp.	Kansa	Keski	Yliopp.
Hyöty arjen toimissa	-.01	.24**	.11*	.04	.12*	.04	.04	.19**	.14**	-.04	.16*	.15**
n	90	309	471	91	310	470	93	309	470	92	309	471

** =p<.01; * =p<.05

10.3 Internetin ja yleisten kirjastojen käyttötiheyden yhteisjakaumat elämänalueittain

Kanavien yleisen käyttötiheyden (Luku 4.1) sekä kanavien käyttötarkoituksen (Luku 6) perusteella voidaan olettaa, että internet on keskeisin yleisten kirjastojen haastaja. Ristiintaulukoimalla nähdään, mikä on internetin ja yleisten kirjastojen käytön yhteisjakauma elämänalueittain. Luvun 4.1 mukaisesti kirjaston aktiivikäyttöksi voidaan laskea vähintään kerran kuussa tapahtuva asiointi, mikä on myös kirjojen yleinen laina-aika. Kirjastojen passiivikäyttöä on tätä harvempi asiointi. Ei-käyttö puolestaan tarkoittaa, ettei kirjastoa ole käytetty lainkaan viimeisen 12 kuukauden aikana. Internetin osalta aktiivikäyttöä on puolestaan käyttö vähintään kerran viikossa, passiivikäyttöä käyttö vähintään muutaman kerran vuodessa, ei-käyttöä on, kun ei ole käytetty internetiä lainkaan viimeisen 12 kuukauden aikana.

Opiskeluun noin viidennes (19%) käyttää sekä internetiä että kirjastoa aktiivisesti (Taulukko 41). Kuitenkin peräti reilu kymmenes (12%) käytti internetiä aktiivisesti, mutta kirjastoa vain muutaman kerran vuodessa opiskeluun, ja vajaa kymmenes (8%) käytti internetin aktiivisesti, mutta ei ollut käyttänyt kirjastoa lainkaan viimeisen 12 kuukauden aikana. Internetiä vähintään muutaman kerran vuodessa ja kirjastoa vain kerran vuodessa käyttäviä oli myös noin kymmenesosa (11%) kaikista vastanneista. Samoin kymmenesosa (10%) sanoi käyttäneensä internetiä vähintään muutaman kerran vuodessa, mutta ei ollut käyttänyt kirjastoa lainkaan opiskeluun viimeisen vuoden aikana. Kaiken kaikkiaan vajaa kolmannes (29%) ei ollut käyttänyt kumpaakaan kanavaa opiskeluun viimeisen 12 kuukauden aikana, mikä todennäköisesti tarkoittaa, etteivät he olleet myöskään juuri opiskelleet mitään tuona aikana.

Kaikkiaan siis opiskelussa ahkerasti internetiä käyttäneistä noin puolet käytti ahkerasti myös kirjastoa, toinen puoli taas harvemmin.

Taulukko 41. Internetin ja kirjaston käyttötiheyden yhteisjakauma opiskeltaessa % (N=920).

Käyttänyt kirjastoa opiskeluun	Käyttänyt internetiä opiskeluun			Yht
	Vähintään kerran viikossa	Vähintään muutaman kerran vuodessa	Ei ole käyttänyt	
Vähintään kerran kuukaudessa	19%	7%	1%	27%
Muutaman kerran vuodessa	12 %	11%	2%	25%
En ole käyttänyt	8%	10%	29%	48%
Yht.	39%	28%	32%	100%

Työssä ja yritystoiminnassa kymmenesosa (10%) käytti aktiivisesti sekä internetiä että kirjastoa (Taulukko 42). Noin vastaava osuus (9%) käytti puolestaan internetiä aktiivisesti, mutta oli käynyt kirjastossa vain muutaman kerran vuodessa. Peräti viidennes (20%) käytti internetiä aktiivisesti vähintään kerran viikossa työhön tai yritystoimintaan, mutta ei ollut viimeisen vuoden aikana käyttänyt lainkaan kirjastoa tähän tarkoitukseen. Lisäksi reilu kymmenes (12%) oli käyttänyt vähintään muutaman kerran vuodessa internetiä, mutta ei lainkaan kirjastoa. Kolmannes vastanneista (34%) ei ollut käyttänyt kumpaakaan kanavaa ja eivätkä siten oletettavasti olleet tehneet viimeisen vuoden aikana työhön tai yritystoimintaan liittyviä tehtäviä.

Työssään internetiä aktiivisesti käyttävistä vain neljännes käytti myös kirjastoa ahkerasti, noin neljännes tätä harvemmin ja puolet ei lainkaan.

Taulukko 42. Internetin ja kirjaston käyttötiheyden yhteisjakauma työssä ja yritystoiminnassa % (N=909).

Käyttänyt kirjastoa työhön tai yritystoimintaan	Käyttänyt internetiä työhön tai yritystoimintaan			Yht.
	Vähintään kerran viikossa	Vähintään muutaman kerran vuodessa	En ole käyttänyt	
Vähintään kerran kuukaudessa	10%	5%	0%	15%
Muutaman kerran vuodessa	9%	7%	2%	18%
En ole käyttänyt	20%	12%	34%	67 %
Yht	39%	24%	36%	100%

Arjen toimissa vajaa viidesosa (18%) käytti aktiivisesti sekä internetiä että kirjastoa. 13% käytti puolestaan internetiä vähintään kerran viikossa ja oli käynyt kirjastossa ainakin muutaman kerran viimeisen vuoden aikana, kun taas 14% käytti internetiä viikoittain, mutta ei ollut käynyt kirjastossa viimeksi kuluneen vuoden aikana (Taulukko 43). Noin kymmenesosa (9%) käytti internetiä vähintään muutaman kerran vuodessa arkitoimiin, mutta kävi kirjastossa vähintään kerran kuukaudessa. 14% käytti puolestaan sekä internetiä harvoin että kävi vain muutaman kerran vuodessa kirjastossa. Niitä jotka eivät olleet lainkaan käyttäneet kumpaakaan kanavaa arkitoimiin oli yhteensä 12%.

Internetiä ahkerasti arjen askareissa hyödyntäneistä noin 40 % käytti myös kirjastoa aktiivista, sitä harvemmin noin 30 % ja ei lainkaan 30 %.

Taulukko 43. Internetin ja kirjaston käyttöiheyden yhteisjakauma arjen toimissa % (N=921).

Käyttänyt kirjastoa arjen toimiin	Käyttänyt internetiä arjen toimiin			Yht.
	Vähintään kerran viikossa	Vähintään muutaman kerran vuodessa	En ole käyttänyt	
Vähintään kerran kuukaudessa	18%	9%	2%	28%
Muutaman kerran vuodessa	13%	14%	2%	29%
En ole käyttänyt	14%	17%	12%	43%
Yht.	46%	39%	15%	100%

Perhe- ja ihmissuhteisiin liittyvissä toimissa ylipäätään vain pieni osuus käytti sen enempää internetiä kuin kirjastoakaan tiedon tai aineistojen hankintaan (Taulukko 44). Noin kymmenesosa (9%) käytti internetiä perhe- ja ihmissuhteisiin, mutta ei ollut lainkaan käyttänyt tähän kirjasto viimeisen 12 kuukauden aikana. 14% oli käyttänyt sekä internetiä että kirjastoa perhe- ja ihmissuhteisiin liittyvissä toimissa muutaman kerran viimeisen vuoden aikana. Viidennes (21%) oli puolestaan käyttänyt internetiä muutaman kerran vuoden aikana, mutta ei lainkaan kirjastoa. Perhe- ja ihmissuhteissa ei kumpaakaan kanavia käyttäneitä oli 32%.

Taulukko 44. Internetin ja kirjaston käyttöiheyden yhteisjakauma perhe- ja ihmissuhteisiin liittyvissä toimissa % (N=904).

Käyttänyt kirjastoa perhe- tai ihmissuhteisiin liittyvissä toimissa	Käyttänyt internetiä perhe- tai ihmissuhteisiin liittyvissä toimissa			Yht.
	Vähintään kerran viikossa	Vähintään muutaman kerran vuodessa	En ole käyttänyt	
Vähintään kerran kuukaudessa	7%	6%	2%	15%
Muutaman kerran vuodessa	5%	14%	3%	22%
En ole käyttänyt	9%	21%	32%	63%
Yht.	21%	42%	37%	100%

Vapaa-ajan toimissa ja harrastuksissa internetiä ja kirjastoa aktiivisesti käyttäviä oli peräti neljännes vastanneista (25%) (Taulukko 45). Niitä jotka käyttivät internetiä aktiivisesti vähintään kerran viikossa, mutta kirjastoa vain muutaman kerran vuodessa, oli 13% vastanneista. Lähes vastaava osuus (15%) käytti internetiä aktiivisesti mutta ei ollut käyttänyt kirjaston palveluita viimeisen 12 kuukauden aikana. 13% käytti internetiä harvoin, mutta kirjastoa suhteellisen usein. Molempia kanavia harvoin käyttäviä oli puolestaan noin kymmenesosa (11%). Vastaava joukko (10%) käytti puolestaan internetiä vähintään muutaman kerran vuodessa muttei lainkaan kirjastoa vapaa-ajan toimissa tai harrastuksissa. Kumpaakin kanavaa käyttämättömien osuus oli alle kymmenesosan (8%).

Internetiä ahkerasti vapaa-ajan toimissaan käyttäneistä noin 45 % käytti myös kirjastoa aktiivisesti, 25 % satunnaisesti ja loput 30 % eivät lainkaan.

Taulukko 45. Internetin ja kirjaston käyttötiheyden yhteisjakauma vapaa-ajan toimissa tai harrastuksissa % (N=927).

Käyttänyt kirjastoa vapaa-ajan toimissa tai harrastuksissa	Käyttänyt internetiä vapaa-ajan toimissa tai harrastuksissa			Total
	Vähintään kerran viikossa	Vähintään muutaman kerran vuodessa	En ole käyttänyt	
Vähintään kerran kuukaudessa	25%	13%	2%	40%
Muutaman kerran vuodessa	13%	11%	2%	26%
En ole käyttänyt	15%	10%	8%	34%
	54%	34%	12%	100%

Internetin ja kirjaston elämänalueittaisen käyttötiheyksien yhteisjakaumien perusteella voidaan sanoa, että internetiä aktiivisesti käyttävistä (vähintään kerran viikossa) noin viidesosa käytti myös kirjastoa aktiivisesti (vähintään kerran kuukaudessa) opiskelussa ja arjen toimissa. Noin neljäsosa käytti puolestaan aktiivisesti molempia kanavia rinnan vapaa-ajan toimissa tai harrastuksissa. Työssä ja yritystoiminnassa internetiä ja kirjastoa aktiivisesti käyttäviä oli vain kymmenesosa, kun taas niitä, jotka käyttivät internetiä aktiivisesti, mutta ei lainkaan kirjastoa viimeisen vuoden aikana, oli peräti viidesosa vastanneista. Perhe ja ihmisuhteisiin internetiä ja kirjastoa käyttäviä oli ylipäätään selvästi vähemmän verrattuna muihin elämänalueisiin.

Kaikilla tarkastelluilla elämänalueilla internetiä ahkerasti käyttävä yleisö oli suurempi kuin kirjastoa ahkerasti käyttävä yleisö. Internetin ahkeraa käyttöä tarkastellen voidaan kuitenkin sanoa, että kirjasto pystyy jossain määrin kilpailemaan sen kanssa opiskeluun, arjen toimiin, sekä vapaa-ajan toimiin ja harrastuksiin liittyvässä tiedon tarjonnassa ja käytössä. Työssä internet on puolestaan selvästi keskeisempi kanava. Perhe ja ihmisuhteissa molempien kanavien käyttö on puolestaan vähäistä.

10.4 Internetin elämänalueittaisen käyttötiheyden yhteys kirjaston käyttötiheyteen

Seuraavaksi tarkastelemme lähemmin miten internetin käyttötiheys on yhteydessä kirjaston käyttöön elämänalueittain. Kirjastoa käyttäviä ovat tässä tarkastelussa ne, jotka ovat käyttäneet kirjastoa ainakin muutaman kerran viimeisen vuoden aikana. Kirjastoa käyttämättömiä ovat puolestaan ne, jotka eivät ole asioineet kirjastossa viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana, tai ne jotka ei osanneet sanoa, oliko kirjastoa käytetty. Laskimme kirjastonkäytön osuudet internetin käyttötiheyden luokissa eri elämänalueilla.

Taulukko 46. Kirjastoa käyttävien osuus internetin käytön mukaan opiskelussa (%).

Kirjastonkäyttö viimeisen 12 kuukauden aikana	Internetin käyttötiheys viim. 12kk aikana			Yht.
	Vähintään kerran viikossa	Vähintään muutaman kerran vuodessa	En ole käyttänyt	
Ei käyttänyt tai EOS	21%	35%	91%	48%
Käyttänyt	79%	65%	9%	52%
Yhteensä (n)	100% (363)	100% (260)	100% (297)	100% (920)

Kaiken kaikkiaan kuntalaisista noin puolet (52%) käytti kirjastoa opiskelussa (Taulukko 46). Internetiä opiskelussa aktiivisesti käyttävistä valtaosa käytti myös kirjastoa (79%), ja myös internetiä harvemmin

käyttävistä kaksi kolmannelle käytti kirjastoa (65%). Internetiä opiskeluun käyttämättömistä 91% ei käyttänyt myöskään kirjastoa.

Taulukko 47. Kirjastoa käyttävien osuus internetin käytön mukaan työssä (%).

Kirjastonkäyttö viimeisen 12 kuukauden aikana	Internetin käyttötiheys viim. 12kk aikana			
	Vähintään kerran viikossa	Vähintään muutaman kerran vuodessa	En ole käyttänyt	Yht.
Ei käyttänyt tai EOS	51%	51%	95%	67%
Käyttänyt	49%	49%	5%	33%
Yhteensä (n)	100% (359)	100% (219)	100% (331)	100% (909)

Kaikista vastanneista kolmannes (33%) oli käyttänyt kirjastoa työssä (Taulukko 47). Internetin aktiivikäyttäjistä ja myös harvemmin käyttävistä puolet käytti myös kirjastoa (49%). Internetiä työsään käyttämättömistä 95% ei myöskään ollut käyttänyt kirjastoa tähän tarkoitukseen viimeisen vuoden aikana. Osa niistä, jotka eivät käyttäneet kumpaakaan kanavaa työssä, eivät oletettavasti myöskään olleet työelämässä viimeisen 12 kuukauden aikana.

Taulukko 48. Kirjastoa käyttävien osuus internetin käytön mukaan arjessa (%).

Kirjastonkäyttö viimeisen 12 kuukauden aikana	Internetin käyttötiheys viim. 12kk aikana			
	Vähintään kerran viikossa	Vähintään muutaman kerran vuodessa	En ole käyttänyt	Yht.
Ei käyttänyt tai EOS	31%	43%	79%	43%
Käyttänyt	69%	57%	21%	57%
Yhteensä (n)	100% (420)	100% (362)	100% (139)	100% (921)

Reilu puolet (57%) vastanneista käytti kirjastoa arjen toiminna (Taulukko 48). Internetin aktiivikäyttäjistä yli kaksi kolmannelle (69%) käytti myös kirjasto samassa tarkoituksessa. Internetiä harvemmin käyttävillä vastaava osuus oli reilu puolet vastanneista (57%). Internetiä käyttämättömistä noin viidennes (21%) käytti kuitenkin kirjastoa arjen toiminna.

Taulukko 49. Kirjastoa käyttävien osuus internetin käytön mukaan perhe- ja ihmissuhteissa (%).

Kirjastonkäyttö viimeisen 12 kuukauden aikana	Internetin käyttötiheys viim. 12kk aikana			
	Vähintään kerran viikossa	Vähintään muutaman kerran vuodessa	En ole käyttänyt	Yht.
Ei käyttänyt tai EOS	42%	52%	87%	63%
Käyttänyt	58%	48%	13%	37%
Yhteensä (n)	100% (193)	100% (376)	100% (335)	100% (904)

Perhe- ja ihmissuhteissa kaikista vastanneista kolmannes (37%) käytti kirjastoa tiedon ja aineistojen hankinnassa (Taulukko 49). Internetiä aktiivisesti käyttävistä yli puolet (58%) käytti myös kirjastoa. Internetiä harvemmin käyttävistä alle puolet (48%) käytti myös kirjastoa tällä elämäntilanteella. Internetiä käyttämättömistä vain reilu kymmenes (13%) käytti kirjastoa perhe- ja ihmissuhteissa.

Taulukko 50. Kirjastoa käyttävien osuus internetin käytön mukaan vapaa-ajan toimissa ja harrastuksissa (%).

Kirjastonkäyttö viimeisen 12 kuukauden aikana	Internetin käyttötiheys viim. 12kk aikana			
	Vähintään kerran viikossa	Vähintään muutaman kerran vuodessa	En ole käyttänyt	Yht.
Ei käyttänyt tai EOS	29%	31%	65%	34%
Käyttänyt	71%	69%	35%	66%
Yhteensä (n)	100% (500)	100% (314)	100% (113)	100% (927)

Vastanneista kaksi kolmannesta (66%) oli käyttänyt kirjastoa vapaa-ajan toimissa ja harrastuksissa viimeisen 12 kuukauden aikana (Taulukko 50). Internetin aktiivikäyttäjistä 71% ja internetiä harvemmin käyttävistä 69% käytti myös kirjastoa. Internetiä käyttämättömistä vain kolmannes käytti kirjastoa vapaa-ajan toimiin ja harrastuksiin liittyvissä tiedon ja aineistojen hankinnassa.

Kaikilla elämäntilanteilla kirjastoa käyttävien osuudessa ei ollut suuria eroja internetin aktiivikäyttäjien ja internetiä harvemmin käyttävien välillä. Suurin osa internetin käyttäjistä käytti myös kirjastoa. Sen sijaan internetiä käyttämättömistä valtaosa ei käyttänyt myöskään kirjastoa.

Vapaa-ajan toimissa ja harrastuksissa internetiä käyttämättömistä huomattava osuus (35%) käytti kuitenkin kirjastoa. Myös arjen toimissa viidennes (21%) käytti kirjastoa, vaikka he eivät käyttäneet internetiä tällä elämäntilanteella. Kirjastonkäyttäjien osuus internetin käyttäjistä oli erityisen korkea opiskelussa. Internetiä aktiivisesti käyttävistä peräti 79% käytti myös kirjastoa opiskeluun liittyvässä tiedon ja aineistojen hankinnassa.

Erittely siis osoitti että ne jotka käyttävät internetiä, käyttävät myös erittäin todennäköisesti kunnallista kirjastoa. Internet ei siis näytä syövän kirjaston yleisöä kuten se ei näytä lohkaisevan muidenkaan medioiden yleisöstä (Robinson 2010). Tulokset myös osoittavat, että kanavien käyttö näyttäisi kumuloituvan. Jos ylipäätään käytetään jotain kanavaa tiedonhankintaan, vaikuttaa se aktiivisesti myös muiden kanavien käyttöön. Näyttää siltä, että kirjasto ja internet täydentävät toisiaan, eivätkä ainakaan vielä kilpaile suuremmissa määrin.

Tulokset myös viittaavat siihen, että internetiä käyttämättömistä löytyy selvästi enemmän niitä, jotka eivät myöskään käytä kirjastoa. Tässä näkynee tiedonvälityskanavien käyttämättömyyden kasautuminen. Syitä yleisten kirjastojen käytön puutteeseen onkin etsittävä ensisijassa muista tekijöistä kuin internetin käytöstä.

10.5 Kirjaston ja internetin ominaisuudet sekä kirjaston käyttö

Tässä luvussa tarkastelemme sitä poikkeavatko eri tavoin kirjastoa käyttävien käsitykset kirjaston sekä internetin ominaisuuksista tietokanavina. Valitsimme vertailtavaksi internetin, koska aikaisemmat tuloksemme osoittivat sen ahkerimmin käytetyksi kanavaksi useimmilla elämäntilanteilla (luku 4.1). Voitaisiin otaksua, että tiheästi kirjastoa käyttävillä verrattuna harvemmin käyttäviin on toisistaan poikkeavat käsitykset sekä kirjaston että internetin ominaisuuksista tiedonvälittäjänä. Edellisen luvun tuloksethan osoittivat, että internetin aktiivikäyttäjät jakautuvat selvästi kirjastoa tiheästi ja harvemmin käyttäviin.

Jaoin kyselylomakkeen kysymyksessä yksi mitatun kirjastonkäyttötiheyden kolmeen ryhmään: aktiivikäyttäjät ovat kirjastoa vähintään kerran kuussa käyttäneet, harvoin käyttäviä ovat harvemmin kuin kerran kuussa mutta ainakin muutaman kerran vuodessa asioineet, sekä ei-käyttäjät kaikki jotka eivät olleet käyneet kirjastossa lainkaan viimeisen 12 kuukauden aikana. Kanavien ominaisuuksia ovat puolestaan

haastattelulomakkeen kysymyksessä kahdeksan mitatut informaatioon pääsyn nopeus, informaatioon pääsyn vaivattomuus, käytön taloudellinen edullisuus sekä tarjotun informaation luotettavuus.

Taulukko 51. Internetin ja kirjaston ominaisuuksien keskiarvot kirjaston käyttöaktiivisuuden mukaan.

Kirjaston käyttö	Nopeus		Vaivattomuus		Edullisuus		Luotettavuus	
	Internet	Ksto	Internet	Ksto	Internet	Ksto	Internet	Ksto
Vähintään kerran kuukaudessa (n=440-474)	1.23	1.79	1.37	1.85	1.62	1.13	2.15	1.37
Muutamana kerran vuodessa (n=284-295)	1.25	2.07	1.36	2.11	1.69	1.23	2.11	1.47
En ole käyttänyt (n=142-161)	1.24	2.21	1.31	2.36	1.72	1.30	2.11	1.63
Kaikki (n=874-917)	1.24	1.95	1.36	2.02	1.66	1.19	2.13	1.45

Eri tavoin kirjastoa käyttävien käsitykset kirjaston ominaisuuksista erosivat merkitsevästi toisistaan kaikilta tarkastelluilla ulottuvuuksilla ($p < .000$). Mitä ahkerammin kirjastoa käytti, sen nopeampana, vaivattomampana, edullisempänä sekä luotettavampana kirjastoa piti. Sen sijaan näiden ryhmien käsitykset internetin ominaisuuksista eivät eronneet. Suhde kirjastoon siis sääтели kuntalaisen käsitystä kirjaston, muttei internetin ominaisuuksista tietokanavana. Kaikki olivat yhtä mieltä internetin mutteivät kirjaston nopeudesta, vaivattomuudesta, taloudellisuudesta sekä luotettavuudesta.

Kirjaston käyttöaktiivisuudesta riippumatta kaikki pitivät internetiä kirjastoa nopeampana sekä vaivattomampana tietokanavana. Ero internetin hyväksi kasvoi kirjaston käytön vähetessä. Esimerkiksi nopeuden ero internetin hyväksi oli ahkerasti kirjastoa käyttävien ryhmässä 0.56 ($t=15.5; p=.000$), harvoin käyttävien ryhmässä 0.82 ($t=17.2; p=.000$) sekä kirjastoa käyttämättömien ryhmässä 0.97 ($t=13.2; p=.000$). Siis mitä vähemmän kirjastoa käytti, sen nopeampana sekä vaivattomampana piti internetiä kirjastoon verrattuna.

Edellisestä poiketen kirjaston käyttöaktiivisuudesta riippumatta kirjastoa pidettiin internetiä sekä taloudellisesti edullisempänä että luotettavampana tietokanavana. Ero kirjaston hyväksi pieneni kirjaston käytön vähetessä. Esimerkiksi edullisuuden ero oli ahkerasti käyttävien ryhmässä 0.49 ($t=12.8; p=.000$), harvoin käyttävien ryhmässä 0.46 ($t=9.2; p=.000$) sekä kirjastoa käyttämättömien ryhmässä 0.42 ($t=5.1; p=.000$). Siis mitä harvemmin kirjastoa käytti, sen pienempi oli ero kirjaston ja internetin välillä taloudellisessa edullisuudessa ja luotettavuudessa kirjaston hyväksi.

Käyttäjiin verrattua kirjastoa käyttämättömät pitävät internetiä merkittävästi nopeampana ja vaivattomampana tietokanavana kuin kirjastoa. Käyttäjät puolestaan pitävät kirjastoa merkitsevästi edullisempänä ja luotettavampana tietokanavana kuin internetiä ei-käyttäjiin verrattuna. Näyttää siis siltä, että kirjastoa käyttämättömille on ominaista se, että he pitävät internetiä huomattavasti kirjastoa vaivattomampana ja nopeampana tietokanavana, joka ei kuitenkaan kovin suuressa määrin jää jälkeen kirjaston taloudellisuudesta tai luotettavuudesta. Näyttää siltä, että verrattuna kirjastoa käyttäviin kirjastoa käyttämättömien käsitys ennen muuta internetin vaivattomuudesta ja nopeudesta yhtyneenä käsitykseen sen suhteellisen hyvästä taloudellisuudesta ja luotettavuudesta selittää sitä, etteivät he käytä kirjastoa. He yksinkertaisesti kokevat internetin kirjastoa tehokkaammaksi tietokanavaksi, niin etteivät tarvitse kirjastoa.

10.6 Kirjaston hyötyjä selittävät mallit

Seuraavaksi tarkastellaan sitä, minkä tekijöiden avulla kirjaston kolmen hyötytyypin vaihtelua voidaan parhaiten selittää. Tavoitteena on muodostaa malleja, jotka kuvaavat sitä mitkä tekijät ovat voimakkaimmin yhteydessä koettuihin hyötyihin. Tähän tarkoitukseen käytetään regressioanalyysia. Tässä tekniikassa on yksi riippuva muuttuja sekä useita riippumattomia muuttujia. Analyysin tuloksena saatu yhteiskorrelaation arvo ilmoittaa riippumattoman muuttujan ja riippumattomien muuttujien välisen korrelaation. Tämän kertoimen neliö osoittaa, kuinka monta prosenttia riippuvan muuttujan vaihtelusta käytetyt riippumattomat muuttujat selittävät. Analyysin avulla saadaan myös selville, missä määrin kukin riippumaton muuttuja on yhteydessä, siis korreloi, riippuvan muuttujaan kun muiden riippumattomien muuttujien vaikutus on vakioitu.

Nummenmaan (2008) mukaan regressiomallin muodostamisen periaatteisiin kuuluu, että se on teoreettisesti perusteltavissa, aineistoon sopiva ja selitysasteeltaan mahdollisimman korkea sekä rakenteeltaan yksinkertainen. Ensimmäinen ehto edellyttää, että valittavat muuttujat ovat perusteltavissa aikaisemman tutkimuksen tuloksien tai niihin perustuvien teorioiden. Mallin muodostaminen perustuu muuttujien välisiin otaksuttuihin aikasuhteisiin ja yhteyksiin. Tämä edellyttää oletuksia muuttujien välisistä suhteista. Toinen ehto tarkoittaa, että mallin tulee kattaa ja selittää mahdollisimman suuri osa riippuvan muuttujan vaihtelusta. Kolmas ehto pyrkii siihen, että riippuvan muuttujan vaihtelu selitettäisiin vain muutaman tehokkaan selittävän muuttujan avulla. Mallista karsitaan muuttujat, joilla on heikko yhteys selitettävään muuttujaan.

Muodostettaviin malleihin muuttujat valitaan aikaisemman tutkimuksen ja edellä tehtyjen analyysien tulosten antamien vihjeiden perusteella. Mallien avulla voidaan luonnehtia, mitkä tekijät ovat voimakkaimmin yhteydessä kuhunkin hyötytyyppiin. Seuraavaksi luonnehditaan suppeasti aikaisempia tuloksia hyötyjen yhteydestä tutkimuksissa käytettyihin taustatekijöihin. Sen jälkeen muodostetaan mallit kullekin kolmelle hyötytyypille ja arvioidaan niiden sopivuutta ja selitysvoimaa.

Aikaisemmat tutkimukset yleisten kirjastojen koetusta hyödystä tai vaikuttavuudesta käsittelevät niukasti taustatekijäin yhteyttä hyötykokemuksiin. Lance kumppaneineen (2001) osoitti naisten hyötyvän kirjastosta miehiä useammin viihdelukemisen, mutta harvemmin faktatiedon hankinnassa. Naiset hyötyivät miehiä useammin kirjaston palveluista myös koulu- tai työtehtävissään, kun taas McCluren ja Bertotin (1998) tulosten mukaan miehet hyötyivät näissä tehtävissä naisia hieman useammin.

Kirjaston hyödyt viihdelukemisen hankinnassa kasvoivat ikääntymisen myötä (Lance & al. 2001). Vanhimmat ikäryhmät hyötyivät nuoria runsaammin. Faktatiedon ja harrastuksiin liittyvän tiedon hankinnassa kirjastosta hyötyivät eniten keski-ikäiset, vähiten nuorimmat ja vanhimmat ikäryhmät. Fakta- sekä harrastustiedon hankinnassa hyötyjen ja iän suhde oli siis käyräviivainen. Hyödyt kasvavat keski-ikään, jonka jälkeen ne alkavat vähetä. Koulu- tai työtehtävissä kirjaston hyödyt vähenivät iän myötä, nuorimmat hyötyivät eniten, vanhimmat vähiten kirjaston palveluista.

Korkeammin koulutetut hyötyivät muita enemmän sekä viihdelukemisen että faktatiedon hankinnassa kirjastosta (Lance & al. 2001).

Edellisen lisäksi kirjastonkäytön on osoitettu olevan yhteydessä henkilön sukupuoleen koulutustasoon, ikään sekä lukemisaktiivisuuteen (Berelson 1950, Vakkari 1983, Tilastokeskus 2005). Koulutetut, naiset, nuoret sekä aktiivilukijat käyttävät muita runsaammin kirjastoa. On ilmeistä, että he myös kokevat hyötyvänsä kirjaston palveluista muita useammin. Kuten McCluren & Bertotin (1998) sekä Lancen ja kumppaneiden (2001) tutkimukset osoittavat edellä todetut säännönmukaisuudet eivät näytä jäännöksettä pätevän kirjaston kaikkiin hyötykokemuksiin. Esimerkiksi miesten ja naisten hyödyt näyttävät poikkeavan joissakin tapauksissa siitä, mihin kirjaston käyttöä tarkastelevat tulokset viittaavat.

Seuraavassa hyötykokemuksia selittävät mallit muodostetaan edellä kerrottujen tulosten sekä aikaisemmin tässä tutkimuksessa tehtyjen analyysien perusteella. Näyttää siltä, että ainakin henkilön sukupuoli,

ikä sekä koulutustaso ovat yhteydessä koettuihin hyötyihin. Sen lisäksi voidaan otaksua, että henkilön lukemisaktiivisuus sekä hänen kirjaston käytön tiheydensä voimistavat hyötyjen kokemista. Sen sijaan hyötyjen kokemista voi vähentää muiden kanavien tiedonvälitysominaisuuksien korkeampi arvostus kirjastoon verrattuna. Koska internet oli tulostemme mukaan keskeisin tiedonvälittäjä, suhteutamme kirjaston saamat tiedonvälitysominaisuuksien arviot internetin vastaaviin arvioihin. Oletuksena on, että mitä paremmin kirjasto pärjää internetille tarkastelluilla neljällä ominaisuudella, sen useammin vastaajat ovat kokeneet hyötyvänsä kirjastosta.

Arjen hyötyjä selittävä malli

Arjen hyötyjä selittävän malliin valittiin ensin muuttujiksi henkilön sukupuoli, koulutustaso ja ikä, luettujen kirjojen määrä, kirjastonkäytön tiheys sekä kirjaston suhteellinen vaivattomuus ja kirjaston suhteellinen luotettavuus.

Kirjaston suhteellinen vaivattomuus –muuttuja muodostettiin laskemalla yhteen internetin saamien arvioiden pisteet tietoon pääsyn vaivattomuudessa ja nopeudessa (kysymys 8a) ja kirjaston vastaavat arviot (kysymys 8d) sekä vähennettiin internetin näin saadut pisteet kirjaston saamista pisteistä.

Kirjaston suhteellinen luotettavuus –muuttuja muodostettiin vastaavalla tavalla käyttämällä muuttujia ”käyttö on taloudellisesti edullista” sekä ”tarjoaa luotettavaa informaatiota”. Internetin näin saamat pisteet vähennettiin kirjaston pisteistä.

Kuten aiemmat esitetyt tulokset osoittavat, internetiä pidettiin useimmilla ominaisuuksilla keskimäärin parempana kuin kirjastoa. Mitä pienempi internetin ja kirjaston erotus on, sitä vähemmän kirjasto jäi jälkeen internetistä.

Ensimmäinen mallin muuttujista luettujen kirjojen määrä (Beta=.009, p=.82) sekä sukupuoli (Beta=-.038; p=.25) eivät korreloineet merkittävästi arjen hyötypisteisiin, joten ne poistettiin uudesta mallista. Ne eivät siis lisää mallin selitystasetta, koska ne eivät ole yhteydessä arjen hyötyihin.

Uuden mallin yhteiskorrelaatio oli .368 sekä sen korjattu selitystaste .13 (Taulukko 52). Tämä tarkoittaa, että malli selittää n. 13 % arjen hyötyjen vaihtelusta.

Arjen hyötyjen kokemusta selittää kaikkien voimakkaimmin kirjaston käytön tiheys (Beta=.278, p=.000) ja sitä seuraavat laskevassa järjestyksessä, henkilön ikä (Beta=-.16, p=.000), kirjaston käytön suhteellinen vaivattomuus (Beta=-.10, p=.01), henkilön peruskoulutus (Beta=.084, p=.014) sekä kirjaston suhteellinen luotettavuus (Beta=-.073, p=.046).

Taulukko 52. Arjen hyötypisteitä selittävä regressiomalli (N=876)

Malli	Standardoitu	t	p.
	kerroin		
	Beta		
(Vakio)		-3.750	.000
Kirjastonkäyttö	.278	8.219	.000
Peruskoulutus	.084	2.475	.014
Ikä	-.160	-4.671	.000
Kirjaston suht. vaivattomuus	-.100	-2.572	.010
Kirjaston suht. luotettavuus	-.073	-1.995	.046

R=.368; Korjattu R2=.13

Henkilö kokee hyötyvänsä kirjaston palveluista arjen askareissa sitä useammin, mitä tiheämmin hän käy kirjastossa, mitä iäkkäämpi ja vähemmän koulutettu hän on sekä mitä vähemmän hän kokee kirjaston

jäävän jälkeen internetistä käytön nopeudessa sekä luotettavuudessa. Luettujen kirjojen määrällä tai henkilön sukupuolella ei ollut yhteyttä arjen hyötyjen kokemiseen.

Kulttuuriharrastuksen hyötyjä selittävä malli

Ensimmäinen kulttuuriharrastuksen hyötyjä selittävä malli muodostettiin käyttäen samoja selittäviä muuttujia kuin arjen hyötyjenkin malli. Osoittautui kuitenkin, ettei vastaajan sukupuoli (Beta=.041, p=.148), eikä kirjaston käytön suhteellinen vaivattomuus (Beta=.006, p=.851) olleet yhteydessä kulttuurihyötyihin. Siksi ne poistettiin lopullisesta mallista.

Uuden mallin yhteiskorrelaatio on .582 ja korjattu selitysaste .335 (Taulukko 53). Malli siis selittää 33.5 % kirjaston koettujen kulttuurihyötyjen vaihtelusta. Kaikkien voimakkaimmin kirjaston kulttuuriharrastuksiin antamaa hyötyä selittävät kirjaston käytön tiheys (Beta=.262, p=.000), luettujen kirjojen määrä (Beta=-.251, p=.000), vastaajan peruskoulutus (Beta=-.216, p=.000) sekä hänen ikänsä (Beta=.097, p=.001) että kirjaston suhteellinen luotettavuus internetiin verrattuna (Beta=.09, p=.002).

Taulukko 53. Kulttuuriharrastusten hyötypisteitä selittävä regressiomalli (N=891)

Malli	Standardoidut kertoimet Beta	t	p.
(Vakio)		2.628	.009
Kirjastonkäyttö	.262	8.186	.000
Peruskoulutus	-.216	-7.267	.000
Ikä	.097	3.335	.001
Luettujen kirjojen määrä	-.251	-7.670	.000
Kirjaston suht. luotettavuus	.090	3.166	.002

R=.582, Korjattu R²=.335

Kirjaston koettu hyöty kulttuuriharrastuksissa kasvaa, mitä enemmän henkilö lukee kirjoja sekä mitä useammin hän käyttää kirjastoa ja mitä koulutetumpi sekä nuorempi hän on sekä mitä enemmän hän kokee kirjaston jäävän internetistä luotettavuudessa. Vastaajan sukupuoli tai hänen arvionsa kirjaston käytön suhteellisesta vaivattomuudesta eivät olleet yhteydessä koettuihin kulttuurihyötyihin.

Urahyötyjä selittävä malli

Urahyötyjä selittävään ensimmäiseen malliin valittiin samat muuttujat kuin edellisissäkin malleissa yhtä poikkeusta lukuun ottamatta. Tässä mallissa peruskoulutus vaihdettiin ammatilliseen koulutukseen, koska ammatillinen koulutus oli peruskoulutusta selvästi voimakkaammin yhteydessä urahyötyihin. Ammatillinen koulutus koostuu useammasta koulutustasosta kuin peruskoulutus. Siksi on ymmärrettävää että se on sekä koulutuksen että sen mahdollistaman ammattiaseman puolesta voimakkaammin yhteydessä urahyötyihin. Koskevathan urahyödyt nimenomaan kirjaston antia sekä koulutuksessa että työssä.

Ensimmäisessä mallissa ei luettujen kirjojen määrä (Beta=.04, p=.298) eikä kirjaston suhteellinen luotettavuus (Beta=-.017, p=.645) olleet yhteydessä kirjaston koettuihin urahyötyihin.

Taulukko 54. Urahyötyjen pisteitä selittävä regressiomalli (N=856)

Malli	Standardoitu		
	kerroin	t	p.
(Vakio)		1.671	.095
Kirjastonkäyttö	.092	2.785	.005
Ikä	.258	7.841	.000
Ammatillinen koulutus	-.285	-8.978	.000
Kirjaston suht. vaivattomuus	-.099	-2.918	.004
Sukupuoli	-.151	-4.779	.000

R=.417, Korjattu R²=.169

Uuden mallin yhteiskorrelaatio on .417 ja korjattu selitysaste .169 (Taulukko 54). Malli siis selittää noin 17 % kirjaston koettujen urahyötyjen vaihtelusta.

Kaikkein voimakkaimmin koetun urahyödyn vaihtelua selittivät vastaajan ammatillinen koulutus (Beta=-.285, p=.000) ja ikä (Beta=.258, p=.000) sekä sen jälkeen sukupuoli (Beta=-.151, p=.000), kirjaston käytön suhteellinen vaivattomuus (Beta=-.099, p=.004) sekä kirjaston käyttötiheys (Beta=.092, p=.005).

Henkilö koki saavansa kirjastosta hyötyä urallaan sitä useammin, mitä korkeampi ammatillinen koulutus hänellä on, mitä nuorempi hän on, mitä vähemmän hän kokee kirjaston jäävän jälkeen internetistä käytön vaivattomuudessa sekä mitä tiheämmin hän kirjastoa käyttää. Lisäksi naiset hyötyvät useammin urallaan kirjastosta miehiin verrattuna.

Eri hyötytyyppejä selittävien mallien erot

Tulokset osoittavat, että hyötytyyppejä selittävät mallit eroavat toisistaan jossain määrin. Ensinnäkin mallien selitysaste vaihtelee kulttuurihyötyjen 33.5 %:sta arjen hyötyjen 13 %:iin. Käytettyjen muuttujien avulla kirjaston palveluiden koetut hyödyt ovat parhaiten ennustettavissa kulttuuriharrastuksissa ja heikointen arjen hyötykokemuksissa.

Myös malleissa toimivat muuttujat ja kunkin selitysaste vaihtelevat. Kaikissa malleissa yhteisinä tekijöinä vain henkilön ikä ja hänen kirjastonkäyttöaktiivisuutensa ennustivat koettujen hyötyjen määrää. Kirjastonkäyttö oli voimakkaasti yhteydessä sekä arjen että kulttuuriharrastusten, mutta heikommin uran hyötyihin. Iän yhteys hyötyihin laski siirryttäessä urahyödyistä arjen hyötyjen kautta kulttuurihyötyihin.

Koulutus oli yhteydessä kaikkiin hyötytyyppeihin siten, että henkilön peruskoulutus ennusti lievästi arjen ja voimakkaasti kulttuuriharrastusten hyötyjä, mutta sen sijaan ammatillinen koulutus ennusti voimakkaasti urahyötyjä.

Muut tekijät hajautuivatkin voimakkaammin mallien välillä. Sukupuoli oli ainoastaan yhteydessä urahyötyihin kohtalaisesti ja kirjojen lukemisaktiivisuus voimakkaasti kulttuurihyötyihin. Kirjaston suhteellinen luotettavuus oli lievästi yhteydessä arjen ja kulttuurin hyötyihin, kun taas kirjaston käytön suhteellinen vaivattomuus oli lievästi yhteydessä arjen sekä uran hyötyihin.

Kaikkiaan siis ikä sekä kirjaston käytön tiheys ennustavat kaikkia koettuja hyötytyyppejä, peruskoulutus arjen ja kulttuurin hyötyjä sekä ammatillinen koulutus urahyötyjä. Yllättäen lukemisaktiivisuus selitti vain kulttuuriharrastuksiin saatua hyötyä ja sukupuoli ainoastaan urahyötyjä.

Kirjaston palveluiden käytöstä saatavat hyödyt sekä niitä selittävät tekijät poikkesivat jossain määrin toisistaan. Siksi ei ole kovin mielekästä tarkastella ja selittää kirjaston käyttöä sinänsä, koska käyttö heijastelee kirjaston erilaisia käyttötarkoituksia. Esimerkiksi henkilön ikä on eri tavoin yhteydessä yhtäältä arjen hyötyihin ja toisaalta kulttuuri- ja urahyötyihin. Arjen koetut hyödyt lisääntyvät, kun taas kulttuuri- ja urahyödyt vähenevät iän myötä. Myös muiden tekijöiden selitysvoima vaihtelee riippuen tarkastellusta hyödyistä. Olisikin suotavaa tarkastella kirjastossa asiointia ennemmin sen käyttötarkoitusten ja hyötyjen kuin asiointitiheyden kannalta.

11 Yhteenveto

11.1. Kanavien käyttö

Kuntalaisten päivittäiset toimet voidaan jakaa muutamiin keskeisiin elämänalueisiin. Tarkastelimme kirjaston ja muiden kanavien käyttöä viidellä keskeisellä elämänalueella, opiskelussa, työssä tai yritystoiminnassa, arjen toimissa, perhe- ja ihmissuhteissa, sekä vapaa-ajan toimissa tai harrastuksissa (vrt. Chen ja Hernon 1982; McClure ja Bertot 1998; Vavrek 2000; Lance ja kumpp. 2001; Debono 2002).

Internet oli käytetyin kanava kaikilla elämänalueilla. Noin puolet vastaajista käytti vähintään kerran viikossa internetiä tiedon ja aineiston hankintaan vapaa-ajan toimissa ja harrastuksissa (54%) sekä arjen toimissa (45%). Viikoittainen käyttö oli yleistä myös työssä tai yritystoiminnassa (39%) sekä opiskelussa (38%). Internetiä käyttivät yleisimmin nuoret ja korkeammin koulutetut.

Televisio sekä sanoma- ja aikakauslehdet olivat lähinnä arjen toimien sekä vapaa-ajan ja harrastusten tiedonhankintakanavia. Lehtiä luetaan viikoittain ahkerasti arjen (37%) tai vapaa-ajan (45%) toimia varten. Televisiota käytetään viikoittain etupäässä vapaa-ajan (44%) sekä arjen toimien (29%) tiedonhankinnassa.

Tuttavien merkitys tiedon- tai aineistojen hankinnassa korostui lähinnä arjen toimissa. Tuttaviin tai perheenjäseniin turvautui viikoittain neljännes vastaajista (25%). Asiantuntijoiden merkitys oli vähäistä kaikilla elämänalueilla. Viikoittaisena kanavana asiantuntijoita käytettiin lähinnä vain työssä (12%) ja opiskelussa (9%).

Puolet kuntalaisista (49%) käytti yleistä kirjastoa vähintään kerran kuussa. Vähintään kerran kuussa kirjastoa vapaa-ajan toimissa ja harrastuksissa käytti peräti 40%, reilu neljännes opiskelussa (27%) sekä myös arjen toimissa (28%). Selvästi pienempi osa käytti kuukausittain kirjastoa työssä (15%) tai ihmissuhteisiin liittyvissä toimissa (15%) (Luku 4.1).

Kirjaston käyttö opiskelussa on yleisintä erityisesti 15-24-vuotiaiden ryhmässä (45%), kun taas vapaa-ajan toimien ja harrastuskäyttö jakautuu tasaisesti kaikissa ikäluokissa (n. 40%). Kirjastonkäyttö oli myös sitä yleisempää mitä korkeampi peruskoulutus kuntalaisilla on (4.2).

Kirjasto ei pysty kilpailemaan viikoittaisessa käytössä muiden helpommin tavoitettavien kanavien kuten internetin, television, sekä sanoma ja aikakauslehtien kanssa. Kirjaston valtteina muihin kanaviin

verrattuna on kuitenkin taloudellisuus ja luotettavuus, sillä suurin osa vastanneista arvioi taloudellisuuden ja luotettavuuden kuvaavan kirjastoa erittäin hyvin (Luku 5).

Vaikka internet on keskeisin kanava erityisesti haettaessa tietoa faktoista (83%) ja kiinnostavista aihepiireistä (62%), sekä käytännön ongelmien ratkaisussa (57%), pystyy kirjasto kuitenkin kilpailemaan sen kanssa erityisesti uusien asioiden (32%, internet 44%) ja taitojen (25%, internet 32%) opiskelun ja tietämystä syventävän tiedon hankinnassa (38%, internet 40%) sekä itsetuntemuksen tukena (28%, internet alle 20%) (Luku 6). Yleinen kirjasto on myös tärkein kaunokirjallisuuden hankinnan kanava (81%).

11.2 Kirjaston käyttö

Kirjasto on suosittu ja keskeinen tiedonhankinnan kanava. Peräti 81% vastaajista ilmoitti käyneensä kirjastossa vähintään kerran kuluneen vuoden aikana. 2000-luvulla tehtyjen tutkimusten mukaan aikuisväestön kirjastonkäyttö on vakiintunut noin 70-73% tienoille (Pekola-Sjöblom 2006; TNS Gallup 2008; TNS Gallup 2011). Tutkimuksemme otokseen oli valikoitunut keskimääräistä enemmän naisia ja korkeasti koulutettuja, joiden tiedetään olevan muita yleisemmin kirjaston asiakkaita (Vakkari 1983; Tilastokeskus 2005). Näin ollen 81 % osuus käyttäjäkunnaksi yliarvioi kirjaston todellisen yleisön määrän. Onkin todennäköistä, että kirjastoa käyttävien osuus on vakiintunut 2000-luvulla hieman alle kolmeen neljännekseen 15-vuotta täyttäneestä väestöstä.

Kirjastoa käyttivät vähintään kerran kuussa erityisesti ylioppilastutkinnon suorittaneet (54%), naiset (53%) ja alle 25-vuotiaat (58%). Harvimmoin kirjastoa kuukausittain käyttivät 25-34-vuotiaat (42%) sekä kansakoulun käyneet (38%). Oletettavasti perheen perustaminen ja työelämän kiireet verottivat 25-34 -vuotiaiden kirjastonkäyttöä. Vanhemmat, pelkän kansakoulun käyneet miehet olivat myös ryhmä, jossa kirjastonkäyttö jäi muita vähäisemmäksi.

Keskeisin käyttömuoto on kirjojen lainaus. 78% tutkimukseen osallistuneista oli lainannut kirjoja viimeisen 12 kuukauden aikana. Yli puolet (52%) oli viettänyt aikaansa kirjastossa viimeisen vuoden aikana (Luku 7.2). Samoin sanoma- ja aikakauslehtiä käytiin lukemassa melko yleisesti (55%). Kirjaston verkkopalvelujen käyttö kirjaston ulkopuolelta on myös yleistä (47%).

Kirjastopalveluiden käyttö keskittyi erityisesti aineistojen lainaukseen opiskelussa (32%), arkitoimissa (22%), sekä vapaa-ajan toimissa ja harrastuksissa (47%) (Luku 7.3). Myös tiedon tai neuvojen etsintä oli yleistä näillä elämänalueilla (n. 20%). Opiskelussa 15-24-vuotiaat olivat aktiivisimpia aineistojen lainaajia (64%). Kaikilla elämänalueilla ylioppilastutkinnon suorittaneet ja naiset olivat erityisen aktiivisia aineistojen lainaajia.

Tulokset ovat osin yhtenevät Lance ja kummppaneiden (2001) tuloksiin, joiden mukaan naiset käyttivät kirjastoa viihdelukemisen hankintaan useammin kuin miehet.

11.2 Kirjaston merkitys

Kolmannes kuntalaisista (34%) arvioi kirjastonkäyttönsä pysyneen ennallaan viimeisen 12 kuukauden aikana. Käytön ilmoitti vähentyneen 42% ja lisääntyneen 22%.

Etsittäessä syitä kirjaston käytön muutoksiin, kysyttiin muun muassa sitä, miten internetin koettiin vaikuttaneen kirjastopalveluiden merkitykseen. Kuntalaisista lähes kaksi kolmannesta arvioi kirjastopalveluiden merkityksen pysyneen ennallaan internetistä huolimatta (62%), noin viidennes arveli merkityksen vähentyneen (19%) ja kymmenesosa (12%) puolestaan lisääntyneen. Internetin ei siis juuri koettu muuttaneen kirjastopalveluiden merkitystä.

25-34-vuotiaat (30%) ja ylioppilastutkinnon suorittaneet (22%) arvioivat useimmin internetin vähentävän kirjastopalveluiden merkitystä. Kun myös yleisimmin arvioivat kirjastonkäyttönsä vähentyneen

25-34-vuotiaat (52%) ja ylioppilastutkinnon suorittaneet (44%), voidaan kirjastopalveluiden merkityksen vähenemisen internetin vuoksi ainakin jossain määrin arvioida vähentävän myös kirjastokäyntien määrää erityisesti korkeasti koulutettujen ja 25-34-vuotiaiden ryhmässä.

11.3 Kirjasto yleisten tavoitteiden edistäjänä

Yleinen kirjasto näyttäisi onnistuneen melko hyvin laissa määriteltyjen tavoitteidensa toteuttamisessa. Kuntalaiset arvioivat kirjaston onnistuneen edistämään vähintään melko hyvin erityisesti kirjallisuuden ja taiteen harrastusta (86%), jatkuvan tietojen kehittämistä (77%), jatkuvan taitojen kehittämistä (61%), tasavertaista pääsyä informaatioon (87%), elinikäistä oppimista (80%), demokratian edistämistä (64%) ja hyvinvoinnin edistämistä (73%) (Luku 8).

Erityisesti kirjastoa aktiivisimmin käyttävät korkeasti koulutetut ja naiset olivat useimmin sitä mieltä, että kirjasto oli onnistunut hyvin näissä tavoitteissa. Iän mukaan tarkasteltuna vastanneiden käsitykset olivat positiivisimmat 25-54-vuotiaiden joukossa.

11.4 Kirjaston hyödyt

Yleiset kirjastot hyödyttävät kuntalaisia erityisesti kaunokirjallisuuden (71%) ja tietokirjallisuuden (67%) tarjoajana sekä vapaa-ajan opiskelussa ja itseopiskelussa (58%). Kirjastopalvelut hyödyttivät myös muun muassa matkailuun ja lomanviettoon (45%), terveyteen (43%), kulttuuriharrastuksiin (42%) ja ammatissa kehittymiseen (44%) liittyvissä asioissa (Luku 9.2).

Tulokset muistuttavat aiempia tutkimuksia, joiden mukaan yleinen kirjasto hyödytti eniten viihdelukemisen hankinnassa sekä vapaa-ajan vietossa ja harrastuksissa (Lance ja kumppanit 200; Vavrek 2000). Tulokset myös vahvistavat aiemmat havainnot kirjaston keskeisestä hyödystä opiskelussa ja työssä (Chen ja Hernon 1982; Lance ja kumppanit 2001; McClure ja Bertot 1998).

Kun hyödyt tiivistettiin arkeen, kulttuuriharrastuksiin ja uratavoitteisiin liittyviin hyötyihin, vähemmän koulutetut, keski-ikäiset sekä työntekijät ja yrittäjät kokivat eniten hyötyä kirjastopalveluista arjen askareissa. Nuorille, ylioppilastutkinnon suorittaneille kirjasto ei ollut keskeisin arjen toimissa.

Hyöty kulttuuriharrastuksissa oli puolestaan yleisintä nuorten, opiskelijoiden ja ylioppilastutkinnon suorittaneiden ryhmissä. Vähiten kirjastopalveluista kulttuuriharrastuksissa kokivat hyötyvänsä yli 65-vuotiaat, kansakoulun käyneet ja eläkeläiset. Koettu hyöty kulttuuriharrastuksissa lisääntyi ylioppilastutkinnon suorittaneiden ryhmässä eläkkeelle siirtymisen myötä (Luku 9.3). Myös Lance ja kumppaneiden (2001) mukaan korkeasti koulutetut hyötyivät kirjastosta eniten viihdelukemiseen liittyen. Iän suhteen Lance ja kumppanit kuitenkin havaitsivat viihdelukemisen olevan sitä yleisempää mitä vanhempia oltiin.

Kirjojen lukemisaktiivisuuden havaittiin olevan voimakkaasti yhteydessä kulttuuriharrastuksissa koettuihin kirjastopalvelujen hyötyihin. Mitä enemmän luettiin, sitä hyödyllisemmäksi kirjastopalvelut koettiin erityisesti kulttuuriharrastuksissa. Vanhemmat ikäluokat, miehet ja keski- tai peruskoulun käyneet kokivat hyötyneensä kirjastopalveluista kulttuuriharrastuksissa sitä enemmän, mitä enemmän olivat lukeneet kirjallisuutta.

Uratavoitteissa kirjaston palveluista hyötyivät eniten 25-44-vuotiaat, joiden voi olettaa osallistuvan myös aktiivisesti työelämään. Myös ylioppilastutkinnon suorittaneet, sekä johtajat ja ylemmät toimihenkilöt kokivat hyötyneensä kirjastosta runsaasti, kun taas vähän hyötyä uratavoitteissa saivat yrittäjät. Tulokset ovat jossain määrin yhtenevät Lance ja kumppaneiden (2001) kanssa, joiden mukaan koulu- tai työtehtävää varten hyödyllistä tietoa löysi eniten alle 24-vuotiaat.

Mitä enemmän kirjastopalveluita käytettiin, sitä useammin kirjastopalvelut koettiin hyödyllisiksi. Erityisesti aineistojen lainauksen ($r=.45$) ja kirjaston käyttötiheyden ($r=.44$) havaittiin olevan yhteydessä kirjaston kulttuurihyötyihin. Kirjastopalveluiden käyttö kirjastossa oli puolestaan voimakkaimmin yhteydessä uralla koettuihin hyötyihin ($r=.19$).

11.5 Kirjaston asema kanavien välisessä kilpailussa

Muiden kanavien käyttötiheyden ei havaittu vähentävän kirjastonkäyttöä tai hyötykokemuksia. Ne jotka käyttivät usein muita kanavia tietyllä elämänalueella, kokivat myös kirjastopalvelut hyödyllisiksi vastaavassa tarkoituksessa. Näyttää siis siltä, että muiden kanavien runsas hyödyntäminen uralla, arjen askareissa tai vapaa-ajan harrastuksissa ei korvaa kirjastoa ja sen koettua antia näissä tehtävissä, vaan pikemminkin vahvistaa sitä.

Kaikilla tarkastelluilla elämänalueilla internetiä ahkerasti käyttävä yleisö oli kuitenkin suurempi kuin kirjastoa ahkerasti käyttävä yleisö. Internetin ahkeraa käyttöä tarkastellen voidaan sanoa, että kirjasto pystyy jossain määrin kilpailemaan sen kanssa opiskeluun, arjen toimiin, sekä vapaa-ajan toimiin ja harrastuksiin liittyvässä tiedonhankinnassa. Työssä internet on puolestaan selvästi keskeisempi kanava. Perhe ja ihmissuhteissa molempien kanavien käyttö on puolestaan vähäistä.

Tulokset myös vahvistavat, että kanavien käyttö näyttäisi kumuloituvan. Jos ylipäätään käytetään jotain kanavaa tiedonhankintaan, vaikuttaa se aktiivisesti myös muiden kanavien käyttöön. Näyttää siltä, että kirjasto ja internet täydentävät toisiaan, eivätkä ainakaan vielä kilpaile suuremmissa määrin keskenään. Tätä tukee myös Robinsonin (2010) tutkimus informaatioteknologioiden käyttäjien vapaa-ajan aktiviteetteihin osallistumisesta. Robinsonin mukaan sitä aktiivisemmin käydään elokuvissa, sekä harrastetaan kulttuuriharrastuksia ja urheilua eri muodoissa, mitä enemmän käytetään internetiä. Ainoastaan useita tunteja tietokoneen ääressä viettävillä aikaa ei enää jää muille aktiviteeteille (Robinson ja Martin 2008).

Kirjastoa käyttämättömillä näyttää kuitenkin olevan selvästi negatiivisempi käsitys kirjastopalveluista ja positiivisempi kuva puolestaan internetin ominaisuuksista kuin kirjastoa käyttävillä. Kirjastoa käyttämättömät pitävät internetiä merkittävästi nopeampana ja vaivattomampana tietokanavana kuin kirjastoa. Käyttäjät puolestaan pitävät kirjastoa merkitsevästi edullisempänä ja luotettavampana tietokanavana kuin internetiä ei-käyttäjien verrattuna. Näyttää siis siltä, että kirjastoa käyttämättömille on ominaista se, että he pitävät internetiä huomattavasti kirjastoa vaivattomampana ja nopeampana tietokanavana, joka ei kuitenkaan kovin suurella määrällä jää jälkeen kirjaston taloudellisuudesta tai luotettavuudesta.

11.6 Jatkotutkimusaiheita

Tulokset osoittivat koettujen hyötyjen ryhmittyvän kolmeksi ulottuvuudeksi, arjen, kulttuuriharrastusten ja uran hyödyiksi. Näitä hyötytyyppejä selittivät jossain määrin toisistaan poikkeavat tekijät. Se, millaisia hyötyjä ihmiset kokivat saavansa kirjaston palveluista, ei ollut selitettävissä yhdenmukaisesti samoilla tekijöillä. Jatkossa pitäisikin luopua tarkastelemasta kirjaston käyttöä tai käyttötarkoituksia yksiaineksisena ilmiönä sekä pyrkiä eriyttämään käyttötarkoitukset, hyödyt ja niihin yhteydessä olevat tekijät. Onkin tarpeen tarkastella kirjastossa asiointia sen käyttötarkoitusten ja hyötyjen kuin asiointitiheyden kannalta.

Tässä tutkimuksessa ei tarkasteltu yleisten kirjastojen vaikuttavuutta, joka onkin kova päähkinä purtavaksi. Jotta vaikutuksia voitaisiin mitata, tulisi olla mahdollista määritellä selkeästi, millä tavoin kirjaston palvelujen voi ajatella vaikuttavan henkilön toimintaan tai toimintakykyyn, esimerkiksi opiskelun tehostumiseen, itsensä kehittämiseen, ammattitaidon kohentamiseen tai arjen paineista toipumiseen. Tämän selvittyä olisi pystyttävä luomaan tutkimusasetelma, jossa voidaan verrata kirjaston palveluja käyttävien toimintojen tai

toimintakyvyn muutosta niiden muutokseen, jotka eivät näitä palveluja käytä. Pulmista huolimatta tällaisen tutkimuksen toteuttamiseksi tulisi ponnistella.

Vaikuttavuuden tutkimuksissa, kuten muissakin tutkimuksissa, olisi paikallaan tarkastella vain tiettyä kirjaston palvelua tarkemman käsityksen saamiseksi tarkastelun kohteesta. Mielestämme linssin alle olisi otettava yleisen kirjaston ylivoimaisesti suosituin tuote, kirjallisuus. Kuntalaiset kokivat saaneensa selvästi useimmin hyötyä nimenomaan kauno- tai tietokirjallisuuden lukemisesta. Kirjallisuuden lukemisella on monenlaisia hyötyjä kuten itsensä kehittäminen, vapaa-ajan opinnot, arjen paineista irtautuminen, viihtyminen sekä esteettiset elämykset. Kirjaston vaikuttavuutta voisi tarkastella vaikkapa havainnoimalla lainaamisen ja lukemisen hyvinvointivaikutuksia, mitä ne sitten ovatkaan. Tässä tutkimuksessa havaitsemamme hyödyt voisivat toimia vaikutusten määrittelyn lähtökohtana.

Kunnallisen kirjaston palveluja on viime vuosina kehitetty voimakkaasti. Erityisesti digitaaliset palvelut ovat olleet työn alla. Yksi keskeisiä kehittämisen kohteita ovat olleet kaunokirjallisuuden löytämiseen liittyvät palvelut ja välineet. Lukijalle on tarjolla muitakin keinoja löytää mieluista luettavaa kuin tietää tekijän tai teoksen nimi tai haeskella satunnaisesti hyllyiltä. Rikastetut näyttöluettelot tarjoavat uusia reittejä kaunokirjallisuuden luo kuten asiasanat, kansitekstit, suositukset sekä hae samanlaisia teoksia –toiminto.

Näihin kehittämiskohteisiin on investoitu runsaasti resursseja siinä toivossa, että ne auttaisivat kirjastossa asioivaa saamaan parempaa ja tehokkaampaa palvelua. Kaunokirjallisuuden uusien hakuvälineiden otaksutaan tukevan lukijaa löytämään aikaisempaa helpommin ja tehokkaammin antoisaa luettavaa, hyviä kirjoja. Mutta onko näin? Auttavatko uudet välineet, avaavatko ne sujuvamman väylän saada käsille kiinnostavaa kirjallisuutta? Emme tiedä, toimivatko uudet fiktion haun neuvot niin kuin niiden toivotaan, ja onko investoinneista hyötyä lukijoiden kannalta. Aihepiiri on täysin tutkimatta niin meillä kuin maamme ulkopuolellakin. Olisikin tähdellistä tutkia, missä määrin uudet kaunokirjallisuuden haun apuvälineet auttavat lukijoita löytämään itseään kiinnostavaa kirjallisuutta. Tällainen arviointi loisi sekä ideoita kehittämään fiktion hakujärjestelmiä että urauurtavaa tutkimustietoa.

12 Kirjastolaissa määriteltyjen tavoitteiden toteutuminen

Tässä luvussa tarkastelemme, miten tutkimustulosten perusteella yleisten kirjastojen laissa määriteltyjen tavoitteiden voi arvioida toteutuneen. Kirjastolain (1998) mukaan ”yleisten kirjastojen kirjasto- ja tietopalvelujen tavoitteena on edistää väestön yhtäläisiä mahdollisuuksia sivistykseen, kirjallisuuden ja taiteen harrastukseen, jatkuvaan tietojen, taitojen ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseen, kansainvälistymiseen sekä elinikäiseen oppimiseen.” Lisäksi ”Kirjastotoiminnassa tavoitteena on edistää myös virtuaalisten ja vuorovaikutteisten verkkopalvelujen ja niiden sivistyksellisten sisältöjen kehittymistä.”

12.1 Kirjallisuuden ja taiteen harrastuksen edistäminen

Kysyttäessä kuntalaisten mielipidettä, miten yleiset kirjastot ovat onnistuneet kirjallisuuden ja taiteen harrastuksen edistämisessä, oli vastaus varsin myönteinen. Peräti kolmannes arvioi kirjastojen onnistuneen tässä tehtävässä erittäin hyvin ja puolet melko hyvin. Alle 25-vuotiaat sekä yli 54-vuotiaat arvioivat kirjastoa tässä tehtävässä kaikkein kriittisimmin.

Peruskoulutus erotteli selvästi käsityksiä. Ylioppilastutkinnon suorittaneista peräti 43% arvioi kirjastojen onnistuneen erittäin hyvin kirjallisuuden ja taiteen harrastamisen edistämisessä, kun taas matalimmin koulutetuilla vastaava osuus oli yli 10 prosenttiyksikköä pienempi.

Käsitys kirjastoista erityisesti kirjallisuuden harrastuksen edistäjänä näyttäisi olevan yhteydessä myös kirjastonkäyttöön sekä arvioihin kirjastopalveluista saatuihin hyötyihin. Lähes puolet (45%) kuntalaisista oli hyötynyt kirjastopalveluista usein kaunokirjallisuuden lukemisessa ja kolmannes (34%) tietokirjallisuuden lukemisessa. Kauno- ja tietokirjallisuuden lukemisen havaittiin olevan vahvasti yhteydessä erityisesti muun muassa kirjaston hyötyihin kulttuuriharrastuksissa (Luku 9.2).

Kulttuurihyötyjä kokivat eniten erityisesti ylioppilastutkinnon suorittaneet (Luku 9.3.2). Ylioppilastutkinnon suorittaneet olivat myös ahkerimpia kirjastonkäyttäjiä (Luku 7.1) ja aktiivisimpia kirjastopalvelujen käyttäjiä (Luku 7.3.3).

Korkeimmin koulutetut ovat ahkerimpia kirjastonkäyttäjiä, sekä omaavat positiivisimman käsityksen kirjastosta kirjallisuuden ja taiteen harrastuksen edistäjänä kuin alemman koulutuksen saaneet. Palvelun käytön ja tuntemuksen voidaan olettaa vahvistavan positiivisia käsityksiä palvelun laadusta sekä siitä saaduista

hyödyistä. Kaunokirjallisuuden ja taiteen harrastusten voidaan olettaa olevan jossain määrin sidoksissa koulutukseen, jolloin erityisesti ylioppilastutkinnon suorittaneet saavat opetuksen myötä vahvemman kannustuksen lukemiseen ja taideharrastuksiin.

12.2 Elinikäinen oppiminen sekä jatkuva tietojen ja taitojen kehittäminen

Kuntalaisista kolmannes (31%) arvioi kirjastojen onnistuneen erittäin hyvin ja puolet (49%) melko hyvin elinikäisen oppimisen edistämiseksi (Luku 6). Vastaavasti neljännes (25%) arvioi hyötynensä kirjastopalveluista usein ja kolmannes joskus (33%) vapaa-ajan opiskelussa ja itseopiskelussa, minkä voidaan olettaa vaikuttavan kokemukseen kirjastosta elinikäisen oppimisen edistäjänä (Luku 9.1). Selkein ero käsityksissä esiintyi sukupuolten välillä, sillä miehistä neljännes (25%) ja naisista yli kolmannes (35%) arvioi kirjaston onnistuneen erittäin hyvin elinikäisen oppimisen edistämiseksi.

Kirjasto näyttäisi onnistuneen myös edistämään jatkuvaa tietojen kehittämistä. Peräti neljännes (24%) arvioi yleisten kirjastojen onnistuneen tässä tavoitteessa erittäin hyvin ja puolet (53%) arvioi kirjastojen onnistuneen melko hyvin (Luku 8). Kysyttäessä mitä kanavaa kuntalaiset käyttivät useimmin eri tarkoituksiin (Kysymys 12), vastasi noin kolmannes käyttävänsä kirjastoa syventääkseen tietämystään eri asioista (38%) ja oppiakseen uusia asioita (32%) (Luku 6). Ainoastaan internet oli suuremmalle osuudelle useimmin käytetty kanava näissä tarkoituksissa. Kolmannes kuntalaisista myös arvioi hyötynensä kirjastopalveluista usein ja kolmannes joskus tietokirjallisuuden lukemisessa (Luku 9.1). Kirjastoa pidetään myös erittäin luotettavana tiedon tarjoajana (Luku 5).

Uusien taitojen oppimisessa kirjasto on myös ensisijainen kanava neljännekselle kuntalaisista (Luku 6). Kirjasto jatkuvan taitojen kehittämisen edistäjänä sai pienemmän kannatuksen kuin tietojen kehittämisen edistäjänä. Puolet (49%) arvioi kirjastojen onnistuneen tässä tehtävässä melko hyvin. Kirjastopalvelujen taitoja koskevat hyödyt eivät vastaavasti olleet kärkisijoilla hyötyjen joukossa. Kuntalaisista noin kolmannes arvioi hyötynensä ainakin joskus kirjastopalveluista esimerkiksi työtehtävien suorittamisessa (37%), kodinhoitotöissä (27%) ja luovassa toiminnassa (31%).

Kaiken kaikkiaan kirjasto näyttäisi siis olevan luotettu ja suosittu tiedon tarjoaja. Kuitenkin erityisesti miehille kohdistuviin toimiin olisi syytä panostaa, jotta he löytäisivät kirjastosta itseään hyödyttäviä palveluita. Oletettavasti kirjastolla ei nykyisellään ole arjen hyödyissä mitattuna paljoa tarjottavaa alle 35-vuotiaille miehille.

Kirjasto kilpailee jatkuvan taitojen kehittämisen tukijana jossain määrin internetin kanssa. Vaikka kirjasto oli monelle ensisijainen kanava uusien taitojen oppimisessa, niin internet oli kuitenkin keskeisin kanava haettaessa tietoa tai neuvoja käytännön ongelmiin ja tilanteisiin. Internetistä näyttäisi ylipäättään muodostuneen käytetympi kanava hankittaessa tietoa tai aineistoa yksittäisistä faktoista tai käytännön ongelmien avuksi (Luku 6).

12.3 Yhteenkuuluvuus ja yhteisöllisyys, monikulttuurisuus sekä kansainvälistyminen

Yhteenkuuluvuuden ja yhteisöllisyyden, monikulttuurisuuden sekä kansainvälistymisen edistäminen eivät näytä olevan kirjaston vahvuuksia (Luku 8). Vaikka suurin osa vastanneista (35-41%) arvioi kirjaston onnistuneen näiden tavoitteiden edistäjänä melko hyvin, oli erittäin hyvin vastanneiden osuus (7-15%) selvästi pienempi muihin tavoitteisiin verrattuna. Näiden tavoitteiden osalta noin neljännes ei myöskään osannut arvioida kirjaston onnistumista lainkaan, mikä osoittanee, ettei kirjaston mielletty olevan erityinen yhteenkuuluvuuden ja yhteisöllisyyden, monikulttuurisuuden sekä kansainvälistymisen edistäjä.

Yhtenä yhteenkuuluvuuden ja yhteisöllisyyden mittarina voidaan pitää toisten ihmisten arvojen, asenteiden ja käsitysten ymmärtämistä (Luku 6). Ystävät ja sukulaiset olivat useimmin käytetty kanava kolmannekselle kuntalaista (32%) etsittäessä tietoa toisten ihmisten arvojen, asenteiden ja käsitysten ymmärtämiseksi, sitten sanoma- ja aikakauslehdet (20%) sekä kirjasto (19%). Kirjasto kilpailee siten useimmin käytetyn kanavan asemasta niin lehtien kuin henkilökontaktien kanssa.

Kirjastot saattavat kuitenkin edistää muun muassa yhteisöllisyyttä välillisesti. 55% vastanneista käyttää lehtilukusaleja ja 52% viettää aikaansa kirjastossa vähintään muutaman kerran vuodessa. Kirjasto on siten monelle lehtienlukukanava ja mahdollinen kohtaamispaikka. Vaikka kuntalaiset eivät siis mieltäisi kirjastoa suoraan yhteisöllisyyden ja yhteenkuuluvuuden vahvistajana, tarjoaa yleinen kirjasto kuitenkin tähän puitteet.

12.4 Demokratia, hyvinvointi ja tasavertainen pääsy informaatioon

Kuntalaisista noin kolmannes (30%) arvioi, että yleinen kirjasto on onnistunut erittäin hyvin demokratian edistämässä, ja suunnilleen vastaava osuus (34%) arvioi onnistutun melko hyvin. Puolet kuntalaisista (50%) arvioi kirjastojen onnistuneen erittäin hyvin tasavertaisen informaatioon pääsyn edistämässä ja reilu kolmannes melko hyvin (37%). Neljänneksen (27%) mielestä kirjasto on onnistunut hyvinvoinnin edistäjänä erittäin hyvin ja joka toisen mielestä (46%) melko hyvin.

Yleinen kirjasto siis mielletään keskeiseksi demokratian, hyvinvoinnin ja tasavertaisen informaation pääsyn edistäjäksi. Tätä käsitystä osaltaan heijastaa kirjastojen aktiivinen käyttö vapaa-ajan opiskeluun ja itseopiskeluun (Luku 9.1). Sivistynyt ja tietävä kansalainen ovat demokratian perusedellytyksiä. Positiiviset arviot kirjaston tarjoaman tiedon luotettavuudesta ja käytön edullisuudesta liittyvät informaation tasavertaiseen saatavuuteen.

Sukupuolten välillä on selvä noin 10 prosenttiyksikön ero käsityksissä kaikkien kirjaston tavoitteiden toteutumisessa (Luku 8). Naiset arvioivat tavoitteiden toteutuneen paremmin. Ero ylioppilastutkinnon ja alemman peruskoulutuksen suorittaneiden välillä on vielä suurempi (Taulukko 18). Korkeammin koulutetut katsoivat tavoitteiden toteutuneen paremmin. Kun vastaavasti naiset ja ylioppilastutkinnon suorittaneet ovat tulosten perusteella aktiivisempia kirjastonkäyttäjiä kuin miehet ja vähän koulutetut, nousee esille kysymys kirjastojen mahdollisesta naisistumisesta. Kirjastoa käyttävä korkeasti koulutettu naisenemmistö arvioi suosimansa kanavan mahdollisesti positiivisemmin kuin kirjastoa vähemmän käyttävät alemman peruskoulutuksen suorittaneet ja miehet.

On ymmärrettävää, että palvelua käyttävillä on usein positiivisempi kuva palvelun hyödyistä. Tulos sinällään kuitenkin osoittaa, että kirjastot eivät välttämättä ole onnistuneet toivotulla tavalla esimerkiksi demokratian ja tasavertaisen informaatioon pääsyn osalta, jos käsitykset eivät saa yhtäläistä kannatusta sukupuolten ja eri peruskoulutuksen saaneiden kesken.

13 Tulokset kirjastostrategioiden valossa

Opetusministeriön (2003) Kirjastostrategia 2010:ssä on luotu suunta vuoteen 2010 asti. Tuolloin katsottiin tarpeelliseksi panostaa hybridikirjastoihin, jotka tarjoavat perinteisen palvelutoiminnan lisäksi digitaalisia aineistoja. Tätä tukemaan suunniteltiin muun muassa kansainvälisten standardien käyttöönottoa, alan koulutuksen painottamista verkkopalveluita silmälläpitäen, aineistojen digitoimista sekä opettajien tiedonhallintataitojen kohentamista kirjastojen tuella.

Tulosten perusteella aktiiviset kirjastonkäyttäjät ovat myös aktiivisia internetin käyttäjiä, joten hybridikirjastopalvelut ovat perusteltuja (Luku 10.4). Kuntalaiset myös käyttävät kirjaston verkkopalveluita kirjaston ulkopuolelta, mikä osoittaa digitaalisten palveluiden olevan suosittua (Luku 7.2). Myös kirjastojen osallistuminen tiedonhallintataitojen tukemiseen on perusteltua, sillä kirjaston vahvuuksia ovat tietämyksen syventäminen eri asioissa, sekä uusien asioiden ja taitojen oppiminen (Luku 6).

Kirjastostrategia 2010:ssä mainitaan, että monet perinteiset palvelut säilyvät hybridikirjastoissa ennallaan. Nyt tehdyn tutkimuksen perusteella suosituimpia perinteisiä käyttömuotoja ovat kirjojen lainaus, lehtien lukeminen, ajanvietto kirjastossa sekä palveluiden käyttö internetissä (Luku 7.2). Kirjojen lukeminen kirjastossa, musiikin tai muiden multimedia tallenteiden käyttö ja lainaus sekä internetin käyttö on kuitenkin vähäisempää.

Ilmaisen tai vähintään edullisen musiikki- ja kuvatalenteiden tarjonta internetissä on yleistynyt voimakkaasti. Internet on myös saatavilla yhä useammissa talouksissa, joten näiden palveluiden kirjastossa tapahtuvan käytön sekä aineistojen lainauksen voi olettaa entisestään vähentyvän. Vaikka kirjaston keskeinen yhteiskunnallinen tavoite on informaation tasa-arvoinen saatavuus, on kuitenkin resurssien puitteissa syytä miettiä, miten mielekästä on pitää yllä vähemmän käytettyjä toimintoja kuten musiikkikirjastoja ja multimediatallenteiden lainausta.

Opetusministeriön kirjastopolitiikka 2015:ssä (2009) on luotu strategiset suuntaviivat tuleville vuosille. Strategiassa muun muassa painotetaan kirjaston merkitystä digitaalisen kuilun ja tiedollisen syrjäytymisen vähentäjänä, sekä kirjastohenkilökunnan asiantuntijuuden merkitystä asiakaspalvelussa. Verkkopalvelut nähdään kirjaston kilpailijoina, joille voidaan pärjätä yleisten kirjastojen tarjoamalla osaamisella ja laadulla. Kirjasto nähdään myös muun muassa opiskelua ja työskentelyä tukevana tilana ja tapaamispaikkana.

Digitaalisella kuilulla voidaan tarkoittaa yhteiskunnan jakautumista niihin, joilla on käytössään tietokone ja internet-yhteys, ja niihin, joilla tätä ei ole. Usein tämä tarkoittaa myös jakautumaa niihin, jotka osaavat ja haluavat käyttää tietokonetta, sekä niihin, joilta puuttuu tietokoneenkäytön perustaidot ja halu sen oppimiseen. Esimerkiksi iän on havaittu erottelevan tietokoneen käyttöä siten, että yli 65-vuotiaista peräti kaksi kolmannelta (65%) ei käytä tietokonetta koskaan vapaa-ajalla, kun taas alle 25-vuotiaista vain yksi prosentti ei käytä tietokonetta (Zacheus 2008). Kun vastaavasti väestön peruskoulutuksen taso on matalampi vanhemmissa ikäryhmissä, on tietokoneen käyttö myös yhteydessä peruskoulutuksen tasoon. Vanhemmissa ikäpolvissa on enemmän vähiten koulutettuja ja siten myös vähiten tietokonetta käyttäviä.

Digitaalinen kuilu näkyy lähinnä luvun 4.3 tuloksissa. Internetiä käyttävät niukimmin vanhat ja vähiten koulutetut. Lisäksi kanavien käytön kasaantumisen perusteella digitaalinen kuilu ja tiedollinen syrjäytyminen näyttävät myös olevan toisiinsa yhteydessä. Kirjastossa harvoin asioivat käyttävät myös vähän internetiä (Luku 10.4). Mitä vähemmän eri kanavia käytetään tiedonhankintaan sitä niukempaa ja yksipuolisempaa tiedollinen aktiivisuus on.

Keskeisin ongelma digitaalisen syrjäytymisen kannalta on tietokonetta ja internetiä käyttämättömien opastaminen verkkomedian käyttäjiksi. Kirjaston verkkopalveluiden lisääminen ei yksistään takaa digitaalisesti syrjäytyneiden aktivoitumista tietokoneiden ja internetin käyttäjinä. Kirjaston pitäisikin ensin saada kirjastoa käyttämättömät kirjastonkäyttäjiksi pystyäkseen esimerkiksi lisäämään vanhempien ja vähän koulutettujen tietokoneen käyttöä tietokoneenkäytön koulutuksen avulla.

Lähteet

- Case, D. (2007). *Looking for Information: A Survey of Research on Information Seeking, Needs, and Behavior*. 2nd ed. Elsevier: Oxford.
- Chen, C. ja Hernon, P. (1982). *Information seeking*. New York: Neal-Schuman Publishers, Inc.
- Chulef, A., Read, S. ja Walsh, D. (2001). A hierarchical taxonomy of human goals. *Motivation and Emotion*, 25, 191-232
- Debono, B. (2002). Assessing the social impact of public libraries: what the literature is saying. *APLIS*, 15(2), 80.
- Eskola, K. (1975). *Suomalaisten kulttuuriharrastukset*. Valtion kirjallisuustoimikunnan lukemisharrastustutkimuksen I osareportti. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Eskola, K. (1979). *Suomalaiset kirjanlukijoina*. Tammi, Helsinki.
- Huysmans, F., & Hillebrink, C. (2008). *The future of the Dutch public library: Ten years on*. The Hague: SCP.
- Kiiskinen, U., Vehko, T. ja Matikainen, K. (2008). Terveiden edistämisen mahdollisuudet: Vaikuttavuus ja kustannusvaikuttavuus. *Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2008:1*. Saatavana verkossa: http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/_julkaisu/1064075
- Konu, A., Rissanen, P., Ihantola, M. ja Sund, R. (2009). "Vaikuttavuus" suomalaisissa terveydenhuollon tutkimuksissa. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 46:285-297. Saatavana verkossa: <http://ojs.tsv.fi/index.php/SA/article/view/2606>
- Lance, K. C., Steffen, N. O., Logan, R., Rodney, M. J., & Kaller, S. (2001). *Counting on results: new tools for outcome-based evaluation of public libraries*. Aurora, CO: Bibliographical Center for Research. Available at <http://www.lrs.org/documents/cor/CoRFin.pdf> (Accessed February 2002).
- Liikanen, H-L. (2010) *Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia*. Opetusministeriön julkaisuja 2010:1. Saatavana verkossa:

http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2010/Taiteesta_ja_kulttuurista_hyvinvointia.html

Lotti, L. (1981). Suomalaisten vapaa-ajanvietto vuosina 1970, 1975 ja 1980. Suomen Gallup oy, Helsinki.

McClure, C. ja Bertot, J. (1998). Public library use in Pennsylvania: Identifying uses, benefits and impacts. Pennsylvania State Dept. of Education, Harrisburg.

Meegan, S. P., & Berg, C. A. (2001). Whose Life Task Is It Anyway? Social Appraisal and Life Task Pursuit. *Journal of Personality*, 69(3), 363-389. doi: Article.

Meklin, P. (2005). Vaikuttavuuden käsite ja arviointi. Esityskalvot. Perttu-projektin seminaari 27.5.2005. Saatavana verkossa: <http://www.uta.fi/laitokset/tsph/perttu/pdf/meklin.pdf>

Nummenmaa, L. (2008). Käyttätymistieteiden tilastolliset menetelmät. Tammi: Hki

Opetusministeriö (2003). Kirjastostrategia 2010. Opetusministeriön julkaisuja 2003:1. Saatavana verkossa: http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2003/kirjastostrategia_2010?lang=fi&extra_locale=fi

Opetusministeriö (2009). Opetusministeriön kirjastopolitiikka 2015. Opetusministeriön julkaisuja 2009:32. Saatavan verkossa: http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2009/kirjasto_ohjelma.html?lang=fi&extra_locale=fi

Pekola-Sjöblom, M., Helander, V., & Sjöblom, S. (2006). Kuntalainen - kansalainen : Tutkimus kuntalaisten asenteista ja osallistumisesta 1996-2004. Helsinki: : Suomen Kuntaliitto.

Rautava, P., Salanterä, S. ja Helenius, H. (2009). Vaikuttavuuden mittaaminen ja palvelujärjestelmätutkimus. Varsinais-Suomen sairaanhoitopiiri. Saatavana verkossa: http://www.turkuerc.fi/files/163/vaikuttavuus_20090810.pdf

Rees, M. & Paisley, W. (1968). Social and Psychological Predictors of Adult Information Seeking and Media Use. *Adult Education Quarterly* September 19: 11-29.

Robinson, J. (2010). Arts and Leisure Participation Among IT Users: Further Evidence of Time Enhancement Over Time Displacement. *Social Science Computer Review*. doi: 10.1177/0894439310385643

Robinson, J. ja Martin, S. (2008). IT and Activity Displacement: Behavioral Evidence from the U.S. General Social Survey (GSS). *Soc Indic Res* 91:115-139.

Tiihonen, P. (1972). Yhteisöjen ominaisuudet ja yleiset kirjastot. Väitöskirja. Tampereen yliopiston tutkimuslaitos. A. Tutkimuksia n:o 42/1972.

Tilastokeskus (1978). Tilastollisia tiedonantoja 60: Kulttuuritilasto 1977. Tilastokeskus, Helsinki.

Tilastokeskus (2002). Vapaa-aikatutkimus 2002. Saatavana verkossa: <http://www.stat.fi/til/vpa/2002/index.html>

Tilastokeskus (2005). Yksilöllisiä valintoja, kulttuurien pysyvyyttä: Vapaa-ajan muutokset 1981-2002. Mirja Liikkanen, Riitta Hanifi ja Ulla Hannula (toim.). Helsinki: Edita Prima Oy.

Tilastokeskus (2007). Tilastokeskuksen hyvinvointikatsaus 2/2007. Artikkelit saatavana verkossa: http://www.stat.fi/artikkelit/2007/art_2007-06-15_001.html?s=0

Tilastokeskus (2008). Väestön koulutusrakenne 2008. <http://www.stat.fi/til/vkour/2008/index.html>

Tilastokeskus 2009. Väestörakenne. <http://www.stat.fi/til/vaerak/index.html>

TNS Gallup (2008). Kansalaisten käsitykset kulttuuripalveluista 2008. TNS Gallup Oy.

TNS Gallup (2011). Kansalaisten käsitykset kulttuuripalveluista 2011. TNS Gallup Oy.

Vavrek 1995. Rural information needs and the role of the public library. *Library Trends*, 44(1), 21-48.

Vavrek, B. (2000a). Is the American Public Library Part of Everyone's Life? *American Libraries*, 31(1), 60.

Vakkari, P. (1983). Kirjojen lukeminen ja yleiset kirjastotutkimus yleisten kirjastojen käytöstä kirjakanavana. Hki: Kirjastopalvelu.

Zacheus, T. 2008. Suomalaiset ja vapaa-aika. Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja 8.

Liite 1.

Kirjasto kuntalaisen arjessa

Tutkimus yleisten kirjastojen käytöstä
Tampereen yliopisto 2010

Pyydämme Teitä vastaamaan jokaiseen kysymykseen rengastamalla sen vaihtoehdon numeron, joka vastaa Teidän henkilökohtaista mielipidettänne.

Esimerkki vastauksen
merkitsemistavasta:

1 ..... **2** 3

1. Kuinka usein nykyisin käytte yleisessä kirjastossa?

- 1 Viikoittain/lähes viikoittain
- 2 Noin joka toinen viikko
- 3 Noin kerran kuukaudessa
- 4 Muutaman kerran puolessa vuodessa
- 5 Kerran tai kaksi vuodessa
- 6 En lainkaan nykyisin, aiemmin kyllä
- 7 En ole käyttänyt kirjastoa koskaan

2. Onko kirjastossa käyntinne muuttunut jollakin tavoin viime vuosien aikana?

- 1 Lisääntynyt huomattavasti
- 2 Lisääntynyt hieman
- 3 Ei muutosta
- 4 Vähentynyt hieman
- 5 Vähentynyt huomattavasti
- 6 En osaa sanoa

3. Mitä yleisten kirjastojen palveluita olette käyttäneet viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana, ja kuinka usein?

	Vähintään kerran viikossa	Vähintään kerran kuussa	Muutaman kerran puolessa vuodessa	Kerran tai kaksi vuodessa	En ker- taakaan	En osaa sanoa
Lainannut kirjoja	1	2	3	4	5	E
Käynyt lukemassa sanoma- tai aikakauslehtiä	1	2	3	4	5	E
Käynyt lukemassa kirjoja	1	2	3	4	5	E
Käynyt kuuntelemassa musiikkia	1	2	3	4	5	E
Lainannut musiikkia (äänitteitä, nuotteja)	1	2	3	4	5	E
Lainannut videoita, dvd-levyjä tai pelejä	1	2	3	4	5	E
Käyttäneet internetiä kirjastossa	1	2	3	4	5	E
Osallistunut kirjaston järjestämiin tilaisuuksiin	1	2	3	4	5	E
Käyttäneet neuvonta- ja tietopalvelua	1	2	3	4	5	E
Viettäneet aikaa kirjastossa	1	2	3	4	5	E
Käyttäneet kirjaston verkkopalveluita kirjaston ulkopuolelta	1	2	3	4	5	E

4. Kuinka tyytyväinen olette kuntanne nykyisin tarjoamiin kirjastopalveluihin?

	Erittäin tyytyväinen	Melko tyytyväinen	Melko tyytymätön	Erittäin tyytymätön	En osaa sanoa
Yleisesti ottaen/kokonaisuutena	1	2	3	4	E
Kokoelmat, valikoiman laajuus/monipuolisuus	1	2	3	4	E
Neuvonta- ja tietopalvelut	1	2	3	4	E
Tilat ja välineet	1	2	3	4	E
Kirjastojen tavoitettavuus (aukioloajat, etäisyys ym.)	1	2	3	4	E

5. Kuinka tärkeä osa kuntanne palveluita kirjastopalvelut mielestänne nykyisin ovat?

- 1 Erittäin tärkeä osa
- 2 Melko tärkeä
- 3 Ei kovin tärkeä
- 4 Ei lainkaan tärkeä
- 5 En osaa sanoa

6. Onko kirjastopalvelujen merkitys Teille muuttunut Internetin vuoksi?

- 1 Merkitys on kasvanut
- 2 Ei muutosta/säilynyt ennallaan
- 3 Merkitys on vähentynyt
- 4 En osaa sanoa

7. Kuinka hyvin yleinen kirjasto mielestänne edistää kuntalaisten parissa seuraavia asioita?

	Erittäin hyvin	Melko hyvin	Melko huonosti	Erittäin huonosti	En osaa sanoa
Kirjallisuuden ja/tai taiteen harrastusta	1	2	3	4	E
Jatkuvaa tietojen kehittämistä	1	2	3	4	E
Jatkuvaa taitojen kehittämistä	1	2	3	4	E
Yhteenkuuluvuutta ja yhteisöllisyyttä	1	2	3	4	E
Kansainvälistymistä	1	2	3	4	E
Elinikäistä oppimista	1	2	3	4	E
Tasavertaista pääsyä informaatioon	1	2	3	4	E
Demokratiaa	1	2	3	4	E
Monikulttuurisuutta	1	2	3	4	E
Hyvinvointia	1	2	3	4	E

8. Seuraavassa on lueteltu neljä ominaisuutta ja viisi eri tyyppistä tiedonsaantikanavaa. Kuinka hyvin kyseiset ominaisuudet mielestänne sopivat kuvaamaan kutakin tietokanavaa?

		<u>Ominaisuus kuvaa kanavaa..</u>				En osaa sanoa
		Erittäin hyvin	Melko hyvin	Melko huonosti	Erittäin huonosti	
a) <u>INTERNET</u>	Tarjoaa nopean pääsyn informaatioon*	1	2	3	4	E
	Tarjoaa vaivattoman pääsyn informaatioon	1	2	3	4	E
	Käyttö on taloudellisesti edullista	1	2	3	4	E
	Tarjoaa luotettavaa informaatiota	1	2	3	4	E
b) <u>TELEVISIO</u>	Tarjoaa nopean pääsyn informaatioon	1	2	3	4	E
	Tarjoaa vaivattoman pääsyn informaatioon	1	2	3	4	E
	Käyttö on taloudellisesti edullista	1	2	3	4	E
	Tarjoaa luotettavaa informaatiota	1	2	3	4	E
c) <u>LEHDET</u>	Tarjoaa nopean pääsyn informaatioon	1	2	3	4	E
	Tarjoaa vaivattoman pääsyn informaatioon	1	2	3	4	E
	Käyttö on taloudellisesti edullista	1	2	3	4	E
	Tarjoaa luotettavaa informaatiota	1	2	3	4	E
d) <u>YLEINEN KIRJASTO</u>	Tarjoaa nopean pääsyn informaatioon	1	2	3	4	E
	Tarjoaa vaivattoman pääsyn informaatioon	1	2	3	4	E
	Käyttö on taloudellisesti edullista	1	2	3	4	E
	Tarjoaa luotettavaa informaatiota	1	2	3	4	E
e) <u>HENKILÖ-LAhteet**</u>	Tarjoaa nopean pääsyn informaatioon	1	2	3	4	E
	Tarjoaa vaivattoman pääsyn informaatioon	1	2	3	4	E
	Käyttö on taloudellisesti edullista	1	2	3	4	E
	Tarjoaa luotettavaa informaatiota	1	2	3	4	E

(* Informaatiolla tarkoitetaan esimerkiksi asiantietoa, viihdettä ja taidetta)

(** Henkilölähteillä tarkoitetaan sukulaisia, tuttavuuksia tai työtovereita)

9. Kuinka usein koette yleisten kirjastojen palveluista (ml. sähköiset verkkopalvelut) olleen Teille hyötyä seuraavissa asioissa?

	Usein	Joskus	Harvoin	Ei koskaan	En osaa sanoa
Työpaikan etsiminen	1	2	3	4	E
Työtehtävien suorittaminen	1	2	3	4	E
Ammatissa kehittyminen yleensä	1	2	3	4	E
Opintomahdollisuuksien löytäminen	1	2	3	4	E
Jonkin tutkinnon (perus- tai ammatillinen) suorittaminen	1	2	3	4	E
Työhön liittyvä täydennyskoulutus	1	2	3	4	E
Vapaa-ajan opinnot, itseopiskelu	1	2	3	4	E
Kodinhoitotyöt	1	2	3	4	E
Lasten hoito ja kasvatusta	1	2	3	4	E
Asuminen (ml. remontointi, sisustaminen, rakentaminen)	1	2	3	4	E
Kulutus-, talous- ja lakiasiat	1	2	3	4	E
Terveysteen liittyvät asiat	1	2	3	4	E
Matkailu ja lomaviihde	1	2	3	4	E
Sosiaaliset suhteet, ihmissuhteet	1	2	3	4	E
Kaunokirjallisuuden lukeminen	1	2	3	4	E
Tietokirjallisuuden lukeminen	1	2	3	4	E
Kulttuuriharrastukset (elokuvat, musiikki, taide jne.)	1	2	3	4	E
Luova toiminta (soittaminen, laulaminen, käsityöt ym.)	1	2	3	4	E
Ulkoilu, liikunta ja urheilu	1	2	3	4	E
Luontoharrastukset	1	2	3	4	E
Yhteiskuntaan tai historiaan liittyvä harrastus	1	2	3	4	E
Yhteiskunnallisen keskustelun seuraaminen/siihen osallistuminen	1	2	3	4	E
Jossakin muussa asiassa, missä? _____	1	2	3	4	E

10. Mitä yleisten kirjastojen palveluita ollette käyttäneet alla luetelluissa tarkoituksissa viimeksi kuluneen 12 kk aikana? Rengastakaa sopivat vaihtoehdot kunkin käyttötarkoituksen osalta. (yksi tai useampia rengastuksia riville)

	Lainasin kirjoja tai muuta aineistoa	Etsin neuvoa tai tietoa	Käytin kirjaston välineitä tai tiloja	En ole käyttänyt	En osaa sanoa
Palkkatyössä tai yritystoiminnassa	1	2	3	4	E
Opiskelussa (ml. täydennyskoulutus ja vapaa-ajan opiskelu)	1	2	3	4	E
Arkitoimissa (esim. kotityöt, asuminen, terveys)	1	2	3	4	E
Perhe- ja ihmissuhteissa	1	2	3	4	E
Vapaa-ajan toimissa ja harrastuksissa*	1	2	3	4	E

(*esim. kirjojen lukeminen, elokuvien katselu, liikunta, luontoharrastus)

11. Kuinka usein olette käyttänyt seuraavia (tiedonhankinta)kanavia viimeksi kuluneiden 12 kk aikana alla mainittuihin tarkoituksiin?

		Päivittäin/ lähes	Vii- koit- tain	Vähint. kerran kuussa	Muuta- man ker- ran/v.	En ole käyt- tänyt	En osaa sanoa
a) <u>OPISKELUUN</u> liittyvän tiedon tai aineistojen hankkimiseksi (ml. täydennyskoulutus sekä vapaa-aikana ta- pahtuva opiskelu)	Kirjakaupat/kirjojen myyntipisteet	1	2	3	4	5	E
	Internet	1	2	3	4	5	E
	Televisio	1	2	3	4	5	E
	Sanoma- ja aikakauslehdet	1	2	3	4	5	E
	Yleinen kirjasto	1	2	3	4	5	E
	Korkeakoulu- tai erikoiskirjasto	1	2	3	4	5	E
	Sukulaiset, tuttavat tai työtoverit	1	2	3	4	5	E
Asiantuntijat*	1	2	3	4	5	E	
b) <u>PALKKATYÖHÖN TAI</u> <u>YRITYSTOIMINTAAN</u> liittyvän tiedon tai aineistojen hankkimiseksi	Kirjakaupat/kirjojen myyntipisteet	1	2	3	4	5	E
	Internet	1	2	3	4	5	E
	Televisio	1	2	3	4	5	E
	Sanoma- ja aikakauslehdet	1	2	3	4	5	E
	Yleinen kirjasto	1	2	3	4	5	E
	Korkeakoulu- tai erikoiskirjasto	1	2	3	4	5	E
	Sukulaiset, tuttavat tai työtoverit	1	2	3	4	5	E
Asiantuntijat*	1	2	3	4	5	E	
c) <u>ARKITOIMIIN</u> liittyvän tiedon tai aineistojen hankkimiseksi (esim. kotityöt, asu- minen tai terveydestä huolehtiminen)	Kirjakaupat/kirjojen myyntipisteet	1	2	3	4	5	E
	Internet	1	2	3	4	5	E
	Televisio	1	2	3	4	5	E
	Sanoma- ja aikakauslehdet	1	2	3	4	5	E
	Yleinen kirjasto	1	2	3	4	5	E
	Korkeakoulu- tai erikoiskirjasto	1	2	3	4	5	E
	Sukulaiset, tuttavat tai työtoverit	1	2	3	4	5	E
Asiantuntijat*	1	2	3	4	5	E	
d) <u>PERHE- JA IHMIS-</u> <u>SUHTEISIIN</u> liittyvän tiedon tai aineistojen hankkimiseksi	Kirjakaupat/kirjojen myyntipisteet	1	2	3	4	5	E
	Internet	1	2	3	4	5	E
	Televisio	1	2	3	4	5	E
	Sanoma- ja aikakauslehdet	1	2	3	4	5	E
	Yleinen kirjasto	1	2	3	4	5	E
	Korkeakoulu- tai erikoiskirjasto	1	2	3	4	5	E
	Sukulaiset, tuttavat tai työtoverit	1	2	3	4	5	E
Asiantuntijat*	1	2	3	4	5	E	
e) <u>VAPAA-AJAN TOIMIIN</u> <u>TAI HARRASTUKSIIN</u> liittyvän tiedon tai aineistojen hankkimiseksi (esim. kirjojen lukeminen, elokvien katselu tai mu- siikin kuuntelu, liikunta, luontoharrastus)	Kirjakaupat/kirjojen myyntipisteet	1	2	3	4	5	E
	Internet	1	2	3	4	5	E
	Televisio	1	2	3	4	5	E
	Sanoma- ja aikakauslehdet	1	2	3	4	5	E
	Yleinen kirjasto	1	2	3	4	5	E
	Korkeakoulu- tai erikoiskirjasto	1	2	3	4	5	E
	Sukulaiset, tuttavat tai työtoverit	1	2	3	4	5	E
Asiantuntijat*	1	2	3	4	5	E	

(* Asiantuntijoilla tarkoitetaan tässä esimerkiksi lääkäreitä, opettajia, viranomaisia tai myyjiä)

12. Mitä näistä kanavista käytätte useimmin seuraaviin tarkoituksiin? Rengastakaa kunkin tarkoituksen osalta (kul-takin vaakariviltä) useimmin käyttämänne kanava (mikäli ette ole käyttänyt kyseiseen tarkoitukseen mitään ka-navaa, jättäkää rivi tyhjäksi).

	Inter-net	Tele-visio	Leh-det	Yleinen kirjasto	Sukulai-set/tutut
Saadakseni tietoa yksittäisistä faktoista	1	2	3	4	5
Hankkiakseni tietoa tai neuvoja käytännön ongelmiin/tilanteisiin	1	2	3	4	5
Saadakseni tietoa kiinnostavista aihepiireistä	1	2	3	4	5
Pysyökseni ajan tasalla	1	2	3	4	5
Syventääkseni tietämystäni eri asioista	1	2	3	4	5
Oppiakseni uusia asioita	1	2	3	4	5
Oppiakseni uusia taitoja	1	2	3	4	5
Ymmärtääkseni paremmin itseäni	1	2	3	4	5
Ymmärtääkseni toisten ihmisten arvoja, asenteita ja käsityksiä	1	2	3	4	5
Saadakseni puheenaiheita tuttavapiirissä keskustellakseni	1	2	3	4	5
Viihtyäkseni tai kuluttaakseni joutohetkiäni	1	2	3	4	5
Irtaantuakseni arjen paineista	1	2	3	4	5
Nauttiakseni kaunokirjallisuudesta ja taiteesta	1	2	3	4	5

13. Miten yleensä etsitte kirjoja tai muuta aineistoa yleisestä kirjastosta?

	Usein	Jos-kus	Har-voin	Ei kos-kaan	En osaa sanoa
Tiedän teoksen tai tekijän nimen	1	2	3	4	E
Haeskelen löytöjä hyllyistä	1	2	3	4	E
Katselen palautetun aineiston hyllyistä	1	2	3	4	E
Käytän kirjaston luetteloita	1	2	3	4	E
Kysyn neuvoa kirjastonhoitajalta	1	2	3	4	E
Poimin esille laitetuista teoksista	1	2	3	4	E

- 14a. Kuinka monta kirjaa (oppikirjat pois lukien) arvi-
oitte lukeneenne yhteensä viimeksi kuluneen
12 kk aikana?

Yhteensä noin _____ kpl

- 14b. Kuinka monta näistä lukemistanne kirjoista arvi-
onne mukaan oli tietopuolisia kirjoja?

Noin _____ kpl

15. Entä kuinka suuri osa lukemistanne
kirjoista oli lainattu yleisestä kirjas-
tosta?

Ilmoittakaa likimääräinen
prosenttiluku (0 - 100 %)

Noin _____ prosenttia

16. Oletteko käynyt viimeksi kuluneen puolen vuoden aikana seu-
raavissa tilaisuuksissa?

	Kyllä	En	En osaa sanoa
Teatteriesityksessä	1	2	E
Klassisen musiikin konsertissa	1	2	E
Kevyen musiikin konsertissa	1	2	E
Elokuviissa	1	2	E
Taidemuseossa tai taidenäyttelyssä	1	2	E

TAUSTATIEDOT AINEISTON TILASTOLLISTA RYHMITTELYÄ VARTEN

Sukupuoli

- 1 Mies
- 2 Nainen

Asuinkunnan koko

- 1 Alle 4 000 asukasta
- 2 4 000 - 8 000 asukasta
- 3 8 000 - 30 000 asukasta
- 4 30 000 - 80 000 asukasta
- 5 Yli 80 000 asukasta

Asuinalueenne tyyppi

- 1 Kaupungin keskusta, kantakaupunki
- 2 Kaupungin lähiö, esikaupunkialue
- 3 Maaseudun taajama, asutuskeskus
- 4 Maaseudun haja-asutusalue

Maakunta, jonka alueella asutte

- 1 Uusimaa
- 2 Itä-Uusimaa
- 3 Varsinais-Suomi
- 4 Satakunta
- 5 Häme
- 6 Pirkanmaa
- 7 Päijät-Häme
- 8 Kymenlaakso
- 9 Etelä-Karjala
- 10 Etelä-Savo
- 11 Pohjois-Savo
- 12 Pohjois-Karjala
- 13 Keski-Suomi
- 14 Etelä-Pohjanmaa
- 15 Vaasan rannikkoseutu (Pohjanmaa)
- 16 Keski-Pohjanmaa
- 17 Pohjois-Pohjanmaa
- 18 Kainuu
- 19 Lappi

Minä vuonna olette syntyneet?

Vuonna 19 ____

Siviilisääty

- 1 Naimaton
- 2 Avoliitossa
- 3 Naimisissa tai rekisteröidyssä parisuhteessa
- 4 Eronnut
- 5 Leski

Millainen peruskoulutus Teillä on?

- 1 Kansakoulu
- 2 Keski- tai peruskoulu
- 3 Ylioppilastutkinto

Millainen ammatillinen koulutus Teillä on?

- 1 Ei ammatillista koulutusta
- 2 Ammattikurssi, muu lyhyt ammattikoulutus
- 3 Ammattikoulu, kouluasteen ammatillinen tutkinto
- 4 Opistotasoinen ammattikoulutus
- 5 Ammattikorkeakoulututkinto
- 6 Yliopisto- tai korkeakoulututkinto

Ammattiryhmä, johon katsotte lähinnä kuuluvanne

- 1 Johtavassa asemassa toisen palveluksessa
- 2 Ylempi toimihenkilö
- 3 Alempi toimihenkilö
- 4 Työntekijä
- 5 Yrittäjä tai yksityinen ammatinharjoittaja
- 6 Maatalousyrittäjä
- 7 Kotiäiti/koti-isä
- 8 Opiskelija
- 9 Eläkeläinen
- 10 Työtön
- 11 Muu

KOMMENTTEJA
JA KEHITYS-
EHDOTUKSIA:

Lomakkeen loppuun on varattu tilaa vapaamuotoisille kannanilmaisuille. Voitte kirjoittaa siihen mitä tahansa näkemyksiänne yleisistä kirjastoista, niitä koskevasta kokemuksestanne tai tästä tutkimuksesta. Kaikki mielipiteet ovat tervetulleita ja arvokkaita!

KIITOKSET VAIVANNÄÖSTÄ!

Palauttakaa tämä lomake oheisessa kirjekuoressa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja -sarjassa vuonna 2011 ilmestyneet

- 1 Toiminta- ja taloussuunnitelma 2012–2015
- 2 Tutkimuksen tuottavuuden kehitys Suomen yliopistoissa
- 3 Valtion liikuntaneuvoston arvioinnit 2010
- 4 Tieto käyttöön. Tiekartta tutkimuksen sähköisten tietoaineistojen hyödyntämiseksi
- 5 Report on Cultural Exports 2008
- 6 Terveyttä edistävä liikunta kunnissa; Peruseraportti 2010
- 8 Valtioneuvoston selonteko kulttuurin tulevaisuudesta/
Statsrådets redogörelse om kulturens framtid
- 9 Opetustoimen henkilöstökoulutus osaamisen voimavarana. Muistio opetustoimen henkilöstökoulutuksen hyviin käytänteisiin ja kehittämistoimiin
- 10 Korkeakoulut 2010
- 12 Kansainvälisten julkaisu- ja viittaustietokantojen käyttö suomalaisen tiedepolitiikan suunnittelun apuna
- 13 Kasvaminen maailmanlaajuiseen vastuuseen
- 15 Suomalaisten fyysinen aktiivisuus ja kunto 2010; Terveyttä edistävän liikunnan nykytila ja muutokset
- 16 Effectiveness indicators to strengthen the knowledge base for cultural policy
- 18 Kansallinen digitaalinen kirjasto - yhteistyössä ja yhteentoimivasti

Opetus- ja kulttuuriministeriö
Undervisnings- och kulturministeriet
Ministry of Education and Culture
Ministère de l'Éducation et de la culture

ISBN 978-952-263-050-6 (PDF)
ISSN 1799-0351 (PDF)
ISSN-L 1799-0343

